

Міністерство освіти і науки України

УГОРСЬКА МОВА

5–12 класи

MAGYAR NYELV

5–12. osztály

Програма
для загальноосвітніх навчальних закладів
з угорською мовою навчання

Затверджено Міністерством освіти і науки України

Видавничий дім “Букрек”
2005

ББК 74.261.7
У26

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
(лист №1/1-4074 від 20.07.2005)*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

За редакцією *Іштвана Ковтюка*

Відповідальна за випуск **Ж. О. Кошкіна**

Ковтюк І., Гнатик-Рішко М., Горкаї Ж., Черничко І.

У26 Угорська мова: Програма для 5–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з угорською мовою навчання. – Чернівці: Видавничий дім „Букрек”, 2005. – 160 с.

ISBN 966-399-005-8

ББК 74.261.7

ISBN 966-399-005-8

© Міністерство освіти і науки України, 2005
© І. Ковтюк, М. Гнатик-Рішко, Ж. Горкаї,
І. Черничко, 2005
© Видавничий дім „Букрек”, 2005

Tantervi útmutató

Az anyanyelv oktatásának célja és feladatai

Az anyanyelv tantervét a magyar tannyelvű középiskolák számára Ukrajnának „Az általános középfokú oktatásról” szóló törvénye és „Az alapfokú és teljes középiskolai oktatás állami szabványa” alapján állítottuk össze.

Figyelembe vettük a tantárgy sajátosságát: kifejezett egységesítő funkcióját, azt, hogy sokrétű oktató, fejlesztő és nevelő hatást gyakorol a tanulókra, elősegíti olyan személyiség kialakítását, amely képes az aktív, alkotó tevékenységre a demokratikus társadalom életének minden szférájában. Szem előtt tartottuk a középiskolai anyanyelvi oktatás mai szervezési formáit, módszereit és technológiáit.

Az anyanyelv oktatásának fő célja annak elérése, hogy a tanuló birtokolja az anyanyelv eszközeit, annak változatait, stílusait és műfajait, szabadon és a kommunikációs célnak megfelelően tudja alkalmazni ezeket a beszédtevékenység minden szférájában (szövegértés, olvasás, beszéd, írás), azaz elérje a kommunikatív kompetencia megfelelő szintjét. E cél elérésének feltétele a tantárgyi anyag oktató, fejlesztő és nevelő funkciójának megvalósítása. A magyar nyelv mint anyanyelv oktatásának elő kell segítenie az ukrán állampolgárként élő magyar nemzeti öntudatának kialakítását, nemzeti azonosságtudatának megszilárdítását, emellett alkalmas eszközként kell válnia a tudományos ismeretek megszerzésének, alapul kell szolgálnia az ukrán nyelvnek mint államnyelvnek az elsajátításához.

A középiskola felső tagozatán az oktatás fő célja: a) a tanulók beszédalképzettség kompetenciájának továbbfejlesztése (a nyelvi sztemernd szintje); b) nyelvi és beszédalképzettség kompetenciájának lényeges elmélyítése (a nyelvi rendszer szintje); c) a nyelv tanulmányozásának és a beszédalképzettség fejlesztésének sokoldalú elmélyítése.

A kitűzött célnak megfelelően a középiskolák alapfokú és felső tagozatán a magyar nyelv tantárgy oktatásának fő feladatai:

- a tananyag tudatos elsajátítására való szándék kialakítása;
- az élőbeszéd fejlesztése, az anyanyelv értékeinek, szépségének, kifejező erejének megismertetése, az államnyelv és más népek nyelvének tisztelete;
- a beszédalképzettség fejlesztése: a tanulók szókincsének bővítése, élőbeszédükben funkcionáló nyelvtani rendszer fejlesztése, a beszédhelyzetnek megfelelő nyelvhasználati készségének kialakítása, a nyelvkultúra, a polémia és a kritikus gondolkodásmód elsajátítása;

- a nyelv rendszerének ismeretét és az alapvető jártasságot és készségeket – lexikai, nyelvtani, helyesírási, helyes ejtési és stilisztikai – is magába foglaló nyelvkészség kialakítása;
- a tanulók komplex személyiségfejlesztése: szellemiségük, világlátásuk, az általános emberi értékekre orientáltságuk kialakítása.

A tanterv szerkezete, tartalma és sajátosságai

A tanterv az alapfokú és a teljes középiskolai képzéssel szemben támasztott állami szabványoknak megfelelően két részre tagolódik:

az alapfokú középiskola – 5–9. osztály, és

a teljes középiskola – 10–12. osztály

tantervi anyagára.

Minden osztály tananyaga négy tárgykörbe szerveződik: *beszédkészségi, nyelvtani, szociokulturális és gyakorlati-stratégiai* tárgykörbe, amelyeket a tanterv táblázatokba foglalva fejt ki. A beszédkészségi és nyelvtani tárgykör három részre tagolódik: az oktatandó anyagra, a tanulók általános képzési szintjével kapcsolatos állami követelményekre, a harmadik rész pedig az egyes témák oktatására kijelölt óraszámot tartalmazza.

A **beszédkészségi** tárgykör anyagát a körkörösség elve szerint oktatjuk, fokozatosan gazdagítva és elmélyítve a beszédkészség-fejlesztési ismereteket, a jártasság és készségek kialakítását a nyelvi tevékenység minden válfajában.

A **nyelvtani** tárgykör általában a lineáris elv alapján épül, néhány (szükségszerű) eltéréssel. Például: az elején hagyományosan mondattani alapismereteket adunk, amelyek elengedhetetlenül szükségesek az egyes szófajok természetének, mondatbeli funkciójának megértéséhez; a szófajok ismertetése – a hagyományos magyar szófaji rendszertől eltérően – a névszókkal kezdődik azzal a gyakorlati céllal, hogy a tanulók a magyar és az ukrán szófajokat párhuzamosan tanulhassák, ami megkönnyíti a két nyelv tényeinek az egybevetését; a szóképzés eseteit az egyes szófajoknál tárgyaljuk, de a rendszerezésre „A szóalkotás módjai” fejezetben, az alaktan zárórészében kerül sor stb. A nyelvi tárgykör a magyar nyelv történetére a vonatkozó alapismeretekkel zárul, amelyek nélkül lehetetlen lenne egyes nyelvi jelenségek (a szótípusok, a névutók, a viszonyragok kialakulása, a birtokos személyjelzés stb.) megértése és a régi irodalmi szövegek (a nyelvújítás korával bezárólag) olvasása és megértése. A nyelvi tárgykör kiegészül a tantárgyon belüli kapcsolatok anyagával, amely rendszeresen és sokrétűen gazdagítja a tanulók beszédét lexikai-frazeológiai, nyelvtani, stilisztikai eszközökkel, segíti a nyelvi és beszédbeli jártasság és készségek tökéletesítését.

A beszédképesség és a nyelvtan tárgyköre alapvető fontosságú: ezek képezik az oktatás tényleges tárgyát és struktúráját (kiegészülve a tanulók előmenetelével kapcsolatos követelményekkel és az egyes témák elsajátíttatásához megadott óraszámmal); a másik két tárgykör (szociokulturális és stratégiai) az oktatási-nevelési célok elérésének eszköze.

A beszédképességi és nyelvtani tárgykör anyagának elsajátíttatásával kapcsolatos követelmények *speciális követelmények*: azokat a kritériumokat tartalmazzák, amelyek szerint meghatározható a tanulók előmenetelének szintje magyar nyelvből. A szociokulturális és stratégiai tárgykörrel kapcsolatos követelmények viszont *általános követelmények*: a két első tárgykör oktatási követelményeinek vannak alárendelve.

Az anyanyelvi oktatás a tanulók beszédtevékenységi jártasságának és készségeinek kialakítását elsődleges feladatnak tekinti. Ezért minden osztály tananyaga a beszédképességi tárgykörrel indul, melynek az a rendeltetése, hogy biztosítsa a jártasságok és a készségek céltudatos kialakítását és tökéletesítését a nyelvi tevékenység minden válfaja, a szövegértés, az olvasás, a beszéd és az írás terén (beszédképességi kompetencia).

A **szociokulturális** tárgykör a nemzeti és általános emberi kulturális és szellemi értékek birtokbavételének eszköze, a társadalmi viszonyokat szabályozó, a személyiség esztétikai és erkölcsi-etikai fejlődését és a szociális közösségbe (szociumbba) való szerves beépülését elősegítő normák elsajátításának eszköze (szociokulturális kompetencia). Ez azoknak a megfelelő tematikájú szövegeknek a feldolgozása útján valósul meg, amelyeket a beszédképességi és nyelvtani tárgykör didaktikai anyagaként használunk. Külön órákat erre a tanterv nem irányoz elő.

Az **oktatási-stratégiai** tárgykör tartalma a tanulók megismerő (kognitív) képességét fejlesztő általános ismereti, szervezési, ellenőrzési-értékelési és alkotó készségek tökéletesítése, a tanulással kapcsolatos feladatok teljesítésének és a mindennapi életben adódó problémák megoldásának készsége (stratégiai kompetencia). Ez a tárgykör a beszédfejlesztési, nyelvtani és szociokulturális tananyag feldolgozásában realizálódik, valamint más tantárgyakból elsajátított ismeretek hasznosításában. Külön órákat erre a tanterv nem irányoz elő.

A nyelvtani és beszédfejlesztési anyag elsajátíttatásában a program fontos szerepet tulajdonít a **tantárgyon belüli kapcsolatoknak**: az állandó kapcsolattartásnak a lexikológiával és frazeológiával (a szókincs bővítése, szólások, közmondások), a grammatikával (szótan, mondattan), a nyelvmuveléssel, stilisztikával, szövegtannal. E kapcsolatok realizálása határozza meg a tanulók beszédképessége fejlődésének intenzitását. A tantárgyon belüli kapcsolatok beemelése a magyar nyelvtan anyagába biztosítja a tanulók beszédképességének rendszeres és sokrétű fejlesztését az iskolai oktatás egész folyamán.

A középiskola *felső tagozatának* anyanyelvi programja a szövegtani, stilisztikai, nyelvművelési és szónoklattani jártasság és készségek rendszerezését és fejlesztését irányozza elő. A nyelvművelés a szöveg minőségi értékelésének kérdéseit vizsgálja, azt, hogy a beszédművek és megformálásuk nyelvi eszközei megfelelnek-e a kommunikáció céljának. Ezért a tanórákon elsősorban szövegelemzést kell végezni, megtanítani a felsőbb osztályosokat különféle műfajú beszédművek alkotására, a szöveg csiszolására, egy-egy stilisztikai jellegzetesség kidomborítására, azaz a beszédmű kifejező erejének fokozására.

A 10–11. osztályban a szövegtannal és a stilisztikával párhuzamosan rendszerezzük a nyelvműveléssel kapcsolatos ismereteket és készségeket. A tanár feladata az, hogy megtanítsa a tanulókat a legmegfelelőbb nyelvi eszköz kiválasztására és annak meghatározására, hogy azok milyen mértékben felelnek meg a beszédhelyzetnek.

A 12. osztály tanterve a szónoklattan (retorika) alapjaival ismerteti meg a tanulókat. A szónoklattan harmonikus kapcsolatban van az anyanyelvi rendszerrel, amelynek ismerete az önkifejezés közvetlen előfeltétele és eszköze. A szónoklás tudománya szolgál vezéreszközzül a beszédhelyzetnek megfelelő célszerű, tartalmas, kifejező és nyelvilag kifogástalanul megformált beszédmű létrehozásához.

A szónoklattan tárgyköre gyakorlati jellegű, ezért a tanulókat elsősorban a beszédmű aktív befogadására, a hallott vagy olvasott szöveg értésére kell megtanítani, valamint a nyilvánosságnak szánt beszédművek elemzésére célszerűségük, hatássóságuk, szerkezetük és nyelvi megformáltságuk szempontjából; megvitatni a nyilvános felszólalások különböző mintáit, meghatározni azok értékeit és fogyatékosságait, megtanítani a tanulókat művelt ember módjára vitatkozni, érvelni, cáfolni a kommunikáció és a nyelvhelyesség szem előtt tartásával.

A 10–12. osztály tanterve a tananyag elsajátítása mellett előírja a hallott és olvasott szöveg befogadásával, a beszédművek újratereztetésével (tartalmának elmondásával) és megalkotásával kapcsolatos jártasság és készségek fejlesztését. Ezekben az osztályokban célszerű a következő munkamódszereket alkalmazni: előadás (ismeretközlő és összefoglaló), szeminárium, kollokvium, megbeszélés, szakirodalom (kötelező és kiegészítő) önálló feldolgoztatása, problématisztikus feladatok megoldatása, szituáció-modellezés, szerepjátékok, csoportos és páros feladatok, alkotó jellegű munkák, a tanulók önálló szövegelemzésének megszervezése, felszólalások, beszédművek készítése stb.

A tanár módosíthatja a tájékoztató jellegű tananyagot, az egyes témák kifejtésének terjedelmét az osztállyal végzett munka körülményeinek megfelelően.

Az anyanyelvi oktatás megszervezésének alapelvei

A magyar nyelv oktandó tananyagát és oktatásának megszervezését az alább következő didaktikai és módszertani elvek alapján és egyesítésével határoztuk meg.

- *Az oktatás, nevelés és személyiségfejlesztés elve* biztosítja a tantárgy alapvető általános ismeretgazdagító funkciójának megvalósulását. Az elsődleges oktatási funkció mellett megvalósul a tanulók hazafias, erkölcsi-etikai, ökológiai, esztétikai nevelése; megértik, hogy nagy a felelőségük az anyanyelv és a nemzeti kultúra megőrzésében, tudatosan bennük, hogy beszédtevékenységük a jónak vagy a rossznak a hordozója, kialakul az a képességük, hogy beszédüket értékelni tudják.
- *Az oktatás demokratizálásának és humanizálásának elve* azt jelenti, hogy kialakítjuk a tanár és a tanuló partneri együttműködésének módszerét az oktatási célok elérésére: a tanár mellőzi a rákényszerítő magatartást, és a tanulókkal való kapcsolatában a kölcsönös bizalom és megértés elvét érvényesíti.
- *Az oktatás személyiségorientáltságának elve* azt irányozza elő, hogy a tanárnak optimális feltételeket kell teremtenie minden tanuló sokrétű nyelvi fejlődéséhez, figyelembe véve egyéni sajátosságait, érdeklődési körét, törekvéseit, ösztönözve a tanulót a magyar nyelv megismerésére, önismeretre és önkritikára. E célból a tanár segítséget ad az egyéni tanulási cél kijelölésében, a munka megszervezésében. Ennek az elvnek a realizálását a legmegfelelőbben a tanulókra összpontosított olyan módszerek biztosítják, mint a vita, a szerepjáték, a csoportmunka, az irányított kutatómunka, az önálló vizsgálódások, önértékelés stb.
- *A kommunikatív tevékenységi elv* azt jelenti, hogy a nyelvet a nyelvi kapcsolatteremtés eszközeként vizsgáljuk, s ez a szövegértésnek, a beszédnek, az olvasásnak és írásnak egymással összekapcsolt és céltudatos fejlesztése során realizálódik. A beszédbeli jártasság és készségek kialakításában és fejlesztésében vezető szerepe van a szövegértésnek, amely előfeltételezi célszövegek igénybevételét az élőbeszéd hallgatásával, megértésével, elemzésével és értékelésével (a beszéd tartalma, szerkezete, nyelvi kifejező eszközei stb.) kapcsolatos készség fejlesztésére. Célszerű olyan feladatokat adni, mint rövid válaszadás a szöveg tartalmával kapcsolatos kérdésekre, a szöveg vázlatának elkészítése, több megadott közül a helyes válasz kikeresése, a nyelvi kifejező és ábrázoló eszközök megfigyeltetése

A beszédtevékenység második válfaja a *beszéd* (beszélés), a párbeszéddel (társalgással) és magánbeszéddel kapcsolatos jártasság és készségek kialakítását és fejlesztését célozza.

Az anyanyelvi oktatás előirányozza az *írás* készségének fejlesztését. A különböző típusú, stílusú és műfajú dolgozatokat tartalmilag és nyelvi megformáltság szempontjából (helyesírás és nyelvhelyesség) kell értékelni. A tartalomírás és a fogalmazás előgyakorlat a tanulók számára az életben szükséges beszédművek (jegyzet, referátum, előadás, felszólalás, bírálat stb.) megírásának elsajátításához.

A *szociokulturális elv* azt jelenti, hogy a nyelvi jelenségeket a népszokásokban, népköltészetben, szépirodalmi művekben tükröződő eredeti és gazdag magyar kultúra alapján oktatjuk a tanulók életpérfaragására építve, amely szóbeli és írásbeli fogalmazásaikban, egyéb műfajú dolgozataikban, egyéni életszemléletükben nyilvánul meg és ami biztosítja beilleszkedésüket a társadalomba.

A *nyelvtanítás és a beszédfejlesztés szerves összekapcsolásának elve* azt jelenti, hogy a nyelvtani fogalmak, helyesírási szabályok, kiejtési normák megtanítása eszköz az oktatás legfontosabb céljának elérésére. Ezért a nyelvtani fogalmakat, nyelvi jelenségeket, törvényszerűségeket és normákat nem a beszédől elszigetelve, hanem szöveg alapján kell oktatni, s a tanult ismereteket a beszéd folyamatban kell alkalmazni. A nyelvi kompetenciát aktuális, a tanulók számára személy szerint is lényeges és fontos oktatási és közéleti problémák elemzése során kell kialakítani és fejleszteni, aminek következtében kialakul bennük a nyelvtanulás motivációja.

Az *oktatás gyakorlat-szemponúságának elve* abban nyilvánul meg, hogy a tanulók nyelvét és beszédét sokrétűen és szüntelenül gazdagítjuk lexikai, frazeológiai, nyelvtani, stilisztikai és más kifejező eszközökkel. A tantárgyon belüli kapcsolatok taglalása biztosítja a tanulók szókincsének állandó bővülését és gyarapodását, beszédük nyelvtani megszerkesztettségét, szóhasználatuk kifogástalanságát, a *legmegfelelőbb szinonimák megválasztását a szó, a szószereket, a frazeológia, a mondat szintjén szövegkörnyezetben és beszédhelyzetben* egyaránt.

A tanterv a fejezetek és témák tanítására bizonyos óraszámot irányoz elő. Minden osztály tantervében meg van adva az évi óraszám, és a tartalék órák száma. A bevezetésekre és az év végi ismétlésekre is külön órákat jelöl meg a tanterv. A fejezeteken és a témákon belül a tananyagra szánt órák számát a tanítónak jogában áll módosítani.

5. osztály

MAGYAR NYELV

(105 óra, heti 3 óra;
10 óra felhasználható a tanár belátása szerint)

A beszéd tárgyköre

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
1	Bevezetés A nyelv mint az emberi érintkezés és ismeretszerzés legfontosabb eszköze. A nyelv jelentősége a társadalom életében. Anyanyelvünk: a magyar nyelv.	A tanuló: • értse meg a nyelv szerepét a társadalom életében és az anyanyelv szerepét az egyes ember életében; • indokolja meg „A nyelv az emberi érintkezés és ismeretszerzés legfontosabb eszköze” tézist;
10	Az összefüggő beszéd <i>A nyelv és a beszéd.</i> A beszéd célja, témája és címzettje; a monológ és a párbeszéd. A helyes beszéd tartalmi és formai követelményei. <i>A beszéd (szöveg) témája és mondanivalója.</i> A beszéd írott és élőszavas változata. A beszéd vázlata.	• különböztesse meg a következő fogalmakat: beszéd, a beszédmű fajtái, monológ, párbeszéd, a beszéd címzettje; a szóbeli és írásbeli monológ és párbeszéd; téma és mondanivaló; • ismerje a helyes beszéd követelményeit (logikus következetesség, pontosság, tömörség, érthetőség, változatosság, képszerűség); • határozza meg a beszédmű témáját és mondanivalóját; • tudja részletesen elmondani a szépirodalmi szöveg tartalmát;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	<i>Közlésfajták a szövegben: az elbeszélő közlés, a leírás, az értekezés. A szövegalkotás.</i> A közlés stilisztikai vonatkozásai: a társalgási, a szépirodalmi, a tudományos stílus elemi ismerete. A társadalmi érintkezés szabályai.	• tudja megvilágítani a témát és a fő mondanivalót, értékelni az elmondottakat, megfogalmazni véleményét róla; • találja meg a témát és a mikrotémát, ezek és a szöveg egyes mondatai kapcsolatának eszközeit; • ismerje a közlésfajtákat (elbeszélés, leírás, értekezés); saját tapasztalatok alapján tudjon szöveget alkotni (egyres tárgyak és állatok leírása); • tudja bekezdésekre tagolni a szöveget; • ismerje fel a szöveg stílusát (társalgási, szépirodalmi, tudományos stílus); • tudja értelmezni a szöveg szavait és a szituációt; • tartsa meg a társadalmi érintkezés és nyelvi magatartás szabályait (legyünk udvariasak, szívélyesek, jóindulatúak, hallgassuk figyelmesen, ne szakítsuk félbe beszédársunkat, ösztönözzük őt véleményének kifejtésére, hallgassuk érdeklődéssel, esetleges ellenvéleményünket úgy fogalmazzuk meg, hogy meg ne sértsük őt; beszéd közben ne hangoskodjunk, ne használjunk durva szavakat, olyasmiről beszéljünk, ami érdekli beszédársunkat stb.) (gyakorlatilag);

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Az oktatómunka fajai A beszéd befogadása A szövegértés: szépirodalmi stílusú szövegek, elbeszélő, leíró és értekező közlésfajták, különböző műfajú szövegek: mese, legenda, elbeszélés, vers, találós kérdés, szólás, közmondás elsajátíttatása. Néma olvasás gyakoroltatása társalgási, szépirodalmi, tudományos stílusú párbeszédes és monológ szövegek, elbeszélő és leíró közlésfajtájú szövegek alapján.	• értse meg első hallásra mások élő-beszédét vagy hangfelvételét (a társalgási és szépirodalmi stílusú szöveg hangzási időtartalma 4–5 perc); • legyen elképzelése a hallott szöveg tartalmáról (mi, hol, mikor, milyen sorrendben történik); • határozza meg a közlés címzettjét és célját, a szöveg ok-okozati összefüggéseit, ábrázoló és kifejező eszközeit; • tudja némán olvasni a korának megfelelő ismeretlen, különböző stílusú, közlésfajtájú és műfajú szövegeket percenként 100–150 szónyi gyorsasággal; • határozza meg és jegyezze meg az olvasott szövegben a legfontosabbat, a témát és a mondanivalót, ismerje fel a részleteket; • adjon címet a szöveg egyes részeinek (egyszerű vázlat), tudjon kérdéseket feltenni az olvasott szöveghez és válaszolni azokra; • tudja áttekinteni szöveget és abban gyorsan megtalálni a kívánt elemeket (számadatokat, idézőjelbe tett szavakat, nagy kezdőbetűs szavakat stb.); • értékelje az olvasott szöveget tartalma szempontjából;

Óraszám	Az oktatóanyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	A szöveg reprodukálása <i>Hangos kifejező olvasás</i> gyakoroltatása különféle közlésfajtájú szépirodalmi, tudományos-népszerű szövegek alapján. Tartalomírás (begyakorló és ellenőrző) egyszerű vázlat alapján. Beszédkésztség Állatok leírását, értekező elemeket is tartalmazó elbeszélő jellegű művészi szövegek tartalmának részletes elmondása. Tudományos stílusú szövegek tartalmának részletes elmondása. Íráskésztség Állatok, tárgyak leírását is tartalmazó elbeszélő jellegű szépirodalmi szövegek tartalmának részletes kifejtése írásban.	• tudjon kifejezően hangosan olvasni különféle stílusú (társalgási, szépirodalmi, tudományos), közlésfajtájú és műfajú szövegeket a megfelelő gyorsasággal (percenként 80–120 szó), folyékonyan, a kiejtési és a hangsúlyozási-hanglejtési normáknak megfelelően; • értékelje a hangosan olvasott szöveget tartalma, alapgondolata, nyelvi megformáltsága szempontjából; • legyen képes kifejezteni részletesen (szóban és írásban) a hallott és olvasott szépirodalmi és tudományos stílusú, a tantervben előírt típusú szövegeket (100–150 szónyi terjedelemben); • tudja önállóan összeállított vázlat alapján a szöveg témájának és mondanivalójának megfelelően elmondani a tartalmat; • vegye figyelembe a közlés szándékát, a kompozíciót, a nyelvi-stilisztikai sajátosságokat; • vegye észre és javítsa ki a fogalmazásban előforduló hibákat; • értékelje saját szövegét tartalma, formája, elgondolása és nyelvi kivitelezése szempontjából;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Önálló szöveg alkotása <i>A párbeszéd.</i> Párbeszéd dramatizálása a tanulók élettapasztalatainak megfelelő megadott szituáció (viselkedés, magatartás, érdeklődés) vagy képek alapján, megkezdett párbeszéd folytatásaként. <i>A monológ.</i> Megkezdett monológ folytatása megadott szituáció alapján. <i>Dolgozatok</i> (gyakorló és ellenőrző dolgozatok) vázlat nélkül.	• legyen képes adott irodalmi szövegben megtalálni a párbeszédet; • tudjon megalkotni és lejátszani bizonyos terjedelmű (két tanulóra számított 6–7 mondatos) párbeszédet a megadott szituációnak megfelelően vagy rajzok alapján (a párbeszéd hangzása 3–5 perc); • alkosson párbeszédet adott bevezetéssel és kulcsszavakkal a megadott minta szerint a nyelvi magatartás követelményeinek érvényesítésével; • ismerje fel adott irodalmi szövegben a monológot; • tudjon a témánál maradni monológ alkotásakor megadott szituáció alapján; • fogalmazzon beszéd- és írásműveket (a programban előírtak szerint) a beszéd céljának, a címzettnek, a közlés fajtájának és stílusának figyelembevételével; • tudja fogalmazását a témának és a mondanivalónak megfelelően szerkeszteni; • tudja kifejezni véleményét az elmondottakról; • legyen képes pontosítani és tökéletesíteni írásművét;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
8	A szöveg fogalma A mondatok kapcsolata, a szöveg lezártsága. A szöveg tagolódása mikrotémákra és bekezdésekre, a mondatok tagolódása az ismertre és az újra. A mikrotéma (bekezdés) tételmondata. A <i>szövegfajták</i>: elbeszélés, leírás, értekezés (ismétlés). A társalgási, tudományos, szépirodalmi stílus (ismétlés és elmélyítés). A stilisztikai hiba; hibák a szövegben (gyakorlatilag). Beszédkésztség Leíró jellegű dolgozatok tárgyról, állatokról (képek alapján is) szépirodalmi stílusban. Felelés a magyar nyelv órákon és más tanórákon (a megadott vázlat vagy táblázat alapján) tudományos stílusban.	• ismerje fel a szöveg jellemzőit; • tudja meghatározni: a szöveg témáját és mondanivalóját, közléstípusát (elbeszélés, leírás, értekezés), stílusát (szépirodalmi, tudományos, társalgási); • jelölje meg a bekezdéseket, a mikrotémákat és tételmondatokat, a mondatok kapcsolatának nyelvi-nyelvtani eszközeit, a mondatokban az ismertet és az újat; • tudja megválasztani a kommunikáció körülményeinek megfelelő nyelvi (társalgási, szépirodalmi, tudományos) stílust; • tudjon véleményt alkotni osztálytársa feleletéről.
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Lexikológia.</i> Új szavak, szólások, közmondások elsajátítása. <i>Nyelvtan.</i> A kötőszók, névmások, szinonimák, azonos tövű szavak, ismétlések szerepe a szövegben. A mikrotémák tételmondatainak kijelölése. <i>Nyelvművelés.</i> A szóhasználat bonyolultabb eseteinek elsajátíttatása.		

A nyelvtan tárgyköre

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
5	Az elemi osztályokban tanultak ismételése <i>A szófajok; megkülönböztetésük főbb ismérvei. Az ige. A főnév. A melléknév. A számnév. A névmás. A névelő. Az igekötő. A kötőszó.</i> <i>Helyesírás</i> A nagy kezdőbetű. A rövid és hosszú magánhangzók. A kétjegyű hosszú mássalhangzók jelölése. Az <i>ly</i> betű használata. A vessző és a mondatvégi írásjelek. Az idézőjel használata. Az igekötők helyesírása.	A tanuló: • ismerje fel az elemi osztályokban tanult szófajokat, tudja meghatározni azok lényeges jegyeit; • tudja megkülönböztetni a normatív szavakat a normán kívül esőktől; • tudja helyesen írni a szavakat a tanult szóelemek alapján; • helyesen használja az írásjeleket a mondat végén; a halmozott mondatrészek és a megszólítás esetén; • magyarázza meg a helyesírást és az írásjelhasználatot; • észlelje és javítsa ki a helyesírási és központosítási hibákat a tanult szabályok keretében;
15	Mondattani és központosítási ismeretek <i>A szószerkezet fogalma, nyelvi megformáltsága, alkalmi jellege, fajtái. Az alanyi–állítmányi, az alárendelő és a mellérendelő szószerkezet, ezek sajátosságai. A szószerkezet és az állandó szókapcsolat különbsége.</i> <i>A mondat; a mondat nyelvtani alapja (az alany és az</i>	• tudja, mi a mondattan és a központosítás; • tudja megkülönböztetni a szószerkezetet az analitikus szóalaktól és a mondattól; • tudja felismerni a mondatfajtákat a megnyilatkozás indítéka szerint, a

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	állítmány). A hiányos (egy fő mondatrészes) mondat. A mondat fajai a megnyilatkozás célja, indítéka szerint: a kijelentő, felkiáltó, óhajtó, felszólító és kérdő mondat (ismétlés). <i>Helyesírás.</i> A mondatvégi írásjelek (ismétlés). A központosági hiba és annak egyezményes jelölése (gyakorlatilag). Gyakorlati munka A szószerkezetek gyakorlati felismerése, a nyelvi megformálásukban előforduló hibák javítása. Az egyes mondatfajták hang- lejtése, hangoztatása. Az egyes mondatfajták használata a tanult nyelvi stílusokban. A különféle egyszerű mondatok szinonimikája (gyakorlatilag).	mondathatárokat a szövegben, tagmondatokat az összetett mondatban, a szószerkezeteket, a mondat grammatikai alapját; - helyesen intonálja a különféle mondatfajtákat; - tudja helyesen használni és megindokolni a mondatvégi írásjeleket; - ismerje fel és javítsa ki a helyesírási és központosági hibákat; - tudjon rokon értelmű megfelelőket, köztük frazeologizmusokat keresni szavakhoz, különböző szerkezetű mondatokhoz; - határozza meg a szöveg témáját (szószerkezetek és mondatok alakjában); - mondja el saját szavaival a hallott és olvasott szöveget szólások és közmondások alkalmazásával; - a beszédben használjon a célnak megfelelő képes kifejezéseket, különböző fajú és szerkezetű mondatokat, szólásokat; tudjon nyelvi, nyelvtani témákról értekezni, megállapításait példákkal alátámasztani;
Tantárgyon belüli kapcsolatok <i>Lexikológia.</i> Új szavak és kifejezések, szólások, közmondások, szállóigék elsjátítása.		

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
<i>Szótan.</i> A tanult szófajok szószerkezeti (főmondatrészi és bővítményi) szerepének megfigyeltetése. <i>A szöveg</i> (retorikai aspektus). A szóbeli és írásbeli közlés tömör megfogalmazásának tökéletesítése; a hallott információ elmondása saját szavakkal; szólások, közmondások használata a szövegben; fogalmak meghatározása. Tantárgyak közötti kapcsolatok Szó értékű és mondat értékű szólások, közmondások (irodalom).		
3	A mondat fő és bővítő részei <i>Az alany és az állítmány.</i> <i>A tárgy, a határozó, a jelző.</i>	• legyen képes felismerni az alanyt és az állítmányt, a bővítmények fajait; • jelölje meg a fő mondatrészeket és a bővítményeket egyezményes jelekkel; • tudja bővíteni a mondatot tárggyal, határozókkal, jelzőkkel; • tudja elmondani rövid, leíró jellegű szépirodalmi szövegek tartalmát; • tudjon önálló véleményt alkotni a hallottakról, olvasottakról, eseményekről stb;
Tantárgyon belüli kapcsolatok <i>Lexikológia.</i> Új szavak és frazeologizmusok elsajátíttatása. <i>Szótan.</i> A bővítmények kifejezőmódja különféle szófajoknál. <i>Nyelvkultúra.</i> A szóhasználat bonyolultabb eseteinek elsajátíttatása. <i>A szöveg</i> (retorikai aspektus). A tárggyal, határozókkal, jelzőkkel történő mondatbővítési készség fejlesztése, fogalmak leíró meghatározása, értekező jellegű szövegalkotás, rövid történetek, események elmondása. Tantárgyak közötti kapcsolatok A díszítőjelző, a hasonlat, a tájleírás, az irodalmi portré, ezek szerepe az irodalmi ábrázolásban (irodalom).		

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
7	A halmozott mondatrészek (kötőszó nélkül, valamint és, s, meg, vagy kötőszókkal). Az általánosító szó a halmozott mondatrészek előtt. Központosági tudnivalók. <i>A megszólítás.</i> Írásjel használata a megszólításnál. <i>Az összetett mondat</i> (kötőszó nélküli és kötőszós szerkesztés) <i>Helyesírás.</i> Vessző a halmozott mondatrészek között. Kettőspont az általánosító szó után. Írásjelek a megszólítás kiemelésére. Vessző az összetett mondat tagmondatai között, kötőszó nélküli és kötőszós szerkesztés esetén.	• ismerje fel a halmozott mondatrészeket és az általánosító szót, a megszólítást, a tagmondatokat az összetett mondatokban; • helyesen intonálja a halmozott mondatrészeket, megszólításokat tartalmazó mondatokat és az összetett mondatokat; • használjon írásjeleket a halmozott mondatrészek, megszólítások esetén és az összetett mondatban, tudja megindokolni a központosági hibákat a tanult szabályok keretében; • alkosson mondatokat halmozott mondatrészekkel, megszólításokkal; • értékelje a halmozott mondatrészek, megszólítások, összetett mondatok szerepét a szövegben;
Tantárgyon belüli kapcsolatok <i>Lexikológia.</i> Új szavak és frazeologizmusok elsajátíttatása. <i>Nyelvkultúra.</i> A halmozott mondatrészeket, megszólítást tartalmazó mondatok, az összetett mondatok helyes intonálása; megszólítások használata a társalgási és a szépirodalmi stílusban. Az egyszerű és az összetett mondatok szinonimikája. A szóhasználat bonyolultabb eseteinek elsajátíttatása. <i>A szöveg</i> (retorikai aspektus). Elbeszélő és leíró szövegalkotási, párbeszéd-szerkesztési készségek fejlesztése a figyelemkeltés retorikai eszközeinek alkalmazásával.		

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
4	Az idézet. A párbeszéd Helyesírás. Írásjelek az egyenes idézetben, gondolatjel a párbeszédben.	• ismerje fel az idéző mondatot és az idézetet az egyenes idézetben; • helyesen hangsúlyozza és intonálja az idézetet tartalmazó mondatot; • helyesen használja és indokolja meg az írásjeleket az egyenes idézetben és a párbeszédben; • ismerje fel és javítsa ki a központosítási hibákat a tanult szabályok keretében; • értékelje az idézetek és párbeszéd szerepét a szépirodalmi művekben; tudjon beszéd- és írásműveket szerkeszteni egyenes idézetekkel és párbeszédekkel, a tanult szavakkal és kifejezésekkel, frazeologizmusokkal.
Tantárgyon belüli kapcsolatok <i>Lexikológia.</i> Új szavak, frazeologizmusok elsajátíttatása <i>Nyelvművelés és stilisztika.</i> Az idézet és párbeszéd helyes hangsúlyozása és intonálása. Az egyenes és függő idézet mondatszinonimikája (gyakorlatilag). A szóhasználat bonyolultabb eseteinek elsajátíttatása. <i>A szöveg</i> (retorikai aspektus). Ismert személyek mondásait tartalmazó információk szerkesztési készségeinek fejlesztése, problémák megbeszélésében, vitákban való aktív részvétel. Tantárgyak közötti kapcsolatok Megszólítások, párbeszéd az irodalmi művekben (irodalom)		
24	Hangtan. Helyesírás. Helyes kiejtés A nyelv és a beszéd hangállománya. A beszédhangok	

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	képzése. A magán- és a más-salhangzók. A hangjelölés. A hang és a betű. Az ábécé. A régies és az idegen betűk. <i>A magánhangzók.</i> A rövid és a hosszú, a magas és a mély magánhangzók. A hangrend. Az illeszkedés. <i>A mássalhangzók.</i> A zöngés és zöngétlen mássalhangzók. A mássalhangzók hosszúságának jelölése. A kétjegyű hosszú mássalhangzók. A <i>j</i> hang jelölése. A szóvégi <i>h</i>. A mássalhangzó-változások. A hasonulás. A zöngésség szerinti hasonulás. A teljes hasonulás és annak írásban is jelölt esetei. Az összeolvadás és annak írásban is jelölt esetei.	• tudja meghatározni a hangtan, a helyesírás és a helyes kiejtés tan tárgyát; • ismerje a régies és az idegen betűk írását a családnevekben; • különböztesse meg a rövid és a hosszú, magas és mély magánhangzókat; • tudja és értse meg a hangrend fogalmát, ismerje gyakorlati hasznát; • különböztesse meg a zöngés és a zöngétlen, a rövid és a hosszú mássalhangzókat; • ismerje az egy- és a kétjegyű hosszú mássalhangzók jelölésének szabályait; • legyen tisztában a <i>j</i> hang kétféle jelölésével; • a tanuló ismerje a szóvégi <i>h</i> hang ejtésének szabályait; • ismerje és gyakorlatilag alkalmazza a mássalhangzó-változások (hasonulás, összeolvadás) kiejtésbeli és helyesírási szabályait;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	A mássalhangzó-rövidülés. A szótag. A szótagolás. A szótag szerkezete. A hangok helyes ejtése. A kiejtésbeli hiba (gyakorlatilag). <i>Helyesírás.</i> Az elválasztás szabályai. A helyesírási szótár. A helyesírási hiba és annak egyezményes jelölése (gyakorlatilag).	• legyen tisztában a hosszú mássalhangzó megrövidülésének eseteivel a kiejtésben a rövid és a hosszú mássalhangzó találkozásakor; • tudja helyesen írni a szavakat a tanult szabályok keretében és megindokolni az írásmódot; felismerni és kijavítani a helyesírási és kiejtési hibákat; • ismerje a hosszú mássalhangzók elválasztását; • tudja használni a helyesírási szótárt; • tudjon szerkeszteni szociokulturális tárgyú szövegeket a tanult szavak, frazeologizmusok, aforizmák alkalmazásával és azokat elmondani a helyes hanglejtés, hangsúlyozás szabályai, a nyelvi normák megtartásával;
Tantárgyon belüli kapcsolatok <i>Lexikológia.</i> Új szavak és frazeologizmusok elsajátíttatása. <i>Nyelvművelés.</i> A vegyes hangrendű szavak illeszkedése. A mássalhangzókapcsolatok helyesírása és ejtése. A szóhasználat bonyolultabb eseteinek elsajátíttatása. A szöveg (retorikai aspektus). A hangok és hangkapcsolatok helyes ejtése szociokulturális témájú felszólalások során. A hanglejtés mint retorikai eszköz, a logikai hangsúly, a szünet, a beszédtempó, a hangszín és a beszéddallam szerepe. Tantárgyak közötti kapcsolatok Az irodalmi művek hangtani „szerelésének” sajátosságai (irodalom).		

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
6	Frazeológia Az állandó szókapcsolat fogalma, lexikai jelentése. A szóláshasonlat. A közmondás. A szállóige. A magyar szólások forrásai. Ismerkedés szólás- és közmondás-gyűjteményekkel.	• tudja meghatározni a frazeológiai egység fogalmát; • értelmezze (egyszerűbb esetben) az állandó szókapcsolatok jelentését; • tudja használni az értelmező szótárt, a szólásgyűjteményeket; • javítsa ki a szöveg lexikai (szóhasználati) hibáit; • tudja meghatározni a frazeologizmusok szerepét a szövegben; • alkalmazzon frazeologizmusokat és többjelentésű szavakat, rokon és ellentétes értelmű szavakat, díszítőjelzőket, hasonlatokat sztenderd és nem szokványos nyelvi szituációkban, tökéletesítve a közlés nyelvi megformálását;
Tantárgyon belüli kapcsolatok <i>Nyelvművelés és stilisztika.</i> A szavak helyes (jelentésüknek megfelelő) használata. Az átvitt értelmű szavak, érzelmileg színezett szavak. A szinonimahasználat az igazolatlan szóismétlések elkerülésére. A tájszavak, elavult szavak, frazeologizmusok stilisztikai szerepe. <i>A szöveg (retorikai aspektus).</i> Készségek fejlesztése a beszéd- és írásmű nyelvezetének kifejezőbbé tételére lexikai és frazeológiai eszközökkel. Tantárgyak közötti kapcsolatok A népköltészetre jellemző díszítőjelzők, hasonlatok, szinonimák, frazeologizmusok (irodalom).		

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
9	A szó szerkezeti elemei. A szóelemző írásmód A szótő és változatai: alaptő, melléktő. A toldalékok: képző, jel, rag, (ismétlés és az ismeretek bővítése). <i>Helyesírás.</i> A szó elemeinek tükröztetése írásban. A tárgy ragja. A múlt idő jele.	- tudja elemeire bontani a szavakat, felismerni és meghatározni a szóelemeket, azok változatait; - különböztesse meg a szó és szóalak fogalmát; - ismerje fel az azonos tövű szavakat; - tudja helyesen írni a szavakat szóelemzés alapján (a szó elemeinek tükröztetésével); - ismerje fel és javítsa ki a helyesírási és kiejtési hibákat és lexikai vétségeket a tanult szabályok keretében; - alkosson mondatokat és kisebb szövegeket olyan képzett, jeles-ragos szavak alkalmazásával, amelyek érzelmileg színezik és kifejezőbbé teszik azt; - tudjon szöveget szerkeszteni a koncepciónak megfelelően, a logikus következetesség elve alapján, kulcsszavak és tételmondatok alkalmazásával;
Tantárgyon belüli kapcsolatok <i>Lexikológia és frazeológia.</i> Új szavak és állandó szókapcsolatok elsajátíttatása. Szófajtan. A tanult szófajok szerkezeti sajátosságai. <i>Nyelvművelés és stilisztika.</i> Érzelmileg színezett képzős származékszavak használata a szöveg élénkítésére, kifejezőbbé tételére. Azonos tövű szavak mint a szövegkohézió eszközei. A szóhasználat bonyolultabb eseteinek elsajátíttatása. A szöveg (retorikai aspektus). A téma megjelölése, a kulcsszavak, a kifejtés logikus következetessége.		

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
3	Év végi ismételés és összefoglalás Mondattan és központosítás. Lexikológia, frazeológia. A szó szerkezeti elemei. Hangtan. Helyesírás. Helyes kiejtés.	

Szociokulturális tárgykör

Az illusztráló anyag hozzávetőleges tematikája			Hozzávetőleges követelmények
Témakör	A szövegek tematikája	A tanulók dolgozatainak témái	
Én és a magyar nyelv, a magyar irodalom	A magyar nyelv, a magyar nép legdrágább szellemi kincse.	A nyelv: a nép legdrágább kincse.	A tanuló: tudja felfogni, elemezni, értékelni az olvasott vagy hallott ismereteket, felhasználni és kifejezni közülük azokat, amelyek a kommunikációs cél eléréséhez szükségesek.
Én és az ukrán nyelv, az ukrán irodalom	Az ukrán nyelv: Ukrajna államnyelve.	Tanuljuk az ukrán nyelvet	
Én és a hazám (természet, történelem, szülőföld, szülőváros vagy szülőfalu)	A szülőföld szépsége. Az egyes évszakok szépsége. A magyarság múltjából. Városom, falum története. A magyar nép szabadságharcai. A magyar nemzeti szimbolika.	Itt születtem én, ezen a tájon. Szülőföldem szép határa... Óvjuk a természetet! A virágok: a természet szeméi.	
Én meg a nemzeti kultúra (szólások, hagyományok, ünnepek)	Ismeretek a magyar népi szokások, hagyományok, ünnepek köréből.	Nem csak kenyérrel él az ember. A népdalban a néplinke szól.	

Az illusztráló anyag hozzávetőleges tematikája			Hozzávetőleges követelmények
Témakör	A szövegek tematikája	A tanulók dolgozatainak témái	
nepek, a magyar népdal)	A növényekhez fűződő néphagyományok, a népi szimbolika.		
Én meg a művészet	Ismeretek a népművészet köréből. Magyar népművészek.	A szépség váltja meg a világot.	
Én meg a tudomány, az oktatás.	A tudomány és az oktatás szerepe az ember és a társadalom életében.	A tudás hatalom.	
Én meg te (a családtagok, barátok, pajtások)	A család, annak tagjai, foglalkozásuk, kedvenc elfoglaltságuk, a családom története. Családi ünnepek. Otthoni kötelezettségek. Barátok és pajtások. Szabadidő.	Családi ünnepek. Nincs jobb a jó barátnál. Ukrajna: a baráti népek családja.	
Én meg mi (az osztály kollektívája, a nép, az emberiség)	Iskolám. Osztályunk. A magyar nép. Az európai közösség.	Iskolánk. Egy nagy család. A mi osztályunk.	
Én mint egyéniség	Az ember hivatása. Híres magyarok.	Mi akarok lenni. „Miért akarok ... lenni.”	

Oktatási-stratégiai tárgykör

Készségek	A tanulók előmenetelével kapcsolatos követelmények
Szervezés és ellenőrzés	A tanuló a tanító segítségével legyen képes: • meghatározni megismerő tevékenységének tárgyát; • megtervezni munkáját célja elérésére; • megvalósítani a kitűzött tervet; • értékelni az elért eredményt;
Ismeretszerzés	• elemezni a nyelvi és nyelven kívüli fogalmakat, törvényszerűségeket; • elválasztani a lényegeset a másodlagostól; • modellezni a nyelvi és nyelven kívüli fogalmakat, jelenségeket, törvényszerűségeket;
Alkotás	• elképzelni a szavakban leírt fogalmakat, jelenségeket; • hasznosítani a korábban megszerzett tudást és készséget új szituációkban; • észlelni és megfogalmazni a problémákat a tanulás során; • tudatosítani a tanult tárgy szerkezetét; • kikövetkeztetni az egyes problémák megoldásának módjára; • érveket felhozni ezek bizonyítására (egyszerű esetben);
Etika, esztétika	• felfedezni a szépséget a nyelvi jelenségekben, a természetben, művészetben, az emberek tetteiben, alkotásaiban; • kritikusan értékelni saját tetteit, érvek hatására módosítani véleményét.

6. osztály

MAGYAR NYELV

(70 óra, heti 2 óra;
4 óra felhasználható a tanár belátása szerint)

A beszéd tárgyköre

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
1	Bevezetés A magyar nyelv gazdagsága és kifejező ereje.	A tanuló: • fogalmat alkot a magyar nyelv gazdagságáról (átvitt értelmű szavak, szinonimák, antonimák stb.); • tudja alkalmazni a magyar nyelv gazdagságáról szerzett ismereteket; • meg tudja alapozni a magyar nyelv gazdagsága és kifejező ereje tézist;
3	Az összefüggő beszéd A beszéd és a kommunikáció. A beszédképesség fajtái (szövegértés, olvasás, beszéd, írás). A beszédhelyzet és annak összetevői: a beszélő, a hallgató (címezett), a beszéd témája és alapgon-dolata (üzenet) (az ismeretek megisméltése és elmélyítése).	• figyelmesen hallgatja mások beszédét, egyszeri hallásra megéri (elbeszélés, előadás, közlemény stb.) a tényleges tartalmát; • kifejezően olvas különböző közlés-fajtájú, műfajú és stílusú szövegeket a kellő tempóban, értelmesen, a helyes kiejtési és hanglejtési normák megtartásával; • megéri és megjegyzi a szövegben leírt szituáció főbb részeit; • felismeri a témát, az alapgon-dolatot;
2	A szöveg és annak szerkeze: bevezetés (indítás), ki-fejtés, befejezés.	• elmondja a hallott vagy olvasott szöveg tartalmát önállóan összeállított vázlat alapján egészében vagy részleteiben;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
2	A mondatok kapcsolódása a szövegben (gyakorlatilag).	• megérti és megjegyzi a hallottakat, olvasottakat; • ki tudja emelni a szöveg főbb részeit; • rögzíti a hallott szöveg fontosabb tartalmi momentumait; • elemzi a szöveg szerkezetét; • kijelöli a szöveg mikrotémáit;
1	A beszédmű (írásmű) anyagának forrásai. Az anyaggyűjtés módszere, az anyag rendszerezése (gyakorlatilag). Kész szövegek részletes vázlata; saját szöveg egyszerű vázlata.	• önálló anyaggyűjtést végez különböző forrásokból és rendszerezi az anyagot; • ki tudja választani a témát jellemző főbb momentumokat; • összeállítja beszéd- vagy írásművének egyszerű vázlatát;
1	A stílusról és a közlésfajtákról tanultak ismételése. A hivatali stílus fogalma (hirdetések, utasítások).	• meg tudja különböztetni a társalgási, szépirodalmi és tudományos stílust; • ismeri a publicisztika fogalmát; • megadott témára tud hirdetést, utasítást fogalmazni;
3	A leíró közlés sajátosságai. Enteriőr- és természetleírás. Különböző közlésfajták (elbeszélés és leírás, elbeszélés értekező momentumokkal) vegyülése a szövegben.	• a tanuló tudja reprodukálni (szóban és írásban visszaadni) a szöveget, megtartva a leírás elemeit; • le tudja írni az enteriőrt (természet), megtartva a szöveg sajátosságait; • fel tudja ismerni a különböző közlésfajtákat a szövegben;
	Az oktatómunka fajtái A beszéd befogadása Szövegértés; különböző stílusú, közlésfajtájú és műfajú szövegek olvasása és értése.	• felismeri a mű szerkezetének részeit, műfaji és stilisztikai sajátosságait; • megtalálja a szöveg leíró részeit;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
3	A téma és az alapgondolat. A szöveg reprodukálása Különböző közlésfajtájú, műfajú és stílusú szövegek kifejező olvasása. Tartalomelmondás (egyszerű és részletes vázlat alapján). Elbeszélő jellegű szépirodalmi szöveg tartalmának vagy részletének (szó- és írásbeli) reprodukálása. Tudományos stílusú szövegek tartalmának vagy részletének elmondása.	• reprodukálni tudja a szöveg leíró részeit a szerzői kifejező eszközök alkalmazásával; • meg tudja fogalmazni a témát, az alapgondolatot; • elkészíti az olvasott szöveg egyszerű vázlatát; • vázlat alapján vissza tudja adni a szöveg fontosabb momentumait; • felismeri a párbeszédet és vissza tudja adni azt; • kifejti saját álláspontját a megvitatott témával kapcsolatban; • megtartja a társalgás és a nyelvi etika szabályait és az irodalmi nyelv normáit;
4	Beszédkésztség Párbeszédszerkesztés a tanulók életéből, érdeklődési köréből vett témákra. Fogalmazás (egyszerű vázlat alapján). Leíró és értekező jellegű szövegek alkotása a tanulók élményei és képek alapján. Értekező jellegű szövegek alkotása saját megfigyelés és benyomások alapján (emberek tetteiről, viselkedéséről).	• a tanuló megért és megjegyyez első hallásra 5—6 percnyi ismeretlen szöveget; • szöveget alkot szóban és írásban (a programban megjelölt közlésfajtáknak megfelelően) a beszédhelyzet figyelembevételével; • párbeszédet szerkeszt megadott szituáció alapján és megszabott terjedelemben; • megválasztja a beszédhelyzetnek megfelelő (társalgási, tudományos, szépirodalmi, hivatali) stílust; • megválasztja a beszéd témájának megfelelő nyelvi eszközöket;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Ügyiratok. A hirdetmény, az információ, az utasítás. Íráskészség Elbeszélő szöveg alkotása benyomások és zsánerképek alapján. Értekező jellegű újságcikk írása emberek tetteiről.	• önálló megfigyelés alapján értekező jellegű szöveget alkot; • a hirdetmény, az információ, az utasítás témájának megválasztása; • anyaggyűjtés önálló megfigyelés alapján; • rövid hirdetmény, információ, utasítás megfogalmazása; • ismert szöveg reprodukálása az enteriőr (természet) leírásának megtartásával; • megfigyelések gyűjtése (környezetről, emberek viselkedéséről), rendszerezése (a fontos információk megtartása és az érdektelenek elvetése); • önálló szöveg alkotása saját benyomások vagy zsánerkép alapján a tanító által megadott témára; • a leírt szöveg kiegészítése és módosítása a tanító értékelése alapján.
Tantárgyak közötti kapcsolat Enteriőr- és tájleírás az irodalmi műben; irodalmi hősök szóbeli jellemzése tetteik értékelésével (irodalom). Tudományos stílusú szöveg tartalmának elmondása; értekezés más tantárgyakból merített témára (történelem, földrajz, biológia); enteriőrt ábrázoló festmények leírása szóban, tartalommondás zsánerkép alapján.		

A nyelvtan tárgyköre

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
2	Ismétlés A mondat fő- és bővítő részei. A szó szerkezetek. Az egyszerű mondatok fajtái a beszélő szándéka (vagy tartalmuk) szerint. Az egyszerű és az összetett mondat. Az egyszerű és összetett mondat felismerése. A szó szerkezeti elemei. A szófajokról tanultak áttekintése, helyesírási gyakorlatok.	A tanuló: • ismerje fel a mondat állítmányát, alanyát és bővítő részeit (tárgy, határozó, jelző); • jelölje ki a mondatban előforduló szó szerkezeteket; • önállóan tudja megkülönböztetni az egyszerű mondatot a szó szerkezettől; • magyarázza meg az összetett mondatban használt írásjeleket, valamint a mondatvégi írásjelek alapján az egyszerű mondatok fajtait a beszélő szándéka szerint; • tudja a megfelelő kérdések segítségével csoportokba gyűjteni a szavakat;
2	A szótan. A magyar nyelv szófaji rendszere. A szófajok A szófaj fogalma. A szavak szófaji csoportokba való besorolásának kritériumai. A magyar nyelv szófaji rendszere. Fogalomszók és viszonyozók. A szófajok szerepe a mondatban. A többszófajúság.	• értse a szófaj fogalmát, tudjon különbséget tenni szófaj és mondatrész között; • értse a többszófajúság jelenségét; • ismerje fel a mondatban a tanult szófajokat, azok ragos, jeles alakjait;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
11	A főnév A főnév fogalma és fajai. Köznevek és tulajdonnevek. A tulajdonnevek csoportjai (személynév, állatnév, földrajzi nevek, intézménynevek, márkanevek, címek). A főnévi szótövek és toldalékaik. A szótő és változatai. Az alaptő és a melléktő. A főnévi tövek típusai. A főnév jelei és ragjai. A birtokos személyjelezés.	- tudja, hogy a főnév a névszók csoportjába tartozik; megkülönbözteti azokat a szavakat, amelyek élőlényeket, élettelen tárgyakat vagy gondolati dolgokat jelölnek; - helyesen használja a főnév kérdéseit; ismerje fel a mondatban vagy szövegkörnyezetben a főnevet; - tudja megkülönböztetni a köznevet és tulajdonnevet; osztályozza és csoportosítja a köznevet (egyeti, gyűjtő- és anyagnevek), tudja megkülönböztetni a tulajdonnevek csoportjait, alkalmazni helyesírásuk szabályait; tudatosítsa, a gyakorlatban tudja alkalmazni a földrajzi nevek helyesírását: egybe, külön és kötőjellel; - ismerje fel a főnévi szótöveket és változataikat; - alkalmazza a jelekről tanultakat; - ismerje fel a birtokos szerkezetet és annak nyelvi jeleit; tudja alkalmazni a személyjeleket, a <i>-k</i> többesjelet, valamint az <i>-é</i> birtokjelet és az <i>-i</i> birtoktöbbesítő jelet; - tudja, hogy a rag a főnév mondatrészi szerepét jelöli, ismerje a főnévhez járuló <i>-t</i> tárgyragot, a birtokos jelző <i>-nak</i>, <i>-nek</i> ragját, a határozóragokat; - tudatosítsa, hogy a rag lezárja a szóalakot;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Főnévképzés. A főnevek képzői. Az összetett főnevek és fajaik. A főnév mondatrészi szerepe. Helyesírási tudnivalók A tulajdonnevek helyesírása. A -val, -vel ragos főnév. Az -i képzős tulajdonnév, a régies és idegen családnevek. A földrajzi nevek toldalékolása. Intézménynevek, címek helyesírása.	• ismerje fel a főnevek szerkezeti elemeire bontásánál, hogy a főnevek között sok a képzett szó; • értse, hogy a főnevet képezhetjük igéből és névszóból; • tudja megkülönböztetni az igeképzőket és névszóképzőket; • értse, mikor főnév az összetett szó; • figyelje meg a családnevek régies helyesírását; • alkalmazza a főnevek helyesírásáról tanultakat; • ismerje fel a főnév mondatrészi szerepét viszonyító eszköze (ragja, névutója) alapján; • értse és alkalmazza a -val, -vel ragok mássalhangzójának teljes hasonulását és ezek jelölését írásban; • a hagyományos, a régies és idegen családnevek helyesírása; • a földrajzi nevek helyesírásának fontosabb esetei;
Tantárgyon belüli kapcsolat Hasonlóságok és különbségek a főnevek és a többi névszó alaktani és mondattani szerepében. Új szavak és állandó szókapcsolatok elsajátítása.		
Tantárgyak közötti kapcsolat A főnevek szerepe a földrajzi és történelmi tárgyú szövegekben. Az úgynevezett "beszédese" tulajdonnevek a szépirodalmi művekben (irodalom). Földrajzi nevek a mesékben (földrajz).		

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
2	A névelő A névelő fogalma, szerepe, fajai. A határozott és a határozatlan névelő. Használatuk szabályai.	• értse a névelő fogalmát, funkcióját; • tudja elhelyezni a viszonzszók csoportjában, határozza meg helyét; • helyesen értelmezze, hogy önálló mondatrész nem lehet, nem toldalékolható; • ismerje fel fajait (a, az; egy); • értse, hogy az egy határozatlan névelő nyomatéktalanná vált tőszámnév; • tudja, mikor, hol alkalmazható a határozott névelő;
4	A névutó A névutó fogalma, fajai, alakítani jellemzése és nyelvtani szerepe. A hely-, idő- és elvontabb viszonyokat kifejező névutók. Az irányhármasság a névutók rendszerében.	• tudja meghatározni a névutó fogalmát; • ismerje a mondati szerepét; • ismerje fel a helyviszonyt (<i>alatt, alá, előtt, elé</i> stb.), az időviszonyt (<i>alatt, belül, előtt</i> stb.) és az elvontabb viszonyt (<i>ellen, helyett, iránt, miatt</i>) kifejező névutókat; • ismerje az irányhármasság elvét a névutók rendszerében; • alkalmazza a névutók személyragozott alakját (<i>előttem, mellettem, irántam, előtted, melletted, irántad</i>); tudja megkülönböztetni a névutós szerkezetet a szó szerkezettől (<i>segítség nélkül, ház előtt</i>); • értse, hogy a raggá vált névutókat egybeírjuk a névszóval (<i>világszerte, kilószámra, négyfelé</i> (vágta), de: <i>négy felé ért haza</i>);

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
10	Helyesírási tudnivalók A -t a névutók végén. A <i>kö-zül</i> – <i>közé</i> névutók. A melléknév A melléknév fogalma, fajai, alaktani, mondattani jellem-zése. A melléknév fokozása. A melléknévi szótövek és tö-változatok. A melléknév mondatbeli sze-repe.	- tudja helyesen alkalmazni a <i>felől</i>, <i>felé</i> és a <i>fölül</i>, <i>fölé</i>, valamint a <i>miatt</i> és <i>vége</i>tt névutókat; - ismerje fel a melléknevet a mondat-ban; - tudja megkülönböztetni két fő cso-portját (faját); - alkalmazza a mellékneveknek azt a tulajdonságát, hogy az kifejezheti a tulajdonságok kisebb vagy nagyobb mértékét, tehát fokozható; - ismerje fel a melléknév három fokát (alapfok, közép-fok, felsőfok), azok je-leit (-bb, a <i>leg</i>- szócska), a túlzófokot (<i>legesleg</i>-); - ismerje a <i>szép</i> és a <i>jó</i> melléknév rendhagyó fokozását; - tudjon rokon- és ellentétes értelmű mellékneveket gyűjteni; - ismerje fel a melléknévi tőtípusokat és azok változatait; - ismerje fel megfelelő kérdések alkal-mazásával, hogy a melléknév a mon-datban leggyakrabban jelző vagy állít-mány, de lehet tárgy és határozó is;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Képzett melléknevek. Összetett melléknevek. Helyesírási tudnivalók Az -ú, -ű, -jú, -jű képzős melléknevek. Az -i képző, a tulajdonnév -i képzős származékai. Az -an, -en ragos melléknév. A szó értékű melléknevek helyesírása. A melléknevek elválasztása.	• ismerje fel, hogy a melléknév kaphat: képzőket (-s, -ke, -cska), jeleket (-k, -bb, -leg), ragokat (-n, -an, -en, -lag, -leg); • ismerje fel a képzett mellékneveket, alkalmazva a szóelemző írásmód alapelvét; • különböztesse meg a névszóból és az igékből képzett mellékneveket; • jegyezze meg, hogy a melléknév végén lévő -ú, -ű hang lehet a szótő utolsó magánhangzója vagy képző, de mindkét esetben hosszú magánhangzó; • ismerje fel az -i képző hatását (Ungvár – ungvári), az -an, -en ragos melléknevek mondatbeli szerepét (ügyes – ügyesen); • ismerje az összetett melléknevek egybe- vagy kötőjeles írását (szóismétlés, ikerszók); • tudja, hogy a szóelemző írásmód elve érvényesül a kis melléknév fokozott alakjában; • alkalmazza helyesen a felsőfokú melléknevek elválasztását a szóösszetétel szabályának megfelelően;
Tantárgyon belüli kapcsolatok <i>Lexikológia.</i> A rokon- és az ellentétes értelmű melléknevek. <i>Mondattan.</i> A melléknevek mondatbeli szerepe. <i>Stilisztika.</i> A melléknevek érzelmi töltése és stilisztikai szerepe. Tantárgyak közötti kapcsolatok A melléknév szerepe a szépirodalmi művekben, a díszítőjelző (irodalom).		

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
6	A számnév A számnév fogalma, fajtái: határozott, határozatlan számnevek, tőszámnevek, sor-számnevek és törtszámnevek. A számnévi szótövek. A számnévképzés; az összetett számnevek. A számnév mondatbeli szerepe. Szófaji átcsapások és kettős szófajiság a számnevek esetében. Helyesírás A számnevek írása betűkkel vagy számjegyekkel.	- tudja meghatározni a számnév fogalmát; - tudja helyesen feltenni a kérdéseket a számnév fajtáinak megfelelően; - ismerje fel a két fő fajtát, valamint altípusait (sor-, tő- és törtszámnev); - tudja, hogy mennyiségjelzői és alanyi-állítmányi szerepben a számnév mindig ragtalan, egyéb mondatrészi szerepben ragozott (tárgyrag, birtokos jelző, határozórag); tudja megnevezni a számnév jellemző határozóragját (-szor, -szer, -ször); - tudja, hogy a jelek közül csak a fokjelet veheti fel (<i>kevés – kevesebb, sok – több – legtöbb, első – elsőbb – legelsőbb</i>); - tudatosítsa a számnév -s képzős származékát melléknévi, (tízes számrendszer (milyen?), főnévi szerepben a <i>hatodikosok</i> (kik?)); - ismerje a számnév mondatbeli szerepét; - jegyezze meg az egy számnév és származékai helyesírását és helyes ejtését;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	A tő-, sor- és törtszámnevek helyesírása. Írásjelek használata a számneveknél.	- tudja alkalmazni a számnevek egybe- és különírásának szabályát; - jegyezze meg a kelezések helyesírásánál a pontok használatát;
Tantárgyak közötti kapcsolat A számnévi alakok helyes használata a beszédben, a matematika példákban és feladatokban, a történelem és földrajz anyagának reprodukálásakor (matematika, földrajz).		
10	A névmások A névmás fogalma, fajai, csoportosítása. Csak főneveket helyettesítők: a személyes névmás és annak hiányzó ragos, névutós alakjait helyettesítő szavak; a birtokos névmás; a visszaható névmás; a kölcsönös névmás.	- ismerje fel, hogy a névmások főneveket, mellékneveket és számneveket helyettesítő szavak, önálló fogalmi jelentésük nincs; - tudja megkülönböztetni két fő csoportjukat; - tudja felsorolni a személyes névmásokat; - értse meg s tudatosítsa, hogy a személyes névmás nem kaphat jeleket, ragokat, névutókat; tárgyas alakjai rendhagyóak: <i>engem, engemet; téged, tégedet; őt</i>; - értse, hogy a mondatban a személyes névmás lehet: alany, birtokos jelző, tárgy; - értse, hogy a birtokos névmások a személyes névmások hiányzó -é jeles alakjait helyettesítik, s mondattani szerepe és ragozása ugyanaz, mint a főnévé (<i>enyémnek</i>);

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Fő-, mellék- és számneveket helyettesítők: a mutató; a kérdő; a vonatkozó; a határozatlan és az általános névmás. Helyesírás: Az <i>-ly</i> a névmásokban. Az <i>ez</i>, az főnévi mutató névmás <i>-z</i> hangjának teljes hasonulása. A nyomatékos <i>én magam</i>, <i>saját magam (magad)</i> névmás különírása; az <i>önmagam</i>, <i>önmagad</i> stb. egybeírása.	• tudatosítsa, hogy mely névmások lehetnek főnévi, melléknévi és számnévi jellegűek; • legyen tisztában a névmások mondatbeli szerepével; • különböztesse meg az egybe- és különírást a tagadó névmásoknál; • tudja, hogy a <i>j</i> hangot a névmásokban <i>ly</i>-nal jelöljük; • helyesen alkalmazza írásban az <i>ez</i>, az mutató névmás <i>z</i> hangjának teljes hasonulását; • emlékezzen a nyomósított névmás helyesírására; • tudja, hogy tagadó névmások után következő <i>sem</i>, <i>se</i> külön szónak számít (senki sem); de: <i>sohasem</i>, <i>sosem</i>.
Tantárgyon belüli kapcsolatok <i>Mondattan.</i> Az <i>ez</i>, az kijelölő jelző egyeztetése a főnévvel. Tantárgyak közötti kapcsolat A névmások szerepe a szépirodalmi szövegekben (irodalom).		

Szociokulturális tárgykör

Az illusztráló anyag hozzávetőleges tematikája			Hozzávetőleges követelmények
Témakör	A szövegek tematikája	A tanulók dolgozatainak témái	
Nyelv és anyanyelv	Anyaföld, anyanyelv	„Csak őrizz meg” – Vári Fábián László versének értelmezése	A tanuló: tudja megérteni, elemezni és értékelni az olvasott vagy hallott ismereteket, élő- és írott beszédében azokat felhasználni, logikus következetességgel kifejezni az általuk kialakult ismereteit kommunikációs céljainak megfelelően
Szülőföldem, szülővárosom, szülőfalum	Miért fontos az anyanyelv ismerete?	Ukránul is tanulunk	
Nyelv és nemzeti kultúra	A szülőföld szeretete. Kárpátalja csodás tájai	Szülőfalum/városom mondája. Városunk/falunk neves szülötte. Reggel az erdőben A Tisza partján	
Nyelv és nemzeti kultúra	Ünnepi és egyéb népszokások	Legszebb nemzeti ünnepünk. Készülünk a karácsonyra. Tollfosztóban voltam az este	
Az ember és a művészet	A magyar népdal szépsége	Édesanyám dalolta... Érik a szőlő, hajlik a vessző... Tavaszi szél vizet áraszt...	
Az ember és a társadalom	A család szerepe a társadalomban	Édesapám a példaképem Igazi család vagyunk Együtt a család	

Oktatási-stratégiai tárgykör

Készségek	A tanulók előmenetelével kapcsolatos követelmények
Szervezés és ellenőrzés	A tanuló a tanító segítségével legyen képes: meghatározni ismeretszerző tevékenységének tárgyát; megtervezni munkáját célja elérésére; valóra váltani az általa kitűzött tervet; elvégezni munkája önértékelését.
Ismeretszerzés	A tanuló a tanító segítségével legyen képes: értelmezni a nyelvi és nyelven kívüli fogalmakat; meghatározni a hallott, olvasott szöveg lényegét; elkülöníteni a lényegest a másodlagostól; modellezni a nyelvi és nyelven kívüli fogalmakat, jelenségeket, törvényszerűségeket.
Alkotás	A tanuló a tanító segítségével legyen képes: elképzelni a szóbelileg leírt tárgyakat és jelenségeket; átvinni a korábban elsajátított ismereteket új szituációba; érteni a tanult tantárgy felépítését; következtetni az egyes problémák megoldásának módjára; érveket felhozni állításainak bizonyítására (egyszerűbb esetekben).
Etika, esztétika	A tanuló legyen képes: felfedezni a szépséget a nyelvi jelenségekben; a természetben, a művészetben, az emberek tetteiben, alkotásaiban; bírálóan értékelni saját tetteit, szembesíteni azokat az általánosan elfogadott erkölcsi normákkal; szóval és tettel jól cselekedni.

7. osztály

MAGYAR NYELV

(70 óra, heti 2 óra;
4 óra felhasználható a tanár belátása szerint)

A beszéd tárgyköre

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
1	Bevezetés A magyar nyelv helye az európai nyelvek között	A tanuló: • legyen tisztában a magyar nyelv helyével az európai nyelvek között; • tudja alkalmazni ismereteit a nyelv szerepéről és a magyar nyelv helyéről; • meg tudja alapozni a nyelvek egyenjogúságának tézisé;
4	Beszédfejlesztés A beszéd és a nyelvi kommunikáció, a szöveg és a stílusokról tanultak ismételése. Az érintkezés fajtái: verbális és nem verbális; személyek közötti és csoportos; hivatalos és nem hivatalos. A monológ és a párbeszéd. A nyelvi etikett (a tanultak ismételése és elmélyítése).	• figyelmesen hallgatja és megérti a felolvasott ismeretlen szöveget; • kijelöli a hallott vagy olvasott szöveg tartalmi-logikai egységeit; • meg tudja különböztetni a stílusokat; • tudja alkalmazni elbeszélésében a monológot és a párbeszédet; • ismeri és megtartja a nyelvi etikettet;
6	A cím és szerepe az írásmű szempontjából. A leíró szöveg szerkezete, hármas tagolódása. A szöveg részletes vázlata. A monda-	• tisztában van a cím jelentőségével; • ismeri a szöveg szerkezetét; • elkészíti a hallott szöveg egyszerű vázlat és az olvasott szöveg részletes vázlatát;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	tok és szövegrészek kapcsolódása: ismétlés, szinonimák, ellentétes jelentésű szavak, kötőszók, a szórend, a hangsúlyos szavak stb. (a tanultak ismétlése és elmélyítése). Stílusok és közlésfajták. A stílusok lexikai sajátosságai. A szépirodalmi stílus (ismétlés). Az ember külsejének, cselekedeteinek leírása. A munkafolyamatok leírása. Értekezés különböző beszédstílusban. A publicisztikai stílus fogalma, jellemző sajátosságai. Az oktatómunka fajai A beszéd befogadása Szövegértés, különböző stílusú, közléstípusú és műfajú szövegek olvasása (ismertető, ismeretszerző, válogató). Közlési szituációt is tartalmazó elbeszélő jellegű szép-	• felismeri a mondatok és szövegrészek kapcsolatát; • szabadon reprodukálja a különböző stílusú, közlésfajtájú és műfajú szövegeket; • el tudja mondani a hallott vagy olvasott szöveg részletes vagy vázlatos tartalmát ön maga összeállította egyszerű és részletes vázlat alapján (szóban és írásban); • tud érvelni, beszédtársának helytelen állítását meg tudja cáfolni a társalgási szabályok a nyelvi etikett és az irodalmi nyelvi normák megtartásával; • tisztában van a publicisztikai stílus fogalmával, jellemző sajátosságaival; • meg tudja választani a beszédhelyzetnek és témának megfelelő társalgási, szépirodalmi, tudományos, publicisztikai vagy hivatali stílust; • megérti az ismeretlen szöveget hallás után; • a címből következtetni tud a tartalomra; • kérdéseket fogalmaz meg a szöveghez;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	irodalmi (6—7 perces) szöveg megértése hallás után. A szöveg reprodukálása Különböző stílusú, közlés-típusú és műfajú szövegek kifejező olvasása. Szépirodalmi szöveg olvasása és megértése, amely emberek külseje és cselekedetei, munkafolyamatok leírásának elemeit, az értekezés elemeit is tartalmazza; Tudományos-népszerűsítő szöveg olvasása és megértése. Beszédképesség Párbeszéd szerkesztése a megadott beszédhelyzetben. Tudományos népszerűsítő szöveg tartalmának részletes elmondása. Monológ jellegű felszólalás nyelvi témára.	• hallás után meg tudja állapítani a szöveg szerkezetét (bevezetés, fő rész, befejezés); • meg tudja állapítani a szöveg közlésfajta, stílusát, rá tud mutatni ezek szerepére a mondanivaló kifejtésében; • a szöveget a helyes kiejtés és hangsúlyozás szabályainak megfelelően olvassa; • meg tudja különböztetni a fő és másodlagos jelentőségű információt; • önállóan meg tudja találni a kulcsszavakat és a bekezdések témáit; • meg tudja találni a mondatok és a bekezdések kapcsolatát; • felismeri a különböző közlésfajtákat (így a külső jellemzést, a munkafolyamatok, cselekvések leírását, a vita jellegű értekezést); meg tudja indokolni ezek alkalmazásának célszerűségét a szövegben; • párbeszédet alkot és azt tudja alkalmazni a szövegben; • helyesen alkalmazza a közlés nem verbális eszközeit; • a tankönyv szövegeiből és tudományos ismeretterjesztő szövegből felismeri a témához anyagot tud kiválasztani; • meghatározza saját felszólalásának témáját, alapgondolatát;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Elbeszélő jellegű szöveg kiválasztó elmondása, mely az ember külseje leírásának elemeit is tartalmazza. Párbeszédtek szerkesztése megadott szituációra, mely emberek külseje és cselekedetei, munkafolyamatok leírása és az értekezés elemeit is tartalmazza. Íráskészség Elbeszélő jellegű szöveg tömör megfogalmazása önálló terv alapján; Fogalmazás írása megadott témára. Elbeszélő szöveg tartalmának megfogalmazása az ember külseje leírásának elemeivel.	• kiválasztja a szükséges nyelvi eszközöket; • monológ jellegű felszólalást készít elő; • pontosítja, kiegészíti fogalmazását; • megállapítja a szöveg stílusát, a stílus jellemző vonásait; • a szövegben megtalálja az ember külsejének a leírását, meg tudja állapítani a leírás szerkezetét; • el tudja mondani a szöveget az ember külseje leírásának elemeivel, a szerző kifejező eszközeit alkalmazva; • jártas az adott szituációban, megállapítja a közlés címzettjét; • párbeszédet szerkeszt, mely emberek külseje és cselekedetei, munkafolyamatok leírásának és az értekezésnek elemeit is tartalmazza; • meg tudja választani a szituációnak megfelelő nyelvi eszközöket; • meghatározza a fő és másodlagos információkat; • elkészíti a tömör fogalmazás vázlatát; • a tervnek megfelelően kiválasztja az anyagot; • meghatározza a szöveg stílusát; • kikeresi az ember leírásának elemeit; • kiválasztja az anyagot;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Emberek külsejének a leírása. Publicisztikai stílusú szövegek részletes tartalmának elmondása a munkafolyamat leírásával megadott részletes terv alapján. Dolgozatírás önálló megfigyelés vagy kép alapján emberek külsejének leírásával. Fogalmazás önállóan megírt részletes vázlat alapján az értekezés elemeivel. Hivatalos iratok. Az elismervény.	• átdolgozza a leírtakat; • adott szöveg alapján tudja önállóan leírni emberek külsejét a szerzői kifejező eszközök alkalmazásával; • megtalálja a munkafolyamat leírását a szövegben, meghatározza szerkezetének sajátosságait, alkalmazásának célját; • az adott szöveg alapján önálló szöveget alkot, megtartva a szerzői kifejező eszközöket; • átdolgozza a leírtakat; • ki tudja választani a mű témáját, alapgondolatát, stílusát, műfaját, címzettjét; • önálló véleményt alkot a gyűjtött anyag alapján; • átdolgozza a leírtakat; párbeszédet szerkeszt megadott témára és terjedelemben a kommunikatív célnak megfelelően; • meghatározza a témát, az alapgondolatot és a címzettet; • átgondolja az ok-okozati összefüggéseket és a szöveg tartalmát; • részletes vázlatot készít önállóan; • a megfelelő nyelvi eszközöket megválasztva tud elismervényt írni.

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
Tantárgyak közötti kapcsolat Irodalmi mű hőseinek írásbeli jellemzése (irodalom). Festmény témájának és ábrázoló eszközeinek elemi szintű elemzése, a cselekmény dinamikáját ábrázoló eszközök (festészet).		

A nyelvtan tárgyköre

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
1	Ismétlés A szófaj fogalma. A magyar szófaji rendszer. A névszók-ról (főnév, melléknév, számnév, névmás), a névelőről, a névutóról tanultak ismételése.	A tanuló: • ismerje a szófajok meghatározó jellegzetességeit; különítse el a szófajok jelentéstani, alaktani és mondattani sajátosságait; • ismerje a magyar szófaji rendszer struktúráját, a szófaji csoportok közötti összefüggéseket; • ismerje és alkalmazza a gyakorlatban a főnévről, melléknévről, számnévről, névmásokról, névelőről, névutóról tanult nyelvtani ismereteket; • ismerje fel mondat- és szövegkörnyezetben a tanult szófajokat; • tudjon mondatokat, szöveget szerkeszteni az adott szófajú szavak alkalmazásával; • legyen tisztában a névszók-kal kapcsolatos helyesírási tudnivalókkal, tudja azokat alkalmazni; • ismerje és alkalmazza a tanult szó-fajokkal kapcsolatos stilisztikai tudnivalókat;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
2	Az ige Az igeről tanultak általános ismételése és elmélyítése. Az ige fogalma, jelentése, kérdései. A cselekvés, történés, létezés kifejezése igékkel. Az ige mondatrészi szerepe. Az ige más szófaj szerepében. Nyelvművelés Az ige helye a mondat szórendjében.	• felismeri az igét, az ige különböző alakjait; • a beszédhelyzet körülményeinek megfelelően alkalmazza az ige különböző alakjait; • meg tudja határozni az ige jelentéstani, alaktani és mondatnyi sajátosságait; • tudja felsorolni azokat a kérdéseket, fogalmi, jelentésbeli sajátosságokat, amelyek alapján az ige felismerhető, elkülöníthető más szófajaktól; • tudja megkülönböztetni a cselekvést, történést, létezést kifejező igéket, alkalmazza helyesen azokat; • tudja, hogy az ige jellemző mondatrészi szerepe: állítmány; ismerje a kivételes eseteket (az igék szófaji átcsapása); • ismerje fel a mondat-, illetve szövegkörnyezetben az igét; • tudjon mondatokat, szöveget szerkeszteni a megadott igékkel; • használja helyesen az átvitt- és a rokon értelmű, illetve ellentétes jelentésű igéket, a hangutánzó és hangulatfestő igéket;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Az igék stílusértéke. A hangutánzó és hangulatfestő igék.	
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Jelentéstan.</i> Az ige jelentéstartalmának gazdagsága. Átvitt értelmű igék. <i>Mondattan.</i> Az ige mondattani viselkedése.		
5	Az ige fajai Az igék osztályozásának három szempontja. 1. Az ige fajai a cselekvő és a cselekvés kölcsönös viszonya szerint: cselekvő, műveltető, szenvedő, visszaható és ható igék. Képzőik. Helyesírás: A különböző igeajták képzőinek helyesírása. Nyelvművelés A szenvedő és a visszaható igék szintetikus és analitikus formái (<i>zavartatja magát – hagyja zavarni magát, mutatkozik – mutatja magát</i>).	• értse és tudatosítsa, mit jelent az igék csoportosításának három különböző szempontja: a cselekvő és a cselekvés viszonya; a cselekvés iránya; a cselekvés, történés minősége; • értse az igéknek a cselekvő és a cselekvés viszonya alapján történő csoportosítását; • ismerje fel a jelentésbeli és alaktani ismertetőjegyek alapján a cselekvő, műveltető, szenvedő, visszaható és a ható igéket; • tudatosan alkalmazza a különböző igeajtákat mondat- és szövegkörnyezetben; • a tudatos készség szintjén alkalmazza az igeajták képzésével kapcsolatos helyesírási tudnivalókat; • érzékelje a különböző igeajták hangulati és stílusértékét;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Stilisztika.</i> A szenvedő igealakok használatának korlátozottsága, stílusértéke. <i>Jelentéstan.</i> A képzett igék jelentése. Igék az állandósult szókapcsolatokban.		
2	2. Az ige fajtái a cselekvés irányulása szerint. A tárgyas és a tárgyatlan igék. Az ige és a nyelvtani tárgy kapcsolata.	• tudja megkülönböztetni jelentésük és alaktani sajátosságuk alapján a tárgyas és tárgyatlan igéket; • ismerje fel a tárgyas és tárgyatlan igéket a mondatban és szöveggörnyezetben; • figyelje meg és tudatosítsa a tárgyas és a tárgyatlan igék ragozása közötti hasonlóságokat és különbségeket;
2	3. Az ige fajtái a cselekvés, történés minősége szerint. A tartós (folyamatos és gyakorító) és a pillanatnyi cselekvést kifejező (kezdő, mozzanatos és befejezett) igék. Az akcióminőség kifejezésének módjai (képzők, igekötők). Helyesírás A gyakorító igeképzők, a mozzanatos igék, a kezdő és	• értse az igék minőség szerinti csoportosításának szempontjait; • tudja felismerni és megkülönböztetni mondat-, illetve szöveggörnyezetben a különböző fajtájú igéket; • ismerje és alkalmazza a minőség szerinti különbségek kifejezésére használt képzőket, igekötőket és más nyelvi kifejező eszközöket (pl. más-salhangzó megnyúlása, ismétlődő igekötő, töismétlés); • tudatosítsa a különbséget az igefajták és a különböző idejű igék között, tudja megkülönböztetni a folyamatos múlt idejű és a befejezett igéket, a jövő idejű igealakokat a kezdő igéktől stb. • tudja alkalmazni az igekötős igealakok helyesírásának szabályait;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	befejezett igekötős igealakok helyesírása. Az egyenes, fordított, megszakított szórendű és az ismétlődő igekötők helyesírása. Nyelvművelés A különböző minőségű ige-fajták stílusértéke. Az igekötők helyes használata. Az archaikus (elavult) ige-fajták használata (pl. a szenvedő igealakok).	
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Jelentéstan.</i> Különböző akcióminőségű igék a frazeologizmusokban. <i>Stilisztika.</i> A különböző akcióminőségű igék stílushatása, expresszivitása.		
4	Az ige-tövek Az egyalakú ige-tövek. A többalakú ige-tövek: hangzóihiányos; hangzórövidítő; v, sz-v, sz-d-v tövű; sz-d tövű; gy-t n-nel váltakoztató ige-tövek.	• értse az egy- és a többalakú ige-tövek fogalmát; ismerje az ikes ige fogalmát; • tudja megkülönböztetni a gyakorlatban a különböző ige-típusokat, tudja meghatározni tetszés szerinti ige-típust; • ismerje a különböző tövváltozatokat; • ismerje a szótári (szabad) tö és a nem szótári (kötött) tö fogalmát, a tövváltozatok alapján tudja megállapítani bármely igeről, milyen ige-típusba tartozik; • ismerje fel a ige-típusokat és azok tövváltozatait; ne használjon helytelen (régies és nyelvjárási) igealakokat;

Óraszám	Az oktandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Helyesírás A különböző tötípusok változása az igealakokban (bővebben lásd az igeragozás taglalásánál). Nyelvművelés A köznyelvi normáknak nem megfelelő töváltozatok felismerése, kiküszöbölése a nyelvhasználat során (pl. női, fői, megynek stb.).	
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Jelentéstan.</i> Az ige szótári alakja. <i>Lexikológia.</i> Az elavult (archaikus) tövek (pl. hí, ví, jő, búvik).		
4	Az igeképzés Igeképzés igitövekből és névszótövekből. Az igéhez járuló és a névszóhoz járuló ige képzők. Helyesírás A nehezebb helyesírású ige képzők (-kozik, -kezik, -kózik, -kőzik, -ingat, -inget stb.). Nyelvművelés A nyelvjárási igealakok felismerése, a normatív alakok használata.	- ismerje előző ismereteire támaszkodva az ige képzők és az ige képzés fogalmát; - különböztesse meg az ige kéhez járuló névszó képzőket és az ige kéhez járuló ige képzőket (szerepük, funkciójuk alapján); - a -z, -(d)ít, -sít; a (-z), -(d)ul, -(d)ül képzők helyesírása; - a visszaható képzők helyesírása (-kodik, -kedik, -ködik és -kódik, -kódik stb.); - az -at, -et, -tat, -tet műveltető képző helyes használata;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
3	A ige nyelvtani kategóriái 1. Az igemód nyelvtani jelentése. Az igemódok: a kijelentő, a feltételes, a felszólító mód. Az igemódok jelei (-t, -tt; -a, -e, -á, -é). 2. Az igeidő nyelvtani jelentése. Az igeidők: a jelen, a múlt és a jövő idő. Az igeidők jelei. A mód- és időjelek komplex jellege. 3. Az ige száma és személye. Nyelvtani kifejezésük eszközei: az igei személyragok.	• a tudatos készség szintjén biztonságosan alkalmazza a helyesírási tudnivalókat a gyakorlatban. az -/ és -// képzők helyes használata; • értse az igemód fogalmát; • tudja megkülönböztetni az igemódokat a gyakorlatban; • értse az igeidő fogalmát; • ismerje az igemódok és az igeidők közötti összefüggéseket; • ismerje fel és tudatosítsa, hogy az igehez járuló jelek egyszerre fejezik ki az ige módját és idejét; • eddigi ismereteire támaszkodva tudatosítsa, hogy az ige jelentése, a kifejezett cselekvés, történés vagy létezés mindig valamilyen módú, idejű, számú és személyű formában jelenik meg; • tudatosítsa, hogy az ige jelentése az alanyhoz való viszonyán kívül a nyelvtani tárgyhoz való viszonyulást is kifejezheti; • értelmezze és tudja megkülönböztetni a gyakorlatban az alanyi és tárgyas ragozású igealakokat;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Helyesírás Az igei jelek helyes használata. Nyelvművelés A feltételes mód jelének helyes használata (<i>nákolás</i>). A kijelentő és a felszólító módú alakok helyes használata a <i>-t</i> végű igék esetében (a <i>szüksükölés</i> és a <i>szukszükölés</i>).	- tudatosítsa, hogy – a kivételes, átvitt értelmű eseteket leszámítva – a tárgyatlan igéknek csak alanyi ragozásuk lehet, a tárgyas igéknek pedig alanyi és tárgyas ragozásuk egyaránt van; - a múlt idő jelének helyesírási tudnivalói: mássalhangzó után <i>-t</i>, magánhangzó után <i>-tt</i>; - értelmezze a zéró morféma fogalmát, azt, hogy a kijelentő mód jelen idejében a mód- és időjel hiánya jelzi a nyelvtani kategóriákat; - ismerje fel az elbeszélő múlt idejű igealakokat, tudatosítsa azok hangulati, archaizáló stílusértékét (pl. <i>látá</i>, <i>látá + vala</i>; <i>kére</i>, <i>kéré + vala</i>);
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Hangtan.</i> A felszólító mód jelének jelölt és jelöletlen hasonulása és összeolvadása. <i>Stilisztika.</i> Az igeidők és igemódok váltogatásának, felcserélésének stílusértéke a szövegekben. A régies múlt idejű igealakok stílusértéke.		
6	Az igeragozás Az igei személyragok, azok jelentése. Az alanyi és a tárgyas személyragok. A ragozott igealakok szerkezete (szótő+jel+személyrag).	tudatosítsa, hogy az igei személyragok egyszerre fejezik ki a cselekvés alanyának számát és személyét, valamint a nyelvtani tárgyhoz való viszonyát;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Az alanyi ragozás. Az alanyi személyragok rendszere, nyelvtani jelentésük. Az ikes igék ragozása. Igeragozás minden módban és időben. A tárgyas ragozás. A tárgyas személyragok, nyelvtani jelentésük. Tárgyas igeragozás minden módban és időben.	• ismerje az alanyi és a tárgyas személyragok teljes sorát minden időben és módban; • ismerje a <i>-lak, -lek</i> típusú tárgyas személyragokat, amelyek kizárólag E/1. személyű alanyra és E/2. vagy T/2. személyű tárgyra utalnak; • ismerje a zérus morfémák szerepét az igeragozási rendszerben (paradig-mában) is; • ismerje, tudja megszerkeszteni a segédigével kifejezett összetett igealakokat: 1. a kijelentő módú jövő idejű igéket a <i>fog</i> segédige és a <i>-ni</i> képzős szóalak segítségével; 2. a feltételes mód múlt idejét a múlt idejű igealak és a <i>volna</i> segédige segítségével; • ismerje fel bármely igealak kategóriáit annak jelei és ragjai alapján; • tudja felismerni és megfelelően alkalmazni az igealakokat mondat- és szöveggörnyezetben; • a felismerés szintjén figyelje meg a kiejtésbeli és az írásban is jelölt más-salhangzó-változásokat; • ismerje a határozott és határozatlan nyelvtani tárgy fogalmát; • tudatosítsa és a gyakorlatban alkalmazza, hogy az igék határozott tárgy mellett kapnak tárgyas személyragot; • ismerje az igealakok morfológiai szerkezetét: szótő + képző + módjel

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
4	Az igealakok helyesírása. Az írásban is jelölt más-salhangzó-változások Hangváltozások az s, sz, z, dz végű igékben. A t végű igék felszólító módja: a) rövid magánhangzó + t + j = ss (ejtése: ss); b) hosszú magánhangzó + t + j = ts (ejtése: ccs), mássalhangzó + t + j = ts (ejtése: ccs) (kivétel: lát, boc-sát); c) st + j = ss (ejtése: ss); szt + j = ssz (ejtése: ssz).	(időjel) + (kötőhang) + személy-rag; - ismerje és értse az ige szótári alakjának fogalmát: kijelentő mód, jelen idő, E/3., alanyi ragozás; - tudatosítsa, hogy a szótő, illetve a tövváltozatok felismerése az igealakok helyesírásának alapkövetelménye; - alkalmazza megelőző ismereteit tudatosan: a) a zöngés mássalhangzóra végződő, illetve a d–t végű igék múlt idejének helyesírásában; b) a -j-vel kezdődő igei toldalékok összeolvadást eredményező használata esetén; - tudatosítsa és a gyakorlatban a készség szintjén alkalmazza, hogy a felszólító mód -j jele, illetve a tárgyias igeragok -j kezdőhangja írásban hasonul az előtte álló s, sz, z, dz tövégi mássalhangzóhoz, aminek eredménye hosszú mássalhangzó; - különös figyelmet szenteljen a ját-szik, metsz, vonz típusú igéknek; - tudatosan alkalmazza korábbi ismereteit a t+j összeolvadásának törvényszerűségeiről a 3 különböző esetben; - alkalmazza helyesen a megfelelő módú igealakokat;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Hosszabb és rövidebb alakok a felszólító mód 2. személyében. A felszólító módú igealakok hosszabb és rövidebb formájának morfológiai szerkezete. A különböző formák hangulati értéke, helyes használatuk szabályai. A hosszabb és rövidebb alakok helyesírása. A v, és sz-v tövű igék ragozott alakjainak helyesírása A v, sz-v és sz-d-v tövű igék kijelentő módú jelen és múlt idejű, illetve felszólító módú alakjainak ragozási paradigmája. A <i>jön</i> ige ragozása. A t végű igék felszólító és kijelentő módú alakjainak helyes ejtése és írása. A suksükölés kiküszöbölése.	• kerülje a suksükölés, illetve szukszükölés néven említett nyelvhelyességi vétségeket; • ismerje, alkalmazza és írja helyesen a felszólító módú igék E/2. személyének hosszabb (teljes) és rövidebb alakjait; • figyelje meg és a készség szintjén tudatosan használja a v, sz-v és sz-d-v tövű igék ragozott alakjait; • használja helyesen a <i>jön</i> ige alakjait;
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Hangtan.</i> Mássalhangzó-változások a ragozott igealakokban.		

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
<i>Mondattan.</i> Az igealakok helyes használata határozott és határozatlan tárgy mellett. A <i>t</i> végű igék felszólító módja.		
1	Az ikes igék ragozása Az <i>ikes</i> igék sajátos személyragjai. Az <i>ikes</i> igeragozás kialakulásának története, a körülötte kialakult viták. Az <i>ikes</i> ragozás jelenlegi formái: állandó, felemás és változó <i>ikes</i> igék. A nyelvtudomány mai álláspontja az <i>ikes</i> ragozásról. Nyelvművelés A szóelemzés elvének érvényesülése az igealakok helyesírásában. Az alanyi és tárgyas ragozású igealakok helyes használata. Az állandó <i>ikes</i> igék szabályos ragozásának megtartása a választékos nyelvhasználatban.	• ismerje, értse az <i>ikes</i> ige fogalmát; • tudatosítsa a különbségeket ezen igék ragozásában: a) kijelentő mód, jelen idő, E/1., alanyi ragozás <i>-m</i> személyrag (<i>-k</i> helyett); b) feltételes mód, jelen idő, E/1., alanyi ragozás <i>-nám</i> rag (<i>-nék</i> helyett); c) feltételes mód, jelen idő, E/3., alanyi ragozás <i>-nék</i> (<i>-na</i>, <i>-ne</i> helyett); d) felszólító mód, E/1., alanyi ragozás <i>-m</i> (<i>-k</i> helyett); e) felszólító mód, E/3., alanyi ragozás <i>-jék</i> (<i>-on</i>, <i>-en</i>, <i>-ön</i> helyett);
1	A rendhagyó és a hiányos ragozású igék A <i>van</i> ige ragozása. A töváltozatok a különböző ragozott alakokban. A <i>megy</i> ige ragozása. A töváltozatok használata. A	• ismerje és használja helyesen a rendhagyó igealakokat és a hiányos ragozású igéket; • ismerje a személytelen igék fogalmát és kapcsolatukat a főnévi igenévvel;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	<i>nincs, sincs – nincsenek, sincsenek</i> tagadó igék. A <i>szokik</i> ige múlt idejű használata. A <i>tetszik, látszik, metsz</i> ige ragozása. A <i>kell, lehet, tetszik</i> személytelen igék.	• az udvariassági nyelvben a <i>tetszik, tetszett, tessék</i> igealakokat személytelenül használja (ma már elfogadott a többes számú alak használata is);
Tantárgyak közötti kapcsolat Az igék és igealakok szerepe a szépirodalmi és más stílusokban. Az igék domináns szerepe az expresszionista stílusirányzatban (irodalom).		
2	Az igekötő Az igekötő fogalma, szerepe, kapcsolata az igével. Az igekötők funkciója: a) megváltoztatja a cselekvés irányát (a helyhatározóhoz kapcsolódóan); b) megváltoztathatja az ige akciominőségét; c) megváltoztatja az ige jelentését. Az igekötős igék helyesírása (egyeses, fordított, megszakított szórend esetén), összefüggése az értelmi hangsúlyllyal. Az igekötős igék felszólító módú alakjai.	• tudja meghatározni az igekötő fogalmát, nyelvi szerepét, jelentésmódosító funkcióit; • tudja megfogalmazni és a gyakorlatban bizonyítani, hogyan módosíthatják az igekötők az ige jelentését, irányulását és akciominőségét; • ismerje a leggyakrabban használt igekötőket; • ismerje és a készség szintjén tudatosan alkalmazza az igekötős igék helyesírásának alapvető szabályait; • a tanulónak ismernie kell mindazokat a segédigéket, igéket és módosítószókat, amelyek beékelődhetnek az igekötő és igeje közé;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Nyelvművelés Az igeikötős igeek használata hangulati és stílusértéke.	
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Jelentéstan.</i> Az igeikötő jelentéstartalma. <i>Mondattan.</i> Az igeikötő szórendjének függése a logikai hangsúlytól.		
3	A határozószók A határozószó fogalma, alakitani sajátosságai, mondatrészi szerepe. A határozószók fajtái: A valóságos hely-, idő- és módhatározószók. A névmási határozószók (mutató, kérdő, vonatkozó, határozatlan, általános). Az irányhármasság elve a határozószók rendszerében. A határozószók fokozhatósága, keletkezése. A határozószók helyesírása.	- tudja megnevezni a határozószók jelentésbeli, alakitani és mondatrészi szerepeit; - ismerje fel a határozószókat mondat- és szövegkörnyezetben; - tudja megkülönböztetni a határozószókat a ragos névszóktól, illetve a névutóktól és az elváló igeikötőktől; - ismerje a határozószók fajtáit; - tudja alkalmazni a határozószókat mondat-, illetve szövegalkotás során; - értse az irányhármasság elvét a határozószók rendszerében; - ismerje a névmási határozószók fajtáit, használatuk szabályait; - ismerje a fokozható határozószókat, tudja használni helyes alakjaikat; - ismerje az összetett határozószók helyesírási szabályait;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
		ismerje és alkalmazza helyesen a kétféle helyesírású alakváltozatokat (<i>lenn – lent</i>);
Tantárgyak közötti kapcsolat A határozószó mint a képszerűség kifejezésének egyik eszköze (irodalom).		
3	Az igenevek Az igenevek mint átmeneti szófajok. Az igenevek ismertetőjegyei, fajai: A főnévi igenév, jelentéstani, alaktani és mondattani sajátosságai. Személyragozása.	- értse és tudatosítsa az igenév fogalmát, a kettős szófajú kötődés mi- benlétét, annak magyarázatát; - ismerje fel az igenevek jelentésbeli sajátosságát: a cselekvés, történés, létezés megszokottól eltérő funkciójú nyelvtani megformálását; - tudatosítsa, hogy az igenevek minden faja igéből képződik, azaz közös vo- násuk, hogy szótövéük ige; - tudja, hogy az igenevek fajait jelleg- zetes képzőjük, kérdésük és mon- datbeli szerepük határozza meg; - ismerje a főnévi igenév kérdését, kép- zőjét, személyragozásának szabá- lyait, mondatrészi szerepét; - ismerje fel és tudja használni a főnévi igenevet a mondat- és szövegkör- nyezetben; - legyen tisztában a melléknévi igenév nyelvtani sajátosságaival, ismereteit tudja alkalmazni a gyakorlatban; - ismerje és használja helyesen mon- dat- és szövegalkotáskor a mellék- névi igeneveket;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	A melléknévi igenév jelentés-tani, alaktani és mondattani sajátosságai. A folyamatos, befejezett és beálló történésű melléknévi igenevek és képzőik. Az aktív és passzív melléknévi igenévi jelentés. A melléknévi igenevek szófaj-váltása (főnevesülése, melléknevesülése). A melléknévi igenévképzők helyesírása. A határozói igenév, jelentés-tani, alaktani és mondattani sajátosságai. A határozói ige-név képzői. Nyelvművelés A <i>-ván, -vén</i> képzős szóalakok archaizáló stílushatása. A határozói igenév és a létige kapcsolata helyes használatának szabályai.	• tudja megkülönböztetni a szövegkörnyezetben a melléknévi igeneveket a főnevesült és a múlt idejű szóalakoktól; • tudjon mondatot alkotni a kettős szófaji szerepű melléknévi igenevekkel; • ismerje és alkalmazza a készségek szintjén a melléknévi igeneveket és fokozott alakjait; • értelmezze a határozói igenév fogalmát, jelentését, kötődését az igék és a határozószók szófaji csoportjához; • ismerje fel és tudja a képzők segítségével megszerkeszteni az igék határozói igenévi alakját; • ismerje mondatrészi szerepüket: a <i>-va, -ve</i> képzősek mód- vagy állapot-határozói jelentésűek, a <i>-ván, -vén</i> képzősek időhatározói vagy okhatározói jelentéstartalmúak; • ismerje és alkalmazza nyelvhasználatában a határozói igenév és a létige kapcsolatának szabályait; • ismerje fel és javítsa ki a nyelvhelyességi hibákat e szabályokkal kapcsolatban;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
1	A kötőszók A kötőszó fogalma. Nyelvtani szerepe, morfológiai-mondattani jellemzői. A kötőszók fajai: mellérendelő kötőszók (kapcsolatos, ellentétes, választó, következtető és magyarázó); alárendelő kötőszók; a <i>hogymint</i> kötőszó; a sajátos jelentéstartalmú (feltételes, hasonlító és megengedő) kötőszók. A vonatkozó névmási kötőszók. A kötőszók fajai szerkezetük szerint (egyszerű és összetett kötőszók). Helyesírás Központozás a kötőszók használata esetén. Az összetett kötőszók és a megfelelő szókapcsolatok helyesírásának megkülönböztetése (<i>csakhogymint – csak hogymint; mintha – mint ha; úgyhogymint – úgy, hogymint; úgyhogymint – úgy, mint stb.</i>).	• ismerje fel, különböztesse meg a kötőszókat funkciójuk szerint; • tudja csoportosítani a kötőszókat szerepük, szerkezetük, használatuk módja szerint; • alkalmazza a gyakorlatban a kötőszók megfelelő fajtáit; • ismerje és alkalmazza a kötőszókkal kapcsolatos központosítási szabályokat; • tudja megkülönböztetni, hogy a kötőszók mondatrészeket vagy tagmondatokat kötnek-e össze;
1	A módosítószók A módosítószó fogalma, nyelvtani szerepe. A módosítószók fajai: bizonyosságot, bizonytalanságot	• határozza meg és értelmezze a módosítószó fogalmát és szerepét a mondatban; • ismerje a módosítószók fajtáit;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
1	kifejezők; kérdő, tagadó, mértéksokalló, mértékkevesellő, óhajtó módosítószók. A módosítószók önálló mondatként és mondatrészek mellett. Az -e kérdőszó helyes használata és helyesírása. Az indulatszók Az indulatszó fogalma, fajtái: érzelemkifejező, akaratnyilvánító és hangutánzó indulatszók. Indulatszók az igeképzésben.	• alkalmazza helyesen a módosítószókat a mondatokban és önálló mondatként; • ismerje és alkalmazza a módosítószók helyesírásának szabályait; • ismerje az indulatszó fogalmát, sajátosságait, funkcióját, fajtait; • tudja felismerni és helyesen használni az indulatszókat; • ismerje és alkalmazza a velük kapcsolatos helyesírási tudnivalókat; • ismerje a központozás szabályait;
Tantárgyak közötti kapcsolat A kötőszók, a módosítószók és az indulatszók szerepe a szépirodalmi és a beszélt nyelvi stílusokban (stilisztika).		
4	A szóalkotás módjai: A szóképzés. Deverbális és denominális képzők. Névszóképzés és igeképzés. A szóösszetétel. A szerves (mellérendelő és alárendelő) és a szervetlen szóösszetétel.	• értse a szóalkotás különböző módjait és tudja azokat alkalmazni a gyakorlatban; • tudatosítsa, hogy melyek az elterjedtebb és melyek a ritkább, kevésbé produktív szóalkotási módok; • alkalmazza helyesen a szóelemzés elvét a képzett szavak helyesírásában; • ismerje a mellé- és alárendelő szóösszetételt, a helyesírásukkal kapcsolatos tudnivalókat;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	A ragszilárdulás. A határozószók kialakulása. A szóelvonás. A szórövidülés. A szóegyülés. A szóösszevonás és a betűszók (mozaikszók).	- különböztesse meg a ragszilárdulásos határozószokat az azonos névszói alakoktól; - ismerje és alkalmazza a betűszók és a mozaikszók toldalékolásának szabályait;
Tantárgyon belüli kapcsolat A szóalkotás módjainak alkalmazása a külfönböző szófajoknál. A szóalkotás módjai a nyelvújítás korában és ma. A szóalkotás módjai a nyelv külfönböző rétegeiben. Tantárgyak közötti kapcsolat Szóalkotási módok a külfönböző nyelvi és korstílusokban. Az írói (egyéni) szóalkotás és szóhasználat (irodalom).		
3	A magyar helyesírás alapelvei Az írás és a helyesírás. A magyar helyesírás kialakulása. Helyesírásunk alapelvei: a) a kiejtés szerinti írásmód; b) a szóelemző írásmód; c) a hagyományos írásmód; d) az egyszerűsítő írásmód; e) a megkülönböztető írásmód.	- értse és ismerje a magyar írás és helyesírás fő jellemzőit; - ismerje a helyesírás kialakulásának, történetének fontosabb korszakait, fordulópontjait; - ismerje a magyar helyesírás 4 fő alapelvét; - ismerje az 5 alapelv legfontosabb eseteit; - tudja írásban alkalmazni a készség szintjén a helyesírási tudnivalókat; - ismerje fel és tudja kijavítani a helyesírási hibákat; - megelőző ismeretei alapján tudja értelmezni és alkalmazni a megkülönböztetés elvét a helyesírásban;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Az egybeírás, a különírás és a kötőjeles írás. A kis és a nagy kezdőbetűk.	- tudja alkalmazni a gyakorlatban a különböző írásmódok jelentésmegkülönböztető szerepét; - ismerje és tudatosan alkalmazza a szóösszetételek és a szószerkezetek írásában az egybe-, a külön- és a kötőjeles írás szabályait;
Tantárgyak közötti kapcsolat A magyar történelem, a magyar írásbeliség és a helyesírás kialakulásának párhuzamai (történelem, irodalom).		
2	Év végi ismételtes A szófaji rendszer összefoglaló áttekintése. A helyesírási tudnivalók összefoglalása	

Szociokulturális témakör

Az illusztráló anyag hozzávetőleges tematikája			Hozzávetőleges követelmények
Témakör	A szövegek tematikája	A tanulók dolgozatainak témái	
Nyelv és anyanyelv	A magyar nyelv	A magyar nyelv: létem, jövőm és reményem (Juhász Ferenc versének értelmezése. Magyarul tanított imádkozni anyám...	A tanuló: tudja felfogni, elemezni és értékelni a hallott vagy olvasott ismereteket, azokat rendszerezni, felhasználni, kiválogatni közülük azokat, amelyeket beszéd- és írás-
Az államnyelv és az anyanyelv	Az államnyelv ismertetének fontossága	Miért kell ismerni az államnyelvet? Több nyelv – sokoldalúbb gondolkodás. Ukrajna állampolgára vagyok	

Az illusztráló anyag hozzávetőleges tematikája			Hozzávetőleges követelmények
Témakör	A szövegek tematikája	A tanulók dolgozatainak témái	
Szülőföldem, szülővárosom, szülőfalum	A szülőföld szeretete, hazaszeretet, a szülőföld szépsége	Miért kedvesebb a szülőföld minden más tájnál. Itt születtem én, ezen a tájon... Szülőföldem szép határa...	m ű v e i b e n hasznosíthat a kitűzött kommunikációs cél elérésére.
Nyelv és nemzeti kultúra	Ismeretek a magyar népi kultúra, hagyományok, ünnepek köréből	Ünnepi szólások falunkban (városunkban). Amikor még sokan összejönnek segíteni. A lakodalomban... Úzik már a farsangot...	
Az ember és a művészet	Ismeretek a magyar művészet köréből	Munkácsi Mihály: Tépéscsinálók. Legkedvesebb festőm. Kedvenc zeneszerzőm. Bartók Béla kötődése Nagyszőlőshöz	
A nyelv és a társadalom	A nyelv társadalmi szerepe	Mit jelent szépen írni és beszélni? (Illyés Gyula nyomán) Szólalj meg, s megmondom, ki vagy. A beszéd jellemez	
Az ember és a társadalom	A szűkebb társadalmi közösségek	Milyen közösséghez tartozom? Ki az igaz barát? A mi családunk	

Oktatási-stratégiai tárgykör

Készségek	A tanulók előmenetelével kapcsolatos követelmények
Szervezés és ellenőrzés	A tanuló a tanító segítségével legyen képes: meghatározni ismeretszerző tevékenységének tárgyát; megtervezni munkáját célja elérésére; valóra váltani az általa kitűzött célokat; bírálólag értékelni az elért eredményeket.
Ismeretszerzés	A tanuló részben a tanító segítségével legyen képes: értelmezni a nyelvi és nyelven kívüli fogalmakat, törvényszerűségeket; elválasztani a lényegest a másodlagostól; modellezni a nyelvi és nyelven kívüli fogalmakat, jelenségeket, törvényszerűségeket.
Alkotás	A tanuló legyen képes: elképzelni a szavakban leírt fogalmakat és jelenségeket; átvinni a korábban elsajátított ismereteket új szituációba, gyakorlatilag alkalmazni azokat; érteni, áttekinteni a tanult tantárgy felépítését; következtetni az egyes problémák megoldásának módjára; érveket felhozni állításainak bizonyítására.
Etika, esztétika	A tanuló legyen képes: felfedezni a szépséget a nyelvi jelenségekben; a természetben, a művészetben, az emberek tetteiben, alkottaiban; bírálóan értékelni saját tetteit, szembesíteni azokat az általánosan elfogadott erkölcsi normákkal; szóval és tettel jól cselekedni.

8. osztály

MAGYAR NYELV

(87 óra, heti 2,5 óra;
6 óra felhasználható a tanár belátása szerint)

A beszéd tárgyköre

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
1	Bevezetés A magyar nyelv fejlődésének rövid áttekintése. Az irodalmi nyelv kialakulása.	A tanuló: • érti, hogy a nyelv állandóan fejlődik; • tudja alkalmazni a nyelv fejlődéséről szerzett ismereteket; • meggyőzően tudja bizonyítani a nyelv fejlődését.
25	Beszédfejlesztés A szövegről tanultak ismétlése. A szöveg mint a nyelvi közlés legmagasabb szintű egysége. A szöveg kommunikatív funkciója. Az előkészített és a spontán közlés. A szöveg szerkezete. A szöveg mint tartalmi és szerkezeti egység. A szöveg összetevői (viszonylag önálló részei).	• képes figyelmesen hallgatni mások beszédműveit (elbeszélés, előadás, közlemény, rádió- és tévéműsor stb.); • megérti és megjegyzi a hallottakat, olvasottakat; • következtetéseket von le; • kifejti saját véleményét a hallottakról, olvasottakról; • a tanuló gyakorlatilag ismerje fel a szépirodalmi szövegben a mikroszerkezet részeit: a bekezdést, mondat-tömböt, tételmondatot; • legyen tisztában a makroszerkezet részeivel: bevezetés, kifejtés, fejezetek, befejezés;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	A bevezetés és funkciója A téma kifejtése (tárgyalás), ennek természetes (következetes, sorrend szerinti) és mesterséges (megbontott) rendje. A befejezés és funkciója. Különböző típusú, stílusú és műfajú szövegek olvasása (ismerkedő, ismertető és válogató) és szerkezeti elemzése. Elbeszélő szöveg alkotása (szóban és írásban) hallottak vagy olvasottak alapján (kezetesen).	• a téma megnevezése, indoklása, az érdeklődés felkeltése, a címzett érzelmi hangolása; • a téma kifejtése vázlatpontok szerint; • következetes, a cselekmény sorrendje szerinti tárgyalás; • mesterséges, megbontott rend szerinti tárgyalás szerepe a téma kifejtésében; • az elmondottak összegzése, értékelése (érzelmi szempontok szerint is), következtetések levonása, vélemény megfogalmazása; • összefoglalás, összegzés, következtetések, érzelmi hangolás; • kifejezően olvas különböző típusú, stílusú és műfajú szövegeket a helyes ejtési és hanglejtési normák megtartásával; • elmondja a hallott vagy olvasott szöveg tartalmát önállóan készített rövid és részletes vázlat alapján röviden, részletesen és válogatva; • elemzi az olvasott szöveg szerkezetét és szerkezeti elemeinek funkcióját; • elbeszélő szövegek tartalmának részletes, rövid és válogató elmondása és leírása; • elbeszélő jellegű fogalmazást ír, rendszerez az anyagot; • meg tudja határozni az elbeszélés keretét;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Leíró szöveg szerkesztése (hely, történelmi és kulturális műemlékek) saját megfigyelés, benyomások és képek alapján. Értekező szöveg alkotása (szóban és írásban) társadalmi és erkölcsi-etikai témákra (publicisztikai stílusban). A publicisztikai stílus: nyelvi sajátosságai, műfajai; az interjú alkalmazási szférái, funkciói, témái, címzettje. Az oktatómunka fajai A beszéd befogadása Tudományos ismeretterjesztő (az érintkezés kultúrájáról),	• tud önállóan anyagot gyűjteni hely, történelmi és kulturális emlékek leírásához; • ki tudja választani a szükséges elemeket a dolgozat szerkezetének megfelelően; • meg tudja szerkeszteni a szöveg első változatát (piszkozatát), elvetve mindazt, ami nem fontos a téma kifejtése szempontjából; • szépirodalmi művek értekező jellegű elemzése; • az értekező szöveg szerkezeti sajátosságai: problémafelvetés, a kifejtés logikai következetessége, feltételezések, érvelés, cáfolat, bizonyítás, következtetések levonása; • ismerje meg a publicisztikai stílust; • tudja megkülönböztetni műfajait; • ismerje alkalmazási szféráit, funkcióit; • meg tudja határozni a témát és az alapgondolatot, a címzettet; • értekező jellegű szöveget tud szerkeszteni publicisztikai stílusban és meggyőző érvekkel tudja alátámasztani saját álláspontját; • pontosítja a leírtakat, megtalálja és javítja a hibákat, melyek megbontják a stílus egységét; • megérti a szöveget, hallgatás közben rögzíti a kulcsszavakat;

Óraszám	Az oktandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	leíró, publicisztikai (erkölcsi-etikai témájú) szöveg megértése hallás után (a szöveg hangzása 6—7 perc). A szöveg reprodukálása Tudományos ismeretterjesztő, különböző típusú és stílusú (hely, történelmi és kulturális emlékek leírását is tartalmazó), erkölcsi-etikai témájú publicisztikai szövegek olvasása és megértése. Beszédképesség Szóbeli közlés a nyelvről és a beszéd kultúrájáról (az irodalmi nyelv normái, a kommunikáció szabályai) az összehasonlítás és az általánosítás elemeivel; párbeszéd alkotása, mely a hely, történelmi és kulturális emlékek leírásának, az értekezésnek az elemeit is tartalmazza; szóbeli erkölcsi-etikai témájú értekező jellegű fogalmazás publicisztikai stílusban részletes vázlat alapján.	• hallás után megérti a szöveg felépítését (bevezetés, fő rész, befejezés); • meg tudja indokolni, hogy a szöveg felépítése megfelel-e a szerzői elképzelésnek; • megtalálja a fő és a kiegészítő információkat a szövegben; • felismeri a bevezetés, fő rész és a befejezés határait a szövegben; • tematikus jegyzeteket készít; • megtalálja a szövegben a hely, a történelmi és kulturális emlékek leírásának elemeit; • felismeri a szótani és mondattani kifejező eszközöket; • részletes tervet tud készíteni és rendszerezni az anyagot; • beszédében alkalmazni tudja az idézeteket; • beszédébe be tudja építeni szövegben a hely, a történelmi és kulturális emlékek leírásának elemeit; • a hely, történelmi és kulturális emlékek leírását, az értekezés elemeit is tartalmazó párbeszédet szerkeszt és tudja alkalmazni azt beszédében; • szóbeli erkölcsi-etikai témájú értekező jellegű fogalmazást tud alkotni publicisztikai stílusban részletes vázlat alapján;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Íráskészség Részletes elbeszélő jellegű fogalmazás; a hely, történelmi és kulturális emlékek leírásának elemeit is tartalmazó elbeszélő jellegű fogalmazás; erkölcsi-etikai témájú publicisztikai jellegű szöveg rövid megfogalmazása; értekező jellegű fogalmazás erkölcsi-etikai témájú fogalmazás publicisztikai stílusban részletes terv szerint.	• részletes elbeszélő jellegű fogalmazás a szerzői kifejező eszközök megtartásával; • válogató (a hely, történelmi és kulturális emlékek leírásának elemeit is tartalmazó) elbeszélő jellegű fogalmazás, a felsorolt elemek szerepe a mondanivaló kifejtésében; • tudja alkalmazni a publicisztikai stílus nyelvi eszközeit; • meg tudja szerkeszteni dolgozatának részletes vázlatát; • publicisztikai stílusú értekező jellegű szöveget tud alkotni, álláspontját érvekkel támasztva alá; • fogalmazását át tudja dolgozni.
Tantárgyak közötti kapcsolat Szépirodalmi művek értekező jellegű elemzése, irodalmi hősök összehasonlító jellemzése (irodalom). Társadalmi témájú értekezés (történelem).		

A nyelvtan tárgyköre

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
2	Ismétlés. A szófajokról tanultak összefoglalása A magyar nyelv szófaji rendszere. A fogalmi szófajok. A formaszók vagy álszók (a viszonzyszók). Az indulatszók. Az egyes szófajokkal kapcsolatos fontosabb helyesírási tudnivalók.	A tanuló: • értse a fogalomszó és formaszó közötti különbséget; • ismerje az egyes szófajokat, azok jelentését, alak- és mondattani sajátosságait; • értse a viszonzyszók nyelvi szerepét; • ismerje a magyar nyelv szófaji rendszerét;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
2	Mondattan A mondat fogalma. A mondat mint megnyilatkozás, mint a beszéd, a nyelvi kommunikáció legkisebb, alkalmi, nyelvtanilag megszerkesztett egysége. A mondat nyelvtani kifejező eszközei. A mondat valóságtartalma. A mondat meghatározása. A mondattan tárgya és feladatai.	• értse az egyes szófaji csoportok közötti összefüggéseket és különbségeket; • értse a mondat fogalmát, alkalmi nyelvi jellegét; • tudja helyesen felépíteni és alkalmazni beszédében a szókapcsolatot; • ismerje a mondat nyelvtani megszerkesztettségének eszközeit; • tudja meghatározni a mondatot; • értse a hanglejtés szerepét;
5	A mondat fajtái A mondatok osztályozási szempontjai és fajtái: 1. A beszélő szándéka, a megnyilatkozás indítéka szerint: kijelentő, felkiáltó, óhajtó, felszólító, kérdő mondat; jellemző nyelvtani kifejező eszközeik. 2. Logikai tartalmuk minősége szerint: állító és tagadó, tiltó mondat. 3. Tagolódásuk szerint: tagolatlan, illetőleg tagolt teljes (tő- és bővített mondat), hiányos mondat.	• tudja meghatározni a mondatok fajtát a tanult négy szempont szerint; • ismerje fel az egyes mondatfajták jellemző nyelvtani kifejező eszközeit; használja helyesen az -e kérdő módosítószót; • ismerje fel a funkcióváltó mondatokat; • tudja önállóan megszerkeszteni a kívánt mondatfajtát;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	4. Szerkezetük szerint: egyszerű, összetett és többszörösen összetett mondat. A mondatfajták szerepváltása. Gyakorlati munka Mondatok fájának meghatározása a négy osztályozási szempont szerint.	
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Alaktan.</i> Alakképző toldalékok mint a mondatfajták jellemző kifejező eszközei. <i>Stilisztika.</i> Az egyes mondatfajták stilisztikai értéke.		
7	A szószerkezet A szószerkezet fogalma. A szószerkezet mint alkalmi szókapcsolat; elhatárolása az állandó szókapcsolatoktól. A szószerkezet tagjainak szófaja; nyelvtani megformáltsága. A mondat szószerkezetek szerinti felépítettsége. A szószerkezet fajtái: 1. Az alanyi–állítmányi szószerkezet mint a mondat nyelvtani alapja. Nyelvtani megformáltsága. A tény, hogy nem lehet azonosítani a mondatdal. 2. Az alárendelő szószerkezet; nyelvtani megformáltsága, fajtái: alanyos; tárgyias; határozós; jelzős.	• ismerje a szószerkezet fogalmát; • értse a szószerkezet alkalmi jellegét; • értse a különbséget szószerkezet és szókapcsolat között; • ismerje fel a szószerkezet nyelvtani megformálásának eszközeit; • ismerje a szószerkezet fajtait; • indokolja meg az alanyi–állítmányi szószerkezet és a mondat közötti különbséget; • ismerje fel a rejtett szószerkezetet; • tudja ábrázolni az egyszerű és az összetett szószerkezetfajtákat; • határozza meg a szószerkezettagok szófaját;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	3. A mellérendelő szószerkezet: nyelvtani megformáltságának eszközei; fajai: kapcsolatos; választó; ellentétes; következtető; magyarázó. Az összetett szószerkezetek leggyakoribb típusai: szószerkezetsor; szószerkezetbokr; szószerkezetlánc. A rejtett vagy kihagyásos szószerkezet. Gyakorlati munka Szószerkezetek elemzése: fájának, nyelvtani megformáltságának, tagjai szófájának meghatározása. A szószerkezetfajták ábrázolása. Megadott típusú szószerkezetek szerkesztése.	• értse, hogy miért csak fogalomszó lehet önálló szószerkezettag; • tudjon összetett szószerkezetet (szószerkezetsort, szószerkezetbokrot, szószerkezetláncot) alkotni a megadott minta vagy ábra alapján;
Tárgyon belüli kapcsolat <i>Szófajtan.</i> A fogalmi szófajok mint önálló szószerkezettagok. A formaszók mint a szószerkezet nyelvtani megformálásának eszközei (névutó, kötőszó) vagy tagjai jelentésének módosítói (névelő, módosítószó). <i>Lexikológia.</i> Az állandó szókapcsolatok mint a szószerkezet ellenpéldái. Tárgyak közötti kapcsolat A hiányos mondatok stilisztikai szerepe (irodalom). A tűnődő kérdés és a szónoki kérdés szerepe (retorika).		

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
10	Az egyszerű mondat belső szerkezete Az alanyi-állítmányi szószerkezet mint a mondat nyelvtani alapja. Tagjainak bővíthetősége. Az alanyi és az állítmányi rész. A mondat mint egy paradigmarendszer tagja. A mondat fő részei. Az állítmány. Fogalma, funkciója, szófaja, nyelvtani alakja. Az állítmány modalitása (módja, ideje, száma és személye) és annak kifejezése. Az állítmány fajtái: 1. Az igei állítmány és jelentései. 2. A névszói és névszói-igei állítmány. Szófaja, kifejezés-módja. A kapcsolóigék nyelvtani szerepe. A névszói és névszói-igei állítmány mint egy egységes paradiгmasor tagjai. A főnévi igenévi állítmány. A kettős állítmány. Az állítmány elmaradása.	• ismerje az alanyi-állítmányi szószerkezet fontos szerepét a mondat szerkezetében; • értse, hogy annak két tagja a mondat két sarka, amelyeken keresztül a bővítmények bekapcsolódnak a mondatba; • ismerje fel a mondatban az alanyi és az állítmányi részt; • tudja bővíteni a megadott tömondatot; • ismerje az állítmány fogalmát, fajtait, kifejezés-módját; • értse az állítmány modalitását; • értse, hogy a névszói és névszói-igei állítmány egységes ragozási sort képez; • értse a kapcsolóigék szerepét; • kérdések alapján ismerje fel a mondat állítmányát; • tudjon mondatot szerkeszteni a megadott típusú és modalitású állítmánnyal; • ismerje az állítmány elmaradásának stilisztikai szerepét;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Az <i>alany</i>. Fogalma, kifejezőmódja (szófaja), nyelvtani alakja. Az alany kitétele vagy odaértése, elmaradásának esetei. Az alany fajtái: 1. A határozott alany (kitett és odaértett). 2. A határozatlan alany (kitett és odaértett). 3. Az általános alany (kitett és odaértett). A kettős alany. Az alanytalan mondatok. Az állítmány egyeztetése az alannyal. A számbeli egyeztetés szabályai. A személybeli egyeztetés szabályai. A névszói-igei állítmány tagjainak egyeztetése. Gyakorlati munka Az alany és az állítmány fajtáinak és kifejezőmódjának (szófájának) elemzése kérdések alapján szóban és (házi feladatként) írásban. Mondatalkotás megadott típusú alannal és állítmánnyal. Mondatok szerkezeti ábrázolása.	• ismerje az alany fogalmát, fajtát, kifejezőmódját; • értse az alany főnévi jellegét; • ismerje fel az odaértett alany fajtát is; • indokolja meg az alany elmaradásának eseteit; • különböztesse meg a határozatlan és az általános alanyt akkor is, ha az nincs kifejezve; • tudjon mondatot alkotni a megadott típusú és szófajú alannal; • ismerje és alkalmazza a gyakorlatban az egyeztetés szabályait, megindokolva azt konkrét esetekben;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Szófajtan.</i> Az alany főnévi jellege, főnévisége. Az állítmány igei jellege (módja, ideje, száma, személye van). A főnevesülés mint az alanyi funkció feltétele. <i>Stilisztika.</i> Az állítmány elhagyásának stilisztikai szerepe. <i>Nyelvművelés és nyelvkultúra.</i> Az alany és az állítmány egyeztetési szabályainak megtartása.		
4	A mondat bővítő részei <i>A tárgy.</i> A tárgy fogalma. A tárgy mint a tárgyas szó-szerkezet alárendelt tagja. A fölérendelt tag szófaja (tárgyas ige vagy annak bármilyen igeneve). A tárgy szófaja. A tárgy fajtái: iránytárgy, eredménytárgy, határozói értékű tárgy. Az alárendelt tárgy. A kettős tárgy. A tárgy jelölt vagy jelöletlen volta. A tárgy határozottsága vagy határozatlansága. A tárgy határozottságának esetei. A tárgy érintkezése a határozókkal (<i>várja a vonatot – vár a vonatra</i>). Nyelvhelyesség és nyelvkultúra A tárgyrag kétszeri kitételének kerülése. A tárgyat tar-	• ismerje a tárgy fogalmát; • ismerje fel a mondatban a tárgyat, határozza meg annak fajtát és szófaját; • ismerje fel és alkalmazza helyesen a tárgy fajtait; • különböztesse meg a kettős tárgyat az alárendelt tárgytól; • indokolja meg a tárgyas alakot tartalmazó szó értékű szerkezetek egy mondatrészként való elemzésének okát; • különböztesse meg a határozott tárgyat a határozatlantól; • tudja tárggyal bővíteni a mondat állítmányát vagy bármely mondatrészként szereplő igenevét; • kerülje a tárggyal alakult terpeszkedő kifejezéseket;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	talmazó terpeszkedő kifejezések (<i>gyanút táplál, beszélgetést folytat</i> stb.) kerülése. A személynévmás normatív tárgyas alakjai.	
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Lexikológia.</i> A tagolatlan jelentésű tárgyas alakot tartalmazó szókapcsolatok (<i>szerét ejti, fittyet hány</i>) egységes mondatrészként való elemzésének megokolása.		
11	A <i>határozó</i> fogalma, kifejezőmódja, szófaja. A határozós szó szerkezet; alaptagjának mondatbeli szerepe, alárendelt tagjának nyelvtani megformáltsága. Az irányhármasság a határozók rendszerében. A határozók osztályozása. A szabad és a kötött határozók. A határozói jelentés komplexitása. 1. A helyhatározó. Fogalma, kifejezőmódja. A ragos helyhatározó. A bel- és a külviszonyragok használata, különös tekintettel a helységnevekre. A névutós névszóval és határozószóval kifejezett helyhatározó. 2. Az időhatározó.	• ismerje fel a mondatban a határozókat; • ismerje és ismerje fel a határozók fajait; • ismerje az egyes határozók jellemző ragjait és névutóit; • különböztesse meg a szabad határozókat a kötött határozóktól (vonzatóktól); • értse a határozói jelentés komplexitását; • tudjon mondatot alkotni a megadott fajú és kifejezőmódú határozókkal; • értse a konkrét és az elvontabb határozók irányhármasságát és tudja azt meghatározni a kifejező eszközök alapján; • használja helyesen a bel- és külviszonyragokat a helységnevekkel. • kerülje a fölösleges névutóhasználatot;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Fogalma, kifejezőmódja. Ragjai, névutói, határozószói. A feltételes időhatározó. 3. A módféle határozók. A mód-, fok-, eszköz-, ok- és célhatározók. Fogalmuk, kifejezőmódjuk: jellemző ragjaik, névutóik, határozószói. 4. Az állapotféle határozók. Az állapot-, körülmény-, tekintet-, társ-, eredet-, eredmény- és részeshatározók. 5. Az állandó határozók (vonzatok). Fogalmuk, jelentésbeli sajátosságuk. Lexikai és alaktani kötöttségük. Az igei és névszói, a ragos és névutós, a tiszta és komplex vonzatok. A középfok melletti hasonlító határozó. A határozó érintkezése más mondatrészekkel. A jelzői értékű (hátravetett) határozó. Gyakorlati munkák Határozós szószerkezetek teljes nyelvtani elemzése a	• ismerje a határozó ragjait és névutóit, ezek többféle jelentését; • ismerje fel a <i>-val</i>, <i>-vel</i> és <i>-vá</i>, <i>-vé</i> ragokat a hasonult alakokban; • ne tévessze a <i>miatt</i> és a <i>végett</i> névutót; • ismerje kifejezőmódjukat, jellemző ragjaikat, névutóikat, határozószóikat; • ismerje fel a ragtalan névszókkal kifejezett határozókat; • értse a határozók halmozása (egy- más mellé kerülő több, különböző fajú határozó) és halmozott határozó közötti különbséget; • különböztesse meg a <i>-stul</i>, <i>-stül</i> ragot az <i>-s</i> képzős melléknevek <i>-tól</i>, <i>-től</i> ragos alakjától; • értse a hátravetett határozók jelzői szerepét;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	határozó kifejezőmódjának, szófajainak meghatározásával. A határozós szószerkezetek ábrázolása. A határozók komplexitásának megfigyeltetése.	
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Lexikológia.</i> Az állandó határozós szerkezet tagjainak lexikai kapcsolata. <i>Stilisztika.</i> Az állandó határozók kifejezőmódjának stílusértéke. A nyelvhelyességi szempontból kifogásolható vonzatok kerülése (<i>csodálkozik valami fölött, vágyik valakire</i> stb.). A helységnevek ragos alakjainak helyes használata. Tantárgyak közötti kapcsolat A jelzői értékű határozók a szépirodalom nyelvében (irodalom).		
7	A <i>jelző</i>. Fogalma, nyelvi szerepe. A jelzős szószerkezet névszói jellege, tagjainak szófaja, a jelzett szó mondatrészi szerepe. A jelzős szerkezet szórendje, hangsúlyviszonyai. A nyelvtani egyeztetés hiánya vagy megéléte a jelzős szerkezetben. A jelző fajtái. Kérdései. 1. A minőségjelző. Fogalma, kifejezőmódja (szófaja). Fajtái: a minősítő jelző, a meg-	• ismerje a jelző fogalmát, nyelvi szerepét és fajtait; • ismerje fel a mondatban a jelzős szerkezeteket; • értse a jelzős szerkezet nominatív jellegét; • legyen tisztában azzal, mit fejez ki; • tudja, hogy mivel fejezzük ki a minőségjelzőt;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	különböztető jelző, a kijelölő jelző. 2. A mennyiségjelző. Fogalma, kifejezőmódja. 3. A birtokos jelző. Fogalma, kifejezőmódja. A birtokos jelzős szerkezet alaki sajátosságai, a jelző szórendi helye. 4. Az értelmező jelző. Fogalma. Az értelmezős szerkezet sajátosságai: szórendje, hangsúlya, egyeztetése, szünetviszonyai. Fajai: a minőség-, mennyiség- és birtokos jelzői értelmező; az azonosító értelmező jelző. Az egy jelzett szóhoz kapcsolódó különböző jelzők sorrendje. Nyelvművelés és nyelvkultúra A való igenévvvel alkotott jelzős szerkezetek kerülése. A kicsi és kettő szavak jelzői megfelelője. A sorszámnev helyetti tőszámnévi jelző (öt emelet kettőben) kerülése. A divatos felkapott jelzők kerülése.	• ne tévessze a névszói állítmánnyal; • legyen tisztában fogalmával, kifejezőmódjával; • ismerje fel a jelzős szerkezet alaki sajátosságait; • tudja a <i>-nak</i>, <i>-nek</i> rag kitételének és elmaradásának eseteit; • legyen tisztában az értelmező jelző fogalmával; • ismerje fel fajait; • helyesen alkalmazza sorrendjüket; • különböztesse meg az egymás mellé kerülő jelzőket a halmozott jelzőktől; • értse az értelmező jelző szerepét, helyesírási vonatkozásait; • értse a jelzős szerkezet és a jelzős szóösszetétel különbségét (<i>meleg ágy – melegágy, tíz perc – tízperc, a falu vége – faluvég stb.</i>); • különböztesse meg a névutós névmást (<i>ez után</i>) a határozószótól (<i>ezután</i>). • ismerje fel a jelzők stilisztikai szerepét a szépirodalmi művekben;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Lexikológia.</i> Jelzős szerkezetek lexikalizálódása (<i>gyilkos galóca, fekete retek, Göncöl szekere, vénasszonyok nyara</i> stb.). <i>Stilisztika.</i> A jelzők stilisztikai szerepe.		
3	A halmozott mondatrész A halmozott mondatrész: a mellérendelő szó szerkezet. Mondatrészi szerepe. Fajai: a) a párhuzamos (többtagú) halmozott mondatrész, mondatrészi szerepük, jellemző kötőszóik; b) a nem párhuzamos (nem többtagú) halmozott mondatrész, tagjainak viszonya (következtető, magyarázó, megszorító), mondatrészi szerepe (rendszerint csak bővítmények), kötőszóik. Írásjelek a halmozott mondatrész tagjai között.	• értse a mellérendelő szó szerkezet halmozott mondatrész fogalmát, jellegét (tagjai azonos mondatrészi szerepűek); • ismerje fel a kötőszó alapján a halmozott mondatrész fajait; • tegyen különbséget kölcsönös viszonyú (többtagú, párhuzamos) halmozott mondatrész (kapcsolatos, ellentétes, választó) és nem kölcsönös viszonyú (következtető, magyarázó, megszorító utótagú) halmozott mondatrész között; • ismerje a halmozott mondatrészre vonatkozó központosági szabályokat;
2	A szervetlen mondatrészek 1. A megszólítás. Fogalma, nyelvi funkciója, szórendi helye, helyesírása. 2. A közbevetés. Fogalma, nyelvi szerepe, helyesírása, intonálása.	• ismerje a megszólítás nyelvi szerepét; • ismerje fel a mondatban a megszólítást; • tudja helyesen alkalmazni az írásjeleket a megszólításnál; • ismerje a közbevetés nyelvi szerepét; • különböztesse meg a közbevetett mondatot a tagmondattól; • használja helyesen az írásjeleket a közbevetésnél;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
Tantárgyak közötti kapcsolat A megszólítás szerepe a szépirodalmi és népköltészeti művekben (irodalom).		
2	Év végi ismételés és összefoglalás A mondat jellemző sajátosságai, fajai. A szó szerkezetek, fajaik. A mondat fő részei. A mondat bővítő részei. A halmazott mondatrész. Írásjelek a mondatban.	

Szociokulturális tárgykör

Az illusztráló anyag hozzávetőleges tartalma			A kialakítandó készségek
Témakör	A szövegek tematikája	Dolgozattémák	
Magyar nyelv	A magyar nyelv szépsége, gazdagsága. Az anyanyelv szerepének fontossága.	„Anyanyelvünk ápolása”. „A nyelv esztétikája”	A tanuló: • elemezze, értékelje és rendszerezze az olvasás útján vagy más módon (médiумokból) szerzett ismereteket, válogasson közöttük és használja fel azokat a kívánt kommunikációs cél elérésére; • ismerje és alkalmazza az egyes mondattani kategóriákban rejlő stilisztikai lehetőségeket közlendőjének a kommunikációs cél megkívánta árnyalására.
Magyar népköltészet	A népköltészeti alkotások (népdalok, mesék, balladák, szólások, közmondások stb.) mint a nép szellemiségének, világszemléletének kifejezői.	„Falunk (városunk) szóláskincse”. „Miért használunk közmondásokat”	
Irodalom (magyar, ukrán és világirodalom)	Közös témák, motívumok a magyar, az ukrán és a világirodalomban.	„Minden népnek drága a függetlensége”	
Történelem	A nemzet sorsfordító történelmi eseményei.	„A népek küzdelme elnyomóik ellen (magyar és ukrán iro-	

Az illusztráló anyag hozzávetőleges tartalma			A kialakítandó készségek
Témakör	A szövegek tematikája	Dolgozattémák	
Tudományok	A tudományok szerepe az emberiség haladásában.	dalmi művek alapján). „Területünk szabadságharcosai” Híres magyar tudósok és feltalálók	
Természet és természetvédelem	A természet, a hazai táj szépségei. A természetvédelem fontossága.	„Szülőföldem szép határa...” „Ne szennyezzük a környezetet”	
Az emberi közösség	Az egyén mint a társadalom tagja. Az ember felelőssége.	„Használni akarok” „Miért szeretnék pedagógus (orvos, katona, régész stb.) lenni”	

Oktatási-stratégiai tárgykör

Készségek	A tanulók előmenetelével kapcsolatos követelmények
Szervezési és ellenőrzési készségek	A tanuló a tanító segítségével: kijelöli a tanulás célját; megtervezi munkáját a cél elérésére; valóra váltja a kitűzött tervet; értékeli az elért eredményt.
Általános ismeretszerzési készségek	A tanuló részben a tanító segítségével: elemzi a nyelvi és nyelven kívüli fogalmakat, jelenségeket, törvényszerűségeket; összeveti, általánosítja azokat;

Készségek	A tanulók előmenetelével kapcsolatos követelmények
Alkotói készségek	elválasztja a fontosat a mellékestől; modellezi a nyelvi és nyelven kívüli fogalmakat, jelenségeket, törvényszerűségeket. A tanuló: • képes új szituációkba helyezni a korábban szerzett ismereteket; • észrevesz és megfogalmaz problémákat, érvel, cáfol, bizonyít; • tudatosítja a tanulás tárgyának struktúráját; • megoldásokat keres a problémákra; • érveket hoz fel megoldásainak bizonyítására;
Etikai és esztétikai képességek	A tanuló: felismeri a nyelvi, természeti jelenségek, a művészi alkotások, az emberi tettek szépségét; képes bírálólág értékelni saját tetteit.

9. osztály

MAGYAR NYELV

(87 óra, heti 2,5 óra;

7 óra tartalék, amelyet a tanár saját belátása szerint használ ki)

A beszéd tárgyköre

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
1	Bevezetés A magyar nyelv mai állapota.	A tanuló: • ismerje a mai magyar nyelv szókészletének és nyelvtani rendszerének gazdagságát;
24	Beszédfejlesztés A beszédről, a beszédműről, a nyelvi közlésről, a szövegről, a stílusról és a közlésfajtákról tanultak ismétlése és összefoglaló rendszerezése. A szöveg hallgatás és szövegértés (átfogó, részletező, kritikai) (gyakorlatilag). Az olvasás válfajai. Az elbeszélő szöveg szerkezete: a fő rész (természetes és mesterséges) kifejtési rendjével szemben támasztott követelmények. A befejezés és jelentősége a szövegben.	• eligazodik a különböző szövegek tartalmában; • megérti a szöveg fő mondanivalóját; • ki tudja jelölni a bevezetést és a befejezést, felismeri kapcsolatuk kifejező eszközeit; • meg tudja alapozni véleményét a szövegről; • összeállítja a hallott vagy olvasott szöveg vázlatát és téziseit; • következtetést von le a hallottakból vagy olvasottakból; • kifejti saját véleményét a hallottakról, olvasottakról, következtetéseket von le; • ismeri a szövegalkotás, szövegértés, olvasás különböző válfajait; • kifejezően olvas különböző típusú,

Óraszám	Az oktatóanyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	A befejezés fajtái: értékelés, következtetések, rezümé, általánosítás. A szöveg részeinek kapcsolata és a kapcsolat kifejező eszközei. A leíró és értekező szöveg szerkezete. A közlés stílusairól és típusairól (társalgási, tudományos, szépirodalmi, publicisztikai, hivatali) és azok jellemző sajátosságairól, kifejező eszközeiről, a beszéd műfajairól tanultak összefoglaló ismertetése és elmélyítése. A kapcsolat kifejező eszközei a tudományos szövegben. A tudományos szöveg műfajai: tézis, jegyzet, referátum. A hivatali stílus szabályai és sajátosságai. A kérvény és az önéletrajz. Az oktatómunka fajtái A beszéd befogadása Ismeretlen, nemzeti jelleget tükröző tudományos ismeretterjesztő és publicisztikai szöveg hallgatása és megértése. Különböző típusú és stílusú, társadalmi témájú szövegek befogadása (a szöveg hangzása 6—7 perc).	stílusú, műfajú szövegeket helyes kiejtéssel és hanghordozással; • elmondja a hallott, olvasott szöveg tartalmát szóban és írásban átfogóan, röviden és válogatva; • ismeri és alkalmazza a különböző közlésfajtákat; • meg tudja választani a stílusesszököket; • anyagot gyűjt különböző forrásokból fogalmazáshoz és tartalomíráshoz; • beszámolót (referátumot) ír két-három forrásmű alapján; • megválasztja a témának és szituációnak megfelelő stílust; • megkülönbözteti a szépirodalmi és a hivatalos önéletrajzot. • tud kérvényt írni; • megérti a szöveg témáját és alapgondolatát; • meg tudja határozni a tudományos stílus nyelvi kifejező eszközeit; • emlékszik a szöveg fő téziseire és vissza tudja adni azokat, megtartva a stílus nyelvi sajátosságait;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	A szöveg reprodukálása Különböző típusú, stílusú és műfajú szövegek kifejező olvasása. Tartalomírás és tartalommondás (részletes vázlat alapján). Részletes, rövid és válogató tartalomírás és tartalommondás. Szövegek alkotó jellegű reprodukálása. Beszédképesség Önálló szövegalkotás. Szövegalkotás és szövegértés (átfogó, részletező, kritikai); különböző típusú, stílusú és műfajú szövegek olvasása (ismerkedő, ismertető, válogató) a téma és a mondanivaló, a nyelvi-stilisztikai eszközök, a szerkezeti elemek meghatározásával. Vita jellegű párbeszéd szerkesztése megadott szituáció alapján (magánbeszélgetés, valamely téma megbeszélése). Elmélkedés erkölcsi-etikai témára (szóbeli fogalmazás). Írásképeség Fogalmazás (a szöveg tömörítése). Tartalomírás és -elmondás publicisztikai stílusban (társadalmi és erkölcsi-	• az olvasott szöveg kritikus értékelése; • hanghordozásával ki tudja fejezni az értelmezés árnyalatait; • tudja elemezni a szöveg szerkezeti felépítését; • meg tudja alapozni, hogy helyénvalók-e a szerző által választott mikrotémák; • érvelni tud a választott nyelvi eszközök mellett; • fogalmaz (szóban és írásban a programban vázolt témakörben), megérti, kifejti a témát és a mondanivalót a megfelelő stíluszeszközökkel, levonja a megfelelő következtetéseket; • vita jellegű párbeszédet szerkeszt megadott szituáció alapján és terjedelemben a megkövetelt készségek (tömörség, logikai következetesség, kifejező erő, eredetiség, találékonyság) kellő szintjén; • tud érvelni véleménye mellett és figyelembe tudja venni beszédpartnerének érvelését; • ébren tudja tartani beszédpartnerének figyelmét; • ki tudja választani a témának megfelelő információkat; • megválasztja a mű alapgondolatának és stílusának megfelelő eszközöket; • meg tudja állapítani a bevezetés és a befejezés szerepét a szövegben;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	etikai témák alapján). Elbeszélő szöveg alkotása szabadon választott (és megadott) témára. Tömör beszámoló (referátum) két-három forrásmű alapján társadalmi és erkölcsi-etikai témára (írásban). Esszé fogalmazása erkölcsi-etikai témára. Hivatalos iratok. A kérvény. Az önéletrajz.	• egész, befejezett szöveget tud alkotni, megtartva az eredeti szöveg stílusát; • különböző forrásokból ki tudja választani referátumának anyagát; • ferdítés és szubjektív értékelés nélkül vissza tudja adni a forrásművek tartalmát; • csiszolja és javítja fogalmazását a szó- és írásbeli közlés és a nyelvi érintkezés szabályainak megfelelően; • meg tudja alkotni a referátum szerkezetét; • alkalmazni tudja a referátumra jellemző nyelvi sztereotípiákat; • összegző befejezést tud megfogalmazni; • tud írni kérvényt, önéletrajzot.
Tantárgyak közötti kapcsolat Irodalmi témájú problémakifejtő értekezés (irodalom). Irodalmi kritikai cikkeknek és azok részleteinek, tankönyvek egyes fejezeteinek kivonatolása, tömör összefoglalása (irodalom, történelem, földrajz stb.).		

A nyelvtan tárgyköre

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
2	Ismétlés A mondat fajtái, jellemző nyelvtani kifejező eszközei. A szószerkezetek. A mondat nyelvtani alapja, fő és bővítő részei, azok kifejezőmódja. Írásjelek a mondatban.	A tanuló: • osztályozza és rendszerezze a mondatnani ismereteket; • foglalja össze a törvényszerűségeket; • ismerje a szabályokat és kivételeket.

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
2	Az összetett mondat Az összetett mondat fogalma. Két (vagy több) alanyi-állítmányi szószerkezet a mondat szerkezetében. A tagmondatok közötti kapcsolat. Kötőszó a tagmondatok között. Az összetett mondatok osztályozása.	• értse az összetett mondat fogalmát; • ismerje fel szerkezetében a két alanyi-állítmányi szószerkezetet; • értse az alá- és mellérendelő összetett mondatok közötti különbséget; • határozza meg a tagmondatok kapcsolódásának módját (kötőszóval vagy anélkül);
10	A mellérendelő összetett mondat Két tartalmilag összefüggő, de szerkezetileg független tagmondat kapcsolata a mellérendelő összetett mondatban. A tagmondatokat kapcsoló kötőszó vagy annak hiánya. Írásjelek a tagmondatok között és a mondat végén. A mellérendelő összetett mondat fajtái: kapcsolatos (az egyszerű és a fokozó); ellentétes (szembeállító, kizáró, megszorító); választó (kirekesztő, megengedő); következtető; magyarázó (okadó, kifejtő) mellérendelő összetett mondatok. Az egyes típusok általános jellemzése, kötőszóik, kötőszó nélküli típusaik.	• ismerje a mellérendelő mondatösszetétel lényegét: a tagmondatok tartalmi összefüggését és szerkezeti függetlenségét; • ismerje és helyesen használja a kötőszókat a tagmondatok között; • tudja meghatározni a mellérendelő összetett mondatok fajtáit, alfajait; • értse a kötőszó meglétének vagy hiányának stilisztikai szerepét; • tudjon önállóan megadott típusú mellérendelő összetett mondatot alkotni; • tudja ábrázolni a mellérendelő összetett mondatot;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Nyelvművelés és nyelvkultúra Az egyes kötőszók szórendi helye. Két azonos funkciójú kötőszó használatának kerülése. Gyakorlati munka Különböző típusú mellérendelő összetett mondatok elemzése. A kötőszók szerepének meghatározása, a mondatok ábrázolása.	
Tantárgyak közötti kapcsolat A kötőszók érzelmi színezete és stilisztikai szerepe. Kötőszóelhagyás, kötőszóhalmozás (stilisztika).		
22	Az alárendelő összetett mondat Fogalma. Tagmondatainak jellemző sajátosságai. A főmondat és a mellékmondat. A mellékmondat mondatrész-kifejtő szerepe. Az alárendelő viszony szerkezeti elemei: a főmondati utalószó és a mellékmondati kötőszó. Az alárendelő összetett mondatok mondatrendje. Fajai: alanyi, állítmányi, tárgyi, határozói, jelzői mellékmondatok. A mellékmondatok általános jellemzése, utalószóik, kötőszóik, fajaik.	• ismerje az alárendelő összetett mondat fogalmát; • ismerje fel a fő- és mellékmondatot; • értse a mellékmondat mondatrész-kifejtő szerepét; • ismerje a szerkezeti megformálás eszközeit (utalószó, kötőszó); • ismerje az alárendelő összetett mondatok fajait és alfajait; • értse, hogy a mellékmondat faját az utalószó mondatrészi szerepe alapján határozhatjuk meg; • ne tévessze az állítmányi mellékmondatokat az alanyi, illetőleg a minőség- és mennyiségjelzői mellékmondatokkal;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Az egyenes és a függő idézet. Nyelvtani módosítások a függő idézetben. Írásjelhasználat. Nyelvművelés és nyelvkultúra Az ál-alárendelő mondatok kerülése. A <i>hogy</i> kötőszó felesleges használatának kerülése. A vonatkozó kötőszók helyes használata. Gyakorlati munka Alárendelő összetett mondatok elemzése, szerkezeti elemeinek meghatározása. Alárendelő összetett mondatok átalakítása egyszerű mondatokká. Mondatok ábrázolása. Megadott típusú alárendelő összetett mondatok szerkesztése.	• ismerje a vonatkozó kötőszók használatának szabályait és alkalmazza azokat a gyakorlatban; • tudjon szerkeszteni megadott típusú mellékmondatokat; • helyesen használja az írásjeleket az idézetekben és az alárendelő összetett mondatokban;
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Szófajtan.</i> A vonatkozó névmások és vonatkozó névmási határozószók kötőszói funkciója, a tény, hogy nem lehet elhagyni azokat.		

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
5	A többszörösen összetett mondat A mellérendelő többszörösen összetett mondat. Az alá- és mellérendelő többszörösen összetett mondat. Legegyszerűbb típusaik. Központosítás. A körmondat és fajai. Nyelvművelés A bonyolult szerkezetű többszörösen összetett mondatok kerülése. Gyakorlati munka Többszörösen összetett mondatok elemzése, a tagmondatok közötti viszony meghatározása, ábrázolása. A körmondat stilisztikai szerepe. Mondatszerkesztés megadott séma alapján.	• ismerje a többszörösen összetett mondat legegyszerűbb típusainak szerkezetét; • értse a tagmondatok közötti viszonyt; • tudja ábrázolni a tagmondatok összefüggését; • ismerje a körmondatot, annak fajait, azok nyelvi-stilisztikai szerepét;
6	A mondat implicit nyelvtani kifejező eszközei A hangsúly. A hangsúly fogalma. A szóhangsúly hiánya a magyarban. Az értemi hangsúly és annak helye. A hangsúlyos és hangsúlytalan szófajok. Az értemi hangsúlyozás szabályai. A szakasz. A szakaszelőző.	• értse a hangsúly fogalmát és nyelvi szerepét; • indokolja meg, miért nincs a magyarban szóhangsúly; • ismerje az értemi hangsúlyozás szabályait; • indokolja meg az értemi és a ritmikai hangsúlyt;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Az érzelmi hangsúly. A ritmikai hangsúly. A szórend. A szórend fogalma. Az egyes szófajok (névelő, névutó, kötőszó, igekező) szórendi helye. Az egyes mondatrészek szórendjének függése az értelmi hangsúlytól. A kérdő és a felszólító mondatok szórendje. A hanglejtés. A szünet. Nyelvművelés és nyelvkultúra A mondatok helyes hangsúlyozása és intonálása. Az -e kérdőszó szórendi helye. Az igekezők szórendje. Gyakorlati munka Mondatok szakaszokra bontása az értelmi hangsúly alapján. A szakaszelőző intonálása	• ismerje a szórend fogalmát, nyelvi funkcióját; • ismerje az egyes mondatfajták hanglejtéstípusát és alkalmazza azt beszédben; • legyen tisztában a hanglejtés fogalmával és funkcióival; • különböztesse meg az értelmi és az érzelmi hanglejtést; • tudja, hogy mi a hanglejtés fekvése; • ismerje a szünet fogalmát, funkcióit, jelzését írásban;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Lexikológia.</i> Szófajok, amelyek a mondatban rendszerint hangsúlyosak (kérdő névmás és határozószó, tagadószó, indulatszó) vagy hangsúlytalanok (névelő, névutó, kötőszó). Tantárgyak közötti kapcsolat A szóhangsúly hiánya a magyarban, megléte az ukránban, ennek okai (ukrán nyelv).		
8	Ismeretek a magyar nyelv eredete, rokonsága és története köréből <i>A magyar nyelv eredete és rokonsága.</i> A finnugor népek és nyelvek. Nyelvünk finnugor jellege: a hangrendi harmónia és a hangzöilleszkedés, a toldalékoló jelleg, a birtokos személyjelezés, a tárgyas igeragozás. A szinkron és diakron nyelvvizsgálat. <i>A nyelvtörténet forrásai.</i> A nyelvemlékek. A magyar írásbeliség kezdetei. A szórványemlékek. A Halotti Beszéd és Könyörgés. Az Ómagyar Mária-siralom. A kódexek. A nyomtatott szövegemlékek. <i>Nyelvünk hangváltozásai.</i> A hangfejlődési tendencia. A tövégi magánhangzók sorva-	• értse a nyelv történeti fejlődésének kapcsolatát a nép történetével; • ismerje a magyar nyelv rokonságát; • értse a szinkron és diakron nyelvvizsgálat lényegét; • ismerje a fontosabb nyelvemlékeket és azok nyelvtörténeti jelentőségét; • ismerje a nyelvtani rendszer alakulását befolyásoló legfontosabb hangtani tendenciákat;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	dása. A kétnyíltszótagos tendencia. Ezek nyelvi hatása. <i>A szókészlet bővülése és változásai.</i> Az ősi finnugor szókészlet és a szóteremtés. A jövevényszavak. Szavak elavulása. Új szavak beáramlása a nyelvbe. A szavak jelentésváltozása. <i>A nyelvtani rendszer változásai.</i> A jelöletlen nyelvtani viszonyok fokozatos jelöltté válása. Az igei személyragok és birtokos személyjelek kialakulása. <i>Az írott magyar nyelv egységesülésének kezdete.</i> A humanizmus, a könyvnyomtatás, a hitújítás, az ellenreformáció, az íródeákok. <i>A magyar irodalmi és köznyelv kialakulása. A nyelvújítás.</i> A nyelv ügyének összekapcsolódása a függetlenségi mozgalommal. A nyelvújítás. A nyelvújítás eredményei. A magyar nyelv államnyelvvé válása.	• ismerje az ősi szókészlet szerepét a szókészlet fejlődésében; • ismerje a szókölcsonnés okait és fontosabb forrásnyelveit; • ismerje a fontosabb nyelvtani viszonyító-eszközök kialakulásának módját; • legyen fogalma a névutók, a viszonyragok, az igekötők kialakulásáról; • ismerje fel az irodalom és a tudományosság fejlődésének nyelvi hatását; • ismerje a magyar nyelv egységesülésének folyamatát és az azt befolyásoló tényezőket; • értse a nyelvújítás óriási jelentőségét nyelvünk életében; • legyen fogalma a nyelvújítás eredményeiről; • ismerje a magyar nyelv államnyelvvé válásának dátumát.

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Gyakorlati munka Nyelvtörténeti szövegek elemzése a tárgyalt anyag illusztrálására.	
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Hangtan.</i> Néhány szokatlan magyar hangjelölés (s, sz, gy) és régies betű (ch, ts, tz, cz) használatának indoklása. <i>Lexikológia.</i> A szókészlet gazdagodása a jövevényszavak által. A jövevényszavak forrásnyelvei. <i>Szótan.</i> A szóvégi magánhangzók sorvadásának és a kétnyíltszótag-törvénynek hatása a töltípusok kialakulására. A személynévmások agglutinálódásának következményei. <i>Stilisztika.</i> A nyelvújítás mint stílusújítás. Tantárgyak közötti kapcsolat A történelmi események hatása a nyelv változásaira (kiválás az ugor közösségből, honfoglalás, mohácsi vész, felvilágosodás, stb.) (történelem).		

Szociokulturális tárgykör

Az illusztráló anyag hozzávetőleges tartalma			A kialakítandó készségek
Témakör	A szövegek tematikája	Dolgozattémák	
A magyar nyelv múltja	Részletek a nyelvemlékekből az oktatott anyag szemléltetésére. A magyar szentek legendái.	Mit üzen a Halotti Beszéd... Szent István, az államalapító. Hogyan élt egy magyar szent (a Margit-legenda alapján)	A tanuló: • elemezze, értékelje az olvasás útján vagy más módon (médiákból, múzeumlátogatások alkalmával stb.) szerzett ismereteket, rendszerezze azokat, válogasson
A történelem és a magyar nyelv	A nyelv fejlődését alakító történelmi események	Dózsa György beszéd...	

Az illusztráló anyag hozzátvetőleges tartalma			A kialakítandó készségek
Témakör	A szövegek tematikája	Dolgozattémák	
Irodalom és nyelv együttfejlődése	mények és eszme-áramlatok. Magyar írók szerepe a nyelv és stílus alakításában.	Egy kuruc vitéz divatos öltözete A Károlyi-biblia stílusa. Balassi Bálint nyelve	közöttük és használja fel azokat a kívánt kommunikációs cél elérésére, személyiségének fejlesztésére; • tudja bírálólág értékelni és rendszerezni a szerzett ismereteket, tudjon érvelni, cáfolni, bizonyítani a nyelvi etikai szabályok megtartásával.
Régi és mai tudósok, világjárók, felfedezők	A régi magyar tudományosság, a magyar nyelvű tudományok megszületése, művelői. Jeles mai magyar tudósok.	Elindultam őshazámba... (Kőrösi Csoma Sándor élete). Az első magyar enciklopédia	
Magyar képzőművészet. A magyar zene	Munkácsy Mihály, Szinyei Merse Pál, Ferenczy Károly, Fadrusz János vagy mások egy-egy művének bemutatása. Liszt Ferenc, Bartók Béla, Kodály Zoltán zene-történeti jelentősége.	Íme az Ember! Tengerihántás a valóságban, az irodalomban és a festészetben Székely fonóban voltam...	
Természet, természetvédelem	Katasztrofális változások az éghajlatban, a természeti környezetben, az ember harca ellenük.	A zöld mozgalom Zöldülj, fa, nyíl, virág!	

Oktatási-stratégiai tárgykör

Kialakítandó készségek	A tanulók előmenetelével kapcsolatos követelmények
Szervezési és ellenőrzési készségek	A tanuló: • kijelöli a tanulás célját; - megtervezi munkáját a cél elérésére; - céltudatosan valóra váltja kitűzött tervét; - kritikusan értékeli a végzett munkát és az elért eredményt.
Általános ismeretszerzési készségek	elemzi a nyelvi, nyelven kívüli fogalmakat, jelenségeket, törvényszerűségeket, a köztük lévő összefüggéseket; összehasonlítja és általánosítja azokat; elválasztja a fontosat a másodlagostól, a lényegét a lényegtelenentől; modellezi a nyelvi és nyelven belüli fogalmakat, törvényszerűségeket.
Alkotói készségek	fejleszti kreativitását; képes új szituációkba helyezni a korábban megszerzett ismereteket; észrevesz és megfogalmaz problémákat; megoldásokat keres hozzájuk; érveket hoz fel eljárásainak bizonyítására; elvonatkoztat, összefoglal, osztályoz, rendszerez.
Etikai és esztétikai készségek	Felismeri a szépet a nyelvi jelenségekben, a művészi alkotásokban, az ember tetteiben, az emberi kapcsolatokban; képes bírálólág értékelni saját tetteit, magatartását.

10. osztály

STILISZTIKA

(35 óra, heti 1 óra;

5 óra tartalék, melyet a tanár belátása szerint használhat ki)

A stilisztika tárgyköre

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
5	A stílus és a stilisztika. A stilisztika mint a nyelvtudománynak az irodalomtudományhoz szorosan kapcsolódó ága. A stilisztika tárgya, célja és feladatai. A gyakorlati stilisztika és a funkcionális stilisztika. A stilisztika alapfogalmai. A stíléma (stíluselem). A stíléma és a nyelvi norma. A stilisztikai hiba. A nyelvi eszközök stilisztikai színezete (expresszivitása és stílusértéke). A stílus fogalma. A stílus alakulását meghatározó tényezők (a mondanivaló tárgya, célja, a beszédhelyzet, a közlő egyénisége). A stílusárnyalat vagy stílus-színezet. A pozitív (választékos, ünnepélyes, emelkedett, patetikus), a semleges	A tanuló: • ismerje a stilisztika mibenlétét, tárgyát, célját, feladatait; • értse a gyakorlati és a funkcionális stilisztika közötti különbséget; • ismerje a nyelvi eszközök stilisztikai színezetét, stílusértékét; • értse a stíléma fogalmát, a stíléma és a nyelvi norma viszonyát; • értse a stílus fogalmát, lényegét; • ismerje a stílus alakulását befolyásoló tényezőket; • értse a stílusárnyalat fogalmát; • ismerje és a gyakorlatban alkalmazni is tudja a különböző stílusárnyalatokat; • ismerje és írásában, beszédében tartsa is meg a helyes stílus követelményeit;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	(egyszerű) és a negatív (bizalmas, közönséges, durva, vulgáris) stílusárnyalat. A helyes stílus követelményei: világosság, magyarság, szabatoság. Gyakorlati munkák <i>Szövegértés.</i> Különböző stílusárnyalatú szövegek hallgatása és megértése (800—900 szó 8—9 perc alatt). <i>Olvasás.</i> Különböző stílusárnyalatú szövegek néma olvasása. <i>Beszédkésztség.</i> Szöveg szabad reprodukálása más stílusárnyalatban, a megfelelő stílusesszók alkalmazásával. <i>Íráskésztség.</i> Alkotó tollbamondások (szövegmásolások) a mondatok,	• értse a hallott szöveg tartalmát; • ismerje fel a stílust meghatározó tényezőket; • találja meg a szövegben a stílmákat és ismerje fel a nyelvi kifejező eszközök stílusértékét; • indokolja meg használatuk helyénvalóságát; • határozza meg az olvasott szöveg stílusárnyalatát; • keresse ki a szöveg érzelmileg színezett (expresszív) és stílusfestő nyelvi eszközeit, a szöveg stílmáit; • határozza meg a stílmák és a nyelvi norma viszonyát; • ügyel a műfaj szerkezetének és sajátosságainak megőrzésére; • a feladatnak megfelelő stílusesszököket alkalmaz; • észreveszi és kijavítja az esetleges stílushibákat; • vegye észre a nyelvi normától való eltéréseket és találja meg a feladat-

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
4	a szöveg átszerkesztésével a megadott stílusárnyalatban. A funkcionális stilisztika A stílusréteg vagy stílusnem. A stílusrétegek tartalmi, szituatív és kommunikatív meghatározottsága. A stílusnemek (stílusok) osztályozása: 1. a beszélt nyelvi stílusok (a társalgási, szónoki és az előadói stílus); 2. az írott nyelvi stílusok (a szépirodalmi, a tudományos, a publicisztikai és a hivatalos stílus). Gyakorlati munkák <i>Szövegértés.</i> Különböző stílusnemű szövegek olvasása és a szöveg stílusnemének meghatározása. <i>Olvasás.</i> Különböző stílusnemű szövegek olvasása a jellemző stilisztikai eszközök meghatározásával.	nak megfelelően átalakítandó szavakat, kifejezéseket; • javítsa ki a szöveg hibáit és a kívánt stílusárnyalatnak nem megfelelő részeket; • tudja megindokolni javításait; • ismerje a stílusréteg vagy stílusnem fogalmát, azok tartalmi, szituatív és kommunikatív meghatározottságát; • ismerje a stílusok osztályozásának szempontjait és fajait; • értse a szöveg tartalmát és mondanivalóját, határozza meg a stílusnemét (stílusát); • ismerje fel a stílust alakító nyelvi eszközöket; • értse a szöveg tartalmát; • ismerje fel az olvasott szöveg stílusnemét • jelölje ki a stílusalakító nyelvi (lexikai, grammatikai) eszközöket;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
4	<i>Beszédkésztség.</i> Egy szövegrész szóbeli stilisztikai elemzése a megadott vázlat szerint.	• határozza meg a szöveg stílusnemét; • ismerje fel benne a stílélmakat és a jellemző nyelvi kifejező eszközöket; • elemezze a szövegrészt a megadott vázlat szerint;
	<i>Íráskészség.</i> Szövegmásolás a megadott stílusnembe való átszerkesztéssel.	• legyen képes valamely semleges szöveget a megadott stílusnembe átszerkeszteni; • indokolja meg a választott stílusesszközök használatát; • javítsa ki az esetleges stílustalan-ságokat és nyelvi hibákat;
	A beszélt nyelvi stílusok <i>A társalgási stílus.</i> A szónoki stílus. Az előadói stílus. Jellemző sajátosságai, nyelvi kifejező eszközeik. Az igényes egyéni és közösségi kommunikáció alapvető követelményei.	• ismerje a beszélt nyelvi stílusokat; • határozza meg a társalgási, szónoki és előadói stílus jellemző kifejező eszközeit, stíláriis jellemzőit; • tudja elemezni a társalgási stílus változatos hanglejtési formáit;
	Gyakorlati munkák <i>Szövegértés.</i> Különböző beszélt nyelvi stílusú szövegek hallgatása és a stílusnem meghatározása. A stíláriis eszközök jellemzése. <i>Beszédkésztség.</i> Párbeszéd szerkesztése megadott téma és szituáció alapján, a kommunikáció céljának és követelményeinek megfelelően.	• határozza meg a hallott szöveg szituatív típusát; • határozza meg a stíláriis eszközöket, a stílélmák és a nyelvi normák viszonyát; • értse a személyiség pozitív tulajdonságainak jelentőségét a kapcsolat-teremtésben és vegye ezt tekintetbe a kommunikáció során;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
5	<i>Íráskészség.</i> Szabad tollba- mondás szerkesztési ele- mekkel. Az írott nyelvi stílusok A szépirodalmi vagy művészi stílus mint különleges funk- cionális stílus. Alkalmazási szférája, funkciói, stiláris esz- közei. Jellemző nyelvi (hang- tani, lexikai, grammatikai) eszközei. A szépirodalmi stí- lus és a korstílusok. Gyakorlati munkák <i>Szövegértés.</i> Különbéle stí- lusárnyalatú és korstílusú művészi szövegek hallgatása és megértése (900—1000 szó 9—10 perc alatt). <i>Olvasás.</i> Művészi szövegek néma olvasása és elemzése.	• aktualizálja a témát a címzett érdek- lődésének figyelembevételével; • tartsa meg a társadalmi érintkezés szabályait és etikáját, a nyelvi nor- mákat; • értse a hallott szöveg tartalmát; • vegye észre és javítsa ki az elté- réseket az irodalmi nyelvi normáktól; • javítsa ki a stilisztikai vétségeket; • ismerje a szépirodalmi (művészi) stí- lus lényegét; • tudatosítsa a művészi stílus kifejező eszközeinek hihetetlen (más stílus- nemekben esetleg használhatatlan) gazdagságát; • ismerje a korstílusokat; • ismerje fel a hallott szöveg korstílusát és meghatározó stilisztikai eszközeit; • határozza meg a szöveg témáját, mondanivalóját; • határolja el a szöveg verbális és rej- tett mondanivalóját; • határozza meg a szöveg stiláris jel- lemzőit, nyelvi kifejező eszközeinek stílusértékét;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	<i>Beszédképesség.</i> Párbeszéd (véleménycsere a természet, a táj, a környezet, az emberi külső stb. leírásának ábrázoló eszközeivel). <i>Írásképesség.</i> Szépirodalmi szövegek reprodukálása alkotó módon (az eseményekhez, hősökhöz, cselekedetiekhez való viszonyulásának kifejtésével).	• értékelje azok használatának indokoltságát; • fejtse ki saját véleményét arról, hogy mennyire segítik az alkalmazott stílus eszközök a mondanivaló kifejtését; • elemezze a beszédhelyzetet, válaszszon időszerű témát; • célszerűen válassza meg a tartalmi mozzanatokat és a nyelvi kifejező eszközöket; • alkalmazza a mondatokban a művészi ábrázolás eszközeit; • meggyőzően és érzelmgazdagon fejtse ki a párbeszéd alapgondolatát; • szövegalkotáskor maximálisan őrizze meg a szerző által alkalmazott nyelvi kifejező eszközöket; • fejtse ki saját véleményét az ábrázolt eseményekről, szereplőkről, tetteikről a művészi stílus kifejező eszközei segítségével;
Tantárgyak közötti kapcsolat A szépirodalmi stílus mint az érzelmi ráhatás eszköze. A művészi stílus és a korstílusok (irodalom).		
4	A tudományos stílus Használati szférája, funkciói, jellemző sajátosságai (tárgyilagosság, személytelenség, érzelmentesség, áttekinthetőség, okfejtés, magyarázatok, következtetések). A	• értse a tudományos stílus lényegét; • ismerje annak használati szféráit; • tudja megindokolni jellemző sajátosságait; • ismerje jellemző nyelvi kifejező eszközöket;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	tudományos stílus fontosabb nyelvi kifejező eszközei (a szakszókészletek, a pontos szakszóhasználat, a stilisztikailag semleges nyelvtani eszközök). Gyakorlati munkák <i>Szövegértés.</i> Tudományos stílusú szövegek hallgatása és befogadása (800—900 szó 8—9 perc alatt). <i>Olvasás.</i> Tudományos stílusú szöveg olvasása, befogadása és elemzése. <i>Beszédképesség.</i> Tudományos stílusú szövegrészlet szóbeli stilisztikai elemzése.	• értse a szöveg tartalmát és mondanivalóját; • határozza meg a tudományos szöveg nyelven kívüli stílusalakító tényezőit; • ismerje fel a szöveg stiláris eszközeit; • ismerje fel a stílus jellemző lexikai, alaktani és mondattani eszközeit és indokolja meg azok igazoltságát; • értelmesen olvassa és értse meg a tudományos stílusú szöveg tartalmát és mondanivalóját; • jellemezze a szöveg stiláris eszközeit; • jelölje ki a tudományos stílust jellemző nyelvi eszközöket és határozza meg azok stilisztikai funkcióját; • határozza meg a szöveg stílusát a kommunikációs célnak megfelelően; • elemezze a szöveget stilisztikailag a megadott vázlat alapján; • érvekkel bizonyítsa a szövegben alkalmazott nyelvi (lexikai és grammatikai) eszközök célszerűségét; • jelölje meg a szövegben az érvelő, magyarázó, következtető részeket;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
4	<i>Íráskészség.</i> Tudományos szöveg téziseinek összeállítása, kivonatolása, jegyzetelése. Referátumírás több forrásmunka alapján. A publicisztikai stílus Használati szférája, funkciói, jellemzői (közérthetőség, befolyásolási célzat, érzelmi telítettség). Jellemző nyelvi kifejező eszközei (neologizmusok, betűszók, idő-, helyszín- és forrásmeghatározások, sablonos kifejezések, a politikai és diplomáciai nyelv nemzetközileg elfogadott formái).	• végezze el a szövegben foglalt információ elsődleges és másodlagos feldolgozását: olvassa el és értse meg a szöveget; határozza meg a vezérgondolatát; • bontsa az információt részekre, majd rendezze azokat a megfelelő logikai sorrendbe; • tájékozódjék a témában; • határozza meg a bevezetés és a befejezés funkcióját; • dolgozza ki a tárgyalást, részletesen kifejtve a téma alapfogalmait, a probléma lényegét és megoldásának módjait a felhasznált forrásmunkák alapján; • fejtse ki a saját véleményét a szerzők javasolta megoldásokról; • ügyeljen a stílus töretlenségére és egységességére a referátum írása közben; • ismerje a publicisztikai stílust, annak használati szféráit és jellemzőit; • értse és tudja megindokolni jellemző nyelvi eszközeit; • ismerje az írott és elektronikus sajtó főbb műfajait;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Az írott és az elektronikus sajtó meghatározó műfajai, ezek stiláris sajátosságai. Gyakorlati munkák <i>Szövegértés.</i> Publicisztikai szöveg hallgatása (800—900 szó 8—9 perc alatt). <i>Beszédkésztség.</i> Vita jellegű párbeszéd szerkesztése. Műalkotás (irodalom, festészet, zene) szóbeli ismertetése. <i>Íráskésztség.</i> Társadalmi és erkölcsi-etikai témájú leíró jellegű fogalmazás(ok).	• határozza meg a szöveg stílusát; • nevezze meg a szöveg jellemző stiláris eszközeit és határozza meg azok funkcióját; • tudja jellemezni a szöveg intonációs megformáltságát; • értse a vitatkozó párbeszéd sajátosságát, válassza meg a megfelelő nyelvi magatartást; • érvelés közben tartsa tiszteletben a vitapartner egyéniségét és véleményét; • indokolja meg érveit és vitapartnere érveinek esetleges cáfolatát; • alkalmazza a publicisztikai stílus nyelvi eszközeit; • ismerje alaposan a beszédanyagát; • fejtse ki az ismertett mű kompozícióját, tartalmi mondanivalóját, fő gondolatát, formai sajátosságait; • alkalmazza a publicisztikai stílus jellemző nyelvi eszközeit; • gyűjtsön anyagot a kitűzött kommunikációs célnak megfelelően; • válassza meg szövegének stílusát és hangnemet;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
4	A hivatalos stílus A hivatalos stílus mint a közéleti írásbeliség stílusa. Használati szférája, funkciói, stilisztikai sajátosságai (félreérthetlenség, személytelenség, tárgyilagosság, körültekintően pontos fogalmazás), jellemző nyelvi eszközei (jogi és hivatali szakszók, érzelemmentes nyelvi eszközök, bonyolult szerkezetű mondatok). Gyakorlati munkák <i>Olvasás.</i> Hivatalos stílusú szövegek olvasása és befogadása (nyelvtörvény, az ország oktatási rendszerének fejlesztésével kapcsolatos dokumentumok, beszámolók a végzett munkáról).	• fejtse ki a témát a műfajnak megfelelő kompozíciós formában; • végezze el írásműve szerkesztését és különböztse ki az esetleges stílusatlanságokat; • ismerje a hivatalos stílus lényegét, használati szféráját, funkcióit, jellemző stílus és nyelvi sajátosságait; • ismerje fel a szövegben a jellegzetes nyelvi eszközöket, határozza meg jelentésbeli és stilisztikai szerepüket; • határozza meg a szöveg stilisztikai sajátosságait; • fejtse ki véleményét a szöveg stilisztikai elemzése közben; • találja meg a szövegben a hivatalos stílus jellemző nyelvi eszközeit, szavait, kifejezéseit, mondszerkesztési sajátosságait; • elemzés közben használja a hivatalos stílus jellemző nyelvi eszközeit, pontosan, egyértelműen és közérthetően fejezze ki gondolatait;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	<i>Íráskészség.</i> Beszámoló valamely elvégzett munkáról. Annotáció (rövid ismertetése valamely megadott vagy szabadon választott írásműnek). Bibliográfia összeállítása.	• állítson össze beszámolót valamely elvégzett munkáról hivatalos stílusban; • szerkessze meg vagy dolgozza át a beszámolót, kiküszöbölve a stílus egyöntetűségét zavaró hibákat; • fogalmazza meg az annotáció szövegét, ügyelve a szerkezetre és a műfaj sajátosságaira; • alkalmazza a hivatalos stílus megkövetelte sablonos kifejezéseket és nyelvi formulákat, stílári eszközöket; • készítse el helyesen, a követelményeknek megfelelően a megadott téma bibliográfiáját.

Szociokulturális tárgykör

Az illusztráló anyag hozzávetőleges tartalma			A kialakítandó készségek
Témakör	A szövegek tematikája	Dolgozott témák	
A nyelvi változottság	Szövegrészletek a nyelvek sokféleségéről. Sztenderd és nyelvjárási szövegek. Hogyan különböztük el a nyelveket? Hatalom és nyelv összefüggései.	Hány nyelv van a világon? Nyelvjárási jellegzetességek klasszikus íróink munkáiban Mitől nyelv a nyelv? Nyelvészeti és politikai érvek ütköztetése	A tanuló: elemezze, értékelje az olvasás útján vagy más módon (médiákból, személyes tapasztalatok alkalmával stb.) szerzett ismereteket, rendszerezze azokat, válogasson közöttük és használja fel azokat a kívánt kommunikációs cél elérésére,
Nyelvhasználat és kultúra összefüggései	Az írásbeli és szóbeli kultúra szerepéről. A	Szomszéd néni meséi (a kárpátaljai	

Az illusztráló anyag hozzávetőleges tartalma			A kialakítandó készségek
Témakör	A szövegek tematikája	Dolgozattémák	
	magyar kultúra gyökei és jellegzetességei. A magyar kultúra kiemelkedő személyiségeiről.	magyar szóbeli kultúráról) Kedvenc magyar író Legkedvesebb magyar zeneszerző A magyar festészet kiemelkedő alakjai Egy világhírű asztalosinas (Munkácsy Mihály élete és jelentősége)	személyiségének fejlesztésére.
A kárpátaljai magyar kultúra kiemelkedő alakjai	A magyar kultúra helye a világban. A magyar kultúra Magyarország határain túl. A kárpátaljai magyar kultúra A magyar kultúra jelentősége Kárpátalján. A kárpátaljai magyar irodalom, képzőművészet és zene.	Ringó bölcsők nyomában ... (a kárpátaljai magyar folklór-hagyományokról) Verecke híres útján jöttem én... (a kárpátaljai magyar irodalomról) Kárpátaljai magyar paletta... (kárpátaljai magyar képzőművészek)	
Kárpátalja mint soknemzetiségű és soknyelvű régió. A nyelvi tolerancia.	Kárpátalja területi, gazdasági, demográfiai viszonyai. Nyelvek és nemzetiségek Kárpátalján. A nyelvek érintkezésének következményei. Nyelvi elfogadás és befogadás.	Kik vagyunk és honnan jöttünk? (a Kárpátalján élő nemzetiségekről)	

Oktatási-stratégiai tárgykör

Kialakítandó készségek	A tanulók előmenetelével kapcsolatos követelmények
Szervezési és ellenőrzési készségek	A tanuló: kijelöli a tanulás célját; megtervezi munkáját a cél elérésére; céltudatosan valóra váltja kitűzött tervét; kritikusan értékeli a végzett munkát és az elért eredményt;
Általános ismeretszerzési készségek	A tanuló: Figyelembe veszi, hogy a tanítás során a nyelv funkcionális és társas szemléletének kell érvényesülnie. Összehasonlítja a nyelv különböző változatait Figyelmét a nyelv változatosságára irányítja Elmélyíti a tanulási folyamathoz kapcsolódó alábbi képességeket: • a kommunikációs képességek; • a tudatos nyelvi viselkedés alakításának képessége; • a kulturális viszonyulások gyakorlásának képessége; • az önértés és világértés, a problémák megfogalmazásának és megoldásának képessége; • az információ megszerzésének és felhasználásának képessége; • a szerzett információ személyiségünkbe való beépítésének képessége. Fejleszti a személyiség kompetenciáinak (irodalmi, nyelvi, problémamegoldó, tanulási stb.) új helyzetekben történő működését és újjászervezését.

11. osztály

NYELVMŰVELÉS

(35 óra, heti 1 óra;
5 óra felhasználható a tanár belátása szerint)

A beszéd és a nyelv tárgyköre

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
5	Nyelv és nyelvváltozatok A nemzeti nyelv és változatai. A nyelv változékonysága és viszonylagos állandósága. A magyar nyelv fontosabb belső változatai. Az egyes nyelvváltozatok főbb sajátosságai, jellemző használati körük. Egy ember – több nyelvváltozat. A nyelvváltozatok virtuális egyenlősége és aktuális egyenlőtlensége. A nyelvi alapú diszkrimináció és a nyelvi tolerancia. A helyi magyar nyelvváltozatok jellemző sajátosságai (nyelvjárási jellemzők, a nyelvi kontaktusok hatásai: kölcsönzés, kódváltás, pragmatikai sajátosságok); a magyar nyelv más változataihoz viszonyított különbségek.	A tanuló: • értse a nyelv változatosságának okait és funkcióját; • fogadja el és értse meg a nyelvi alapú diszkrimináció erkölcsi és társadalmi veszélyeit, fogadja el a nyelvi toleranciát; • ismerje a magyar nyelv főbb változatait, azok használati körét; • ismerje a helyi (kárpátaljai) magyar nyelvváltozatok jellemzőit, ismerje fel értékeit; • értse a nyelvi és kommunikatív kompetencia közötti különbségeket; • legyen képes a helyzetnek megfelelően megválasztani nyelvi kifejezőeszközait; • értse a nyelvhasználat és a beszédhelyzet kapcsolatát, a nyelv társadalmi és stiláris rétegződését.

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
5	A szituatív (beszédhelyezethez igazodó) nyelvhasználat. Gyakorlati munka <i>Szövegértés.</i> Különböző nyelvváltozatú szövegek felismerése és megértése (800—900 szó 8—9 perc alatt). <i>Olvasás.</i> Különböző nyelvváltozatú szövegek (néma) olvasása. <i>Beszédképesség.</i> Szövegalkotás irodalmi nyelven, a köznyelvi és nyelvjárási formák kerülésével. <i>Írásképesség.</i> Alkotó tollbamondás változtatásokkal (mondat- és szövegszerkesztés). A nyelvművelés A nyelvművelés mint alkalmazott nyelvészeti tudományág. A nyelvművelés célja, feladatai (magára a nyelvre, illetőleg a nyelvhasználóra vonatkozóan), tartalma és módszerei. Az anyanyelvi nevelés. A beszédkultúra, a beszédművelés és a beszédképesség.	• értse hallás után a beszédet és ismerje fel a hangzó szöveg nyelvváltozatát; • határozza meg az egyes nyelvváltozatok jellemző jegyeit; • indokolja meg az egyes jellemző nyelvi eszközök használatát; • ismerje fel a normától való eltéréseket, a köznyelvi és nyelvjárási változatokat; • tudja azokat normatív változatokkal helyettesíteni; • értse és ismerje a nyelvművelés lényegét, célját, feladatait és tartalmát; • tudatosítsa a beszédkultúra, a beszédművelés és a beszédképesség szerepét a személyiségfejlesztésben és az egyén önkifejezésében; • értse a nyelvi norma lényegét; • értse, hogy a nyelvi normának fokozatai vannak (az írott és a beszélt megnyilatkozásokban);

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
5	Szerepük a személyiségfejlesztésben és az egyén önkifejezésében. A nyelvi norma és annak fokozatai (az írásbeli és szóbeli megnyilatkozásokban). A nyelvi norma alapja. Nyelvszokás és nyelvi norma. Egyéni ízlés és nyelvi norma. Logika és nyelvi norma. A nyelvi norma megváltozása. Az egységes nyelvi normarendszer mint a nemzeti egység és összetartozás, a nemzeti identitás feltétele. Gyakorlati munkák <i>Beszédkésztség.</i> Különböző műfajú szövegek tartalmának elmondása a nyelvi normák megtartásával. <i>Írás.</i> Írásművek fogalmazása a nyelvi normák megtartásával a norma elleni vétségek felismerése és kijavítása.	• ismerje a nyelvi normát alakító főbb tényezőket; • tudatosítsa az egységes normarendszer nemzetösszetartó és a nemzeti azonosságtudatot erősítő szerepét;
	Nyelvművelés és helyesírás, helyes ejtés A helyesírás lényege. A magyar helyesírás alapelvein alapuló szabályrendszere ismeretének fontossága.	• beszédében és írásában tartsa meg a nyelvi normákat; • ismerje fel a normán kívül eső nyelvi formákat és tudja azokat normatív formákkal helyettesíteni; • értse a helyesírás lényegét és fontosságát; • ismerje a magyar helyesírás alapelveit és az azokból adódó szabályok rendszerét;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	A rövid és hosszú magán- és mássalhangzók írásbeli megkülönböztetése. A mássalhangzó-kapcsolatokban bekövetkező hangváltozások helyes írása és ejtése. A <i>j</i> hang kétféle jelölése. A szóvégi <i>h</i>. A hagyományos írásmód. A külön-, az egybe- és a kötőjeles írás. A külön- és az egybeírás jelentés-megkülönböztető szerepe (<i>drága kő – drágakő, meleg ágy – melegágy, csak úgy – csakúgy, úgy is – úgyis</i> stb.) A kis és a nagy kezdőbetűk használata. Az írásjelhasználat. A helyes hangképzés, a tiszta kiejtés. Kiejtési hibák a köznyelvben. Köznyelvi és nyelvjárási kiejtés. A betűejtés kerülése. Az idegen szavak ejtése. Gyakorlati munkák <i>Beszédképesség.</i> Szépirodalmi és tudományos stílusú szöveg tartalmának elmondása a helyes kiejtés szabályainak megtartásával. <i>Írásképesség.</i> Feladatok és tollbamondás a különböző	• ismerje és alkalmazza a szóelemző írásmód eseteit; • írja és ejtse helyesen a mássalhangzó-kapcsolatokban bekövetkező változásokat; • jelölje helyesen a <i>j</i> hangot; • ismerje és alkalmazza az egybe- és különírás szabályait; • ismerje a hagyományos írásmód okait és a gyakrabban használt családnevek hagyományos írását; • tartsa meg a nagy kezdőbetűk írásának szabályait; • beszédében tartsa meg a helyes kiejtés szabályait; • képezze helyesen a beszédhangokat; • tartsa meg az idegen szavak magyaros ejtésének követelményeit; • mellőzze beszédében a betűejtést;
		• ismerje a hangrend törvényét és a hangzóilleszkedés szabályait, külön-

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	helyesírási alapelvek (fone- tikus, szóelemző, hagyomá- nyos, egyszerűsítő és meg- különböztető írásmód) gya- koroltatása, illetőleg ellenőr- zése.	nős tekintettel a vegyes hangrendű szavakra; • ismerje a felszólító mód jele haso- nulásának és összeolvadásának sza- bályait; • kerülje a suksükölést és a szukszü- kölést;
Tantárgyon belüli kapcsolat <i>Hangtan.</i> A toldalékok illeszkedése a vegyes hangrendű szavakhoz. <i>Nyelvtan.</i> A felszólító mód jelének változásai. A -val, -vel; -vá, -vé ragok kezdőhangjának és az az, ez névmás z hangjának hasonulása.		
5	Nyelvművelés és szókész- lettan, jelentéstan A szó mint nyelvi jel. Jel, fogalom és jeltárgy viszonya. A fogalomalkotás. Nem- és fajfogalmak. A szó fogalmi jelentése. Egy- és többjelentésű szavak. Alap- és mellékjelentés. Rokon értelmű (szinonim) szavak és szólások, ezek nyelvi szerepe. Lexikai és nyelvtani szinonimák (<i>burgonya—krumpli, tavasz—kikelet; mondta—mondotta, hallik—hallatszik, elintéződik—elintézést nyer, érdeke—érdekében áll</i>), ezek sajátos stílusárnyalata, felcserélhetetlensége.	• ismerje a szavak fogalmi jelentését, a fogalomalkotás módját; • kétes esetben használja az értelmező szótárt; • tudjon fogalmat alkotni és definiálni; • értse a poliszémia jelenségét; • ismerje fel az alapjelentést és a mellékjelentéseket; • legyen tisztában a szinonimák jelen- tés- és stílusárnyalati különbségeivel, beszédében és írásában használja a megfelelő szinonimát vagy szólást; • ismerje az idegen szavak használatával kapcsolatos nyelvhelyességi álláspontot; • legyen tisztában a használt idegen szó jelentésével és expresszivitásával; • ne használjon indokolatlanul idegen szavakat;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	A magyar szó — idegen szó szinonimapár. Az idegen szavak használatának indokolt-sága vagy indokolatlansága. A hasonló hangzású (paronim) szavak (<i>jelentés — jelentőség; tartam — tartalom stb.</i>). Gyakorlati munkák <i>Beszéd-készség.</i> Igei, melléknévi és határozószói szinonimasorok alkotása a sor egyes tagjai jelentés- és stílusárnyalati különbségeinek meghatározásával. <i>Íráskészség.</i> Erkölcsi-etikai tárgyú fogalmazások lexikai, frazeológiai és nyelvtani szinonimák alkalmazásával.	• ne keverjen beszédébe ukrán, orosz szavakat és kifejezéseket; • ismerje a lexikai, a frazeológiai és a nyelvtani szinonímia jelenségét, beszédében és írásában használja azokat helyesen;
Tantárgyon belüli kapcsolatok <i>Lexikológia.</i> Közkeletű szavak, archaizmusok, neologizmusok. Jövevény szó, idegen szó. Az idegen nyelvi neologizmusok a szaknyelvekben. <i>Nyelvtan.</i> A nyelvtani alakok szinonímiája. <i>Stilisztika.</i> A szinonimák stílusértéke.		
5	Nyelvművelés és nyelvtan A nyelvtan tárgykörébe tartozó fontosabb nyelvhelyes-ségi tudnivalók. <i>A szófajok.</i> A szenvedő ige használata. A körülírt szenvedő szerkezet (<i>meg van</i>	• ismerje a szenvedő ige használatának és a körülírt szenvedő szerkezet helyességének szabályait;

Óraszám	Az oktandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	<i>fázva, ki van állítva</i>) helyessége vagy helytelensége (<i>le van ülve, fel van mászva</i>). A főnévi többes szám használatának korlátozottsága a magyar nyelvben. A páros testrészek nevének száma. A -só, -ső képzős melléknevek fokozása. A <i>nagyszerűbb — nagyobbyszerű, nagyszájúbb — nagyobb szájú, jókedvűbb — jobb kedvű stb.</i> típusú fokozott alakpárok jelentéskülönbsége. Az udvariassági személynév-mások. Az <i>ő, ők</i> névmás nem személyre vonatkoztatott használata. Az egyes névszói alfajok szófaji átcsapása. Az <i>aki, ami, amely</i> névmások helyes használata. A vonatkozó névmások rövidebb és teljesebb alakjai. A <i>hány?</i> és a <i>mennyi?</i> számnévi kérdő névmás használata. A főösleges igekötő-Használat. A <i>sem, se</i> (tagadásra mindkettő, tiltásra csak a <i>se</i>), az -e módosítószók helyes használata.	• kerülje beszédében a főnevek szüktelen többes számát; • használja helyesen a páros testrészek neveinek többes számát, ismerje többes alakjuk stílusértékét; • fokozza helyesen a mellékneveket; • ismerje és tartsa meg az udvariassági személynév-mások használatát; • értse és ne kifogásolja az egyes névmási alfajok szófaji átcsapásait; • használja helyesen a főnévi vonatkozó névmásokat; • tudatosítsa a vonatkozó névmások teljesebb és rövidebb alakjai közötti stilisztikai különbségeket; • használja helyesen a <i>hány?</i> és a <i>mennyi?</i> számnévi kérdő névmásokat; • használja helyesen a <i>sem, se</i> és az -e módosítószót; • ismerje a kötőszókkal kapcsolatos nyelvhelyességi tudnivalókat;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Kötőszók a mondat elején. A rokon értelmű kötőszók (<i>de azonban, noha holott</i>) egymás melletti használatának pongyolasága. <i>Alaktan.</i> A névszói tőtípusok toldalékolásában mutatkozó jelentéskülönbségek (<i>neje — nője, tüdeje — tődője, fia — fiúja, darvak — daruk</i> stb.) Egyes földrajzi nevek töváltozatai az <i>-i</i> képző előtt (<i>makói — Makai, pallói — Pallai, szikszói — Szikszai, szendrői — Szendrei</i> stb.) Változó tövek összetételi utótagként (<i>levet — halászlét, szavak — névszók, kötőszók, tavon — Sóstón</i> stb.). A nem egyeztető birtokos szerkezet (<i>az ő házuk</i>). Az <i>enyémek</i>, <i>övéké</i> típusú jeles alakok mellőzése. A <i>-ként</i>, és a <i>-stul, -stül</i> viszonyrag. <i>Mondattan.</i> Az alany és az állítmány egyeztetésének szabályai. A helységnevek határozóragos alakja (a kül- és a belviszonyragok használata).	• ismerje az alaptőn és a melléktőn toldalékolt alakok közötti különbségeket; • használja helyesen a földrajzi nevek <i>-i</i> képzős alakjait; • értse és használja helyesen a nem egyeztető birtokos szerkezeteket; • ne kapcsoljon jeleket a birtokos névmásokhoz, használja a több birtokra utaló alakokat; • különböztesse meg a <i>-stul, -stül</i> ragot az <i>-s</i> képzős szavak <i>-tól, -től</i> ragos alakjaitól; • ismerje és tartsa meg beszédében és írásában az alany és az állítmány egyeztetésének szabályait, különös tekintettel a vegyes (egyes és többes) számú és vegyes (1., 2., 3.) személyű halmazott alany eseteire;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	A <i>való</i> igenévvvel alkotott nehézkes jelzős szerkezetek mellőzése (elhagyással, <i>-i</i> képzővel pótolva, a szórend megváltoztatásával), ügyelve a félreérthetőség elkerülésére. A jelzett szó száma a számnévi jelző után. A <i>-nak</i>, <i>-nek</i> genitívusi ragoz azonosító értelmező. Gyakorlati munkák <i>Beszédkésztség.</i> Különböző tárgyú és műfajú szövegek tartalmának ismertetése a nyelvtani nyelvhelyességi szabályok megtartásával. Nyelvhelyességi feladatok szóbeli megoldása. <i>Íráskésztség.</i> Válogató és önellenőrző tollbamondás a nyelvhelyességi ismeretek gyakorlására és ellenőrzésére. Fogalmazás megadott témára a nyelvtannal kapcsolatos nyelvhelyességi tudnivalók begyakorlására.	• ismerje a <i>való</i> igenévvvel szerkesztett nehézkes jelzős szerkezetek elkerülésének lehetséges módjait és alkalmazza azokat a gyakorlatban; • ismerje a számnévi jelzőt követő főnév többes számának stílusértékét;
Tantárgyon belüli kapcsolatok <i>Stilisztika.</i> A kettős nyelvtani alakok stílusértéke.		

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
5	Nyelvművelés és stilisztika A nyelvművelés szoros kapcsolata a stilisztikával. A stílusosság (a szituációnak, az alkalmazott stílusrétegnek és stílusárnyalatnak megfelelő szó- és eszközhasználat). A stíléma fogalma. A stílustalanság vagy stílszerűtlenség (valamely stílusrétegre, -árnyalatra, műfajra stb. jellemző nyelvi formáknak egy másik stílusrétegben, -árnyalatban, műfajban stb. való alkalmazása). A szándékos stílustalanság mint a humor, a gúny eszköze. A szabatos stílus. A pongyola stílus: a szükséztűség (homály, érthetlenség, értelmetlenség, kétértelműség) és a bőbeszédűség vagy szószaporítás (szófűlőség vagy pleonazmus, tautológia, tölteléksszavak, terpeszkedő kifejezések, dagály és szóvirág, képzavar). A divatos kifejezéseket eredményező nyelvi fegyelmetlenség. A körülményesség (fűlősleges és célaltan mozzanatok beiktatása a megnyilatkozásba).	• tudatosítsa a nyelvművelés szoros kapcsolatát a stilisztikával, azt, hogy ami nyelvtel helytelen, az stilisztikailag is az; • ismerje a stíléma fogalmát, ismerje fel a stílémat a különféle szövegekben; • ismerje és értse a stílusosság és a stílustalanság jelenségét; • értse a szándékos stílustalanság stílusárnyaló szerepét; • tudja, hogy mi a pongyolaság; beszéd- és írásműveiben kerülje az értelmetlenséget, homályt, kétértelműséget eredményező szükséztűságot; • értse, mi a stílus szabatosságának követelménye; • fogalmazásában kerülje a bőbeszédűséget, a szószaporítást; • ismerje fel és kerülje a pleonazmusokat (<i>gyors kapkodás, vizuális látás, háromkerekű tricikli</i>), a tautológiát (<i>de azonban, tény és faktum, valóban igazán</i>), tölteléksszavakat (<i>izé, hogy is mondjam, mondjuk</i>), terpeszkedő kifejezéseket (<i>beavatkozás vált szükségtűséssé, kifejezést nyert, váddal illet</i>), a dagály, a képzavar (<i>lábba kapott a fejteltenség, leszerelési lavinát indít el, nyakunkba szakadt a régi kerékűgás</i>) jelenségeit;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	Gyakorlati munkák <i>Beszédképesség.</i> Szépirodalmi, tudományos és publicisztikai szövegek tartalmának elmondása a jellemző nyelvisztizikai eszközök megtartásával, a stílustalanság kerülésével. <i>Íráskéesség.</i> Szövegalkotás a megadott (szépirodalmi, tudományos, publicisztikai) stílusrétegben és stílusárnyalatban (emelkedett, semleges, humoros) a stílszerűség követelményének megtartásával. Szövegszerkesztési gyakorlatok a pongyolaság és töbészédűség (dagály, szóvirágok, pleonazmus stb.) javítására.	• beszédében és írásában kerülje a stílust egyhangúvá tevő divatos kifejezéseket; • tudjon reprodukálni különböző stílusrétegű és műfajú szövegeket a jellemző stílisztikai eszközök megtartásával; • konkrét szövegben ismerje fel a stílustalanság eseteit és ki tudja különböztetni azokat; • szabadon, nehézségek nélkül alkotson a megadott szituációnak, stílusrétegnek megfelelő szöveget; • szabadon szerkessze saját és mások szövegét a stílustalanságok javításával.
Tantárgyon belüli kapcsolatok <i>Lexikológia.</i> A terpeszkesdő kifejezések. A szó jelentésének helyes értelmezése. <i>Stílisztika.</i> A stílusrétegek és stílusárnyalatok jellemző nyelvi kifejező eszközei. Tantárgyak közötti kapcsolatok A különböző stílusú, műfajú szövegek sajátosságai (irodalom, történelem, földrajz stb.) A nyelvi etika (etika).		

Szociokulturális tárgykör

Az illusztráló anyag hozzávetőleges tartalma			A kialakítandó készségek
Témakör	A szövegek tematikája	Dolgozattémák	
A magyar nyelv a világ nyelvei között	A magyar nyelv használati értéke. A magyar nyelv művelődési értéke. A magyar nyelv tudományos értéke	Tudni illik... (a nyelvi viselkedés szabályairól) Művelődés magyar nyelven Egyetemes vagy nemzeti? (a magyar tudomány értékeiről)	A tanuló: Elemesse, értékelje az olvasás útján vagy más módon (médiákból, személyes tapasztalatok alkalmával stb.) szerzett ismereteket, rendszerezze azokat, válogasson közöttük és használja fel azokat a kívánt kommunikációs cél elérésére, személyiségének fejlesztésére.
A nyelv szerepe az identitásban	Az írásbeli és szóbeli kultúra. A nyelvhasználat joga. A nyelvmegtartás és nyelvcseré.	A szó elszáll, az írás megmarad? (szóbeli és írásbeli kultúra egymáshoz való viszonya) "Én nem vagyok magyar?" Anyanyelv és identitás összefüggései	
A magyar nyelv változása	A magyar irodalmi nyelv és köznyelv alakulása. A nyelvújítás történetéből. A folyamatos korszerűsítés kérdése a nyelvben.	Miről mesélnek a régi szövegek? A komputer alfája és omegája a szoftver? (Véleményem az idegen szavak kérdéséről a magyar nyelvben)	

Az illusztráló anyag hozzátvetőleges tartalma			A kialakítandó készségek
Témakör	A szövegek tematikája	Dolgozattémák	
Nyelv és kultúra kapcsolata Ukrajnában, Kárpátalján és a világ más tájain.	Hogyan lehet kutatni a nyelvet? Az ukrajnai nyelvi helyzetről. Nyelvek és kultúrák találkozása régiókban. Nyelvek és kultúrák összefüggései. Érdekességek más népek kultúrájából.	Beregszásztól Odesz- száig és vissza (képzeletbeli utazás Ukrajnán belül) Hátizsákot fel! (elképzelt turistautak és látványosságok leírása Kárpátalján) Ha én madár volnék... (Képzeletbeli utazás a világ távoli tájaira)	

Oktatási-stratégiai tárgykör

Kialakítandó készségek	A tanulók előmenetelével kapcsolatos követelmények
Szervezési és ellenőrzési készségek	A tanuló: kijelöli a tanulás célját; megtervezi munkáját a cél elérésére; céltudatosan valóra váltja kitűzött tervét; kritikusan értékeli a végzett munkát és az elért eredményt;
Általános ismeretszerzési készségek	Figyelembe veszi, hogy a tanítás középpontjában a nyelvhasználat kérdése áll. Cél a szövegalkotás készségeinek fejlesztése, a produktív és kreatív nyelvhasználat. Kapcsolja a tananyagot a megelőző évek tanulási folyamatához. Figyelmét a nyelv változatosságára irányítja

Kialakítandó készségek	A tanulók előmenetelével kapcsolatos követelmények
	Elmélyíti a tanulási folyamathoz kapcsolódó alábbi képességeket: • előzetes és új ismeretek kapcsolatának felismerési képessége; • a történetalakítás és a kulturális összefüggések közti kapcsolat megállapításának képessége; • a tudatos nyelvi viselkedés alakításának képessége; • a kulturális viszonyulások gyakorlásának képessége; • az önértés és világértés, a problémák megfogalmazásának és megoldásának képessége; • az információ megszerzésének és felhasználásának képessége; • a szerzett információ személyiségünkbe való beépítésének képessége. Fejleszti a személyiség kompetenciáinak (irodalmi, nyelvi, problémamegoldó, tanulási stb.) új helyzetekben történő működését és újjászervezését.

12. osztály

RETORIKA

(52 óra, heti 1,5 óra;

2 óra tartalék, melyet a tanár saját belátása szerint használ fel)

A retorika tárgyköre

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
12	A retorika fogalma A retorika mint tudomány és mint a közéleti beszéd művészete. Célja, feladatai. A retorika történelmi szerepe; az ókori görög és római szónokok. A magyar szónoklattan klasszikus hagyományai (Versegly Ferenc, Kölcsey Ferenc, Kossuth Lajos, Gombocz Zoltán, Kodály Zoltán, stb.) A szónoki beszéd mint meggyőző, befolyásoló célzatú nyilvános beszéd. A szónoki beszéd kettős célja: a meggyőzés és a cselekvésre buzdítás. A beszéddel való meggyőzés mivolta és lélektani tényezői. A szónok egyéniségének meggyőző ereje. A meggyőzés folyamata. A beszédhelyzet, a beszédhelyzet, a beszédhelyzet.	A tanuló: • értse a retorika mibenlétét, annak céljait, feladatait; • ismerje az ókori görög és római retorika szónoki művészetét, annak jelentőségét; • ismerje a híres magyar szónokok nevét és tevékenységét; • értse a szónoklás társadalmi jelentőségét; • ismerje a szónoki beszéd kettős célját; • értse a szónok és a szónoki beszéd társadalmi felelősségét; • ismerje a szónoki beszéd szerkezetét, az egyes szerkezeti részek funkcióját;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	amelyben a meggyőzés és a buzdítás folyamata végbe- megy. A beszédszituáció összetevői (hely, idő, téma, címezettek). A meggyőzés nonverbális elemei (mimika, gesztusok, testmozgás). A szónoki beszéd szerke- zete. A cím fontossága. A bevezetés: a jóindulat fel- keltése, a beszéd indítása; a bevezetés tartalma. A tárgyalás: érvelés, bizonyí- tás, cáfolás. Befejezés: átvezetés, össze- foglalás, végső kicsengés. Gyakorlati munkák Szövegértés. Magyar oráto- rok szónoki beszédeinek meghallgatása és befogadá- sa. Olvasás. Nyilvános közéleti beszédek olvasása és befo- gadása.	• értse a beszéd tartalmát és mon- danivalóját, behelyezve azt a konkrét történelmi szituációba; • ismerje fel a szónoki beszéd szer- kezeti elemeit; • indokolja meg az egyes szerkezeti elemek célját, funkcióját; • figyelje meg és indokolja meg a beszéd stílári és nyelvi kifejező eszközeit; • határozza meg a szerző álláspontját; • értékelje a szónoki beszéd hatásosságát; • határozza meg a beszéd témáját, mondanivalóját; • értékelje a beszéd aktualitását és hatásosságát;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	<i>Beszédkésztség.</i> Szónoki jellegű spontán nyilvános párbeszéd szerkesztése megadott téma és szituáció alapján. <i>Íráskésztség.</i> Valamely meghallgatott közéleti beszéd vagy szónoklat tézisének, illetőleg jegyzetének elkészítése.	• elemezze a szónoklat szerkezeti részeit, azok célját, funkcióját; • határozza meg a beszéd stílusát; • ismerje fel és értékelje nyelvi stíláriis kifejező eszközeit; • tudatosítsa a szituációt, a beszéd témáját és mondanivalóját; • válassza meg a célnak megfelelő nyelvi és stíláriis eszközöket; • tudjon olyan érveket felhozni, amelyekkel beszéd társát meggyőzi, annak esetleges ellentétes véleményét megcáfolja; • értékelje társai párbeszédét; • vesse össze a vitatkozó felek nyelvi magatartását és ütköztesse azt a társas beszéd követelményeivel és etikájával; • saját megnyilatkozásaiban is tartsa meg a társas beszéd követelményeit és etikáját; • határozza meg a beszéd szituációját, témáját; • kövesse figyelemmel a beszéd gondolatmenetét; • fogja fel az egyes szerkezeti részek mondanivalójának lényegét és jegyzetelje le tézisek vagy kivonat formájában; • fogalmazza meg a beszéd végső ki csengését és mondanivalóját; • szerkessze, javítsa, csiszolja a be jegyzetelt anyagot;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
12	A közéleti beszédművek műfajai. Magánbeszéd és nyilvános beszéd különbségei. A beszédmű műfajai. A közlő jellegű beszédművek (elbeszélés, jellemrajz, ismertetés, beszámoló stb.). Az értekező jellegű beszédművek (a referátum, tanulmány, előterjesztés stb.). A mozgósító (ráható) jellegű beszédművek (előadás, szónoklat, felszólalás, hozzászólás, vita, vitavezetés). A beszédművek felosztása a klasszikus retorika szabályai szerint: tanácskozó beszéd (pl. választási beszéd, felhívás, nyilatkozat), törvényszéki beszéd (pl. vádbeszéd, dorgálás, filippika) és bemutató beszéd (pl. dicshimnusz, gyászbeszéd, különféle emlékbeszédek). Gyakorlati munkák <i>Szövegértés.</i> Magyar szónokok különböző műfajú közéleti beszédeinek hallgatása.	• ismerje és ismerje fel a beszédművek leggyakoribb formáit; • gyakorolja a közlő, értekező és mozgósító jellegű beszéd jellemzőit; • ismerje a beszédművek klasszikus felosztását. • ismerje fel a beszédműveket és csoportosítsa azokat. • határozza meg a konkrét beszédhelyzetet; • határozza meg a beszéd műfaját, formáját, szerkezeti elemeit, témáját és mondanivalóját; • következtessen a szónok egyéniségére és a hallgatóság összetételére, a beszéd célszerűségére;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	<i>Olvasás.</i> Különböző műfajú közéleti beszédek olvasása és elemzése. <i>Beszédkésztség.</i> Valamely közéleti beszéd tartalmának elmondása előzetesen elkészített saját vázlat alapján. <i>Íráskésztség.</i> Ünnepi beszéd írása megadott téma és szituáció alapján.	• ismerje fel a beszéd stílári és nyelvi kifejező eszközeit; • határozza meg a szerző álláspontját a felvetett problémához és következtesen a beszéd hatásfokára; • ismerje fel a közéleti beszéd típusát, műfaját, stílusát és formáját; • határozza meg a címzettet vagy címzetteket, a beszéd célkitűzéseit; • emelje ki a mozgósítást szolgáló nyelvi és stílári elemeket; • határozza meg a mű szerkezeti elemeit; • határozza meg a beszéd műfaját, stílusát, címzettjét, témáját, mondani- valóját; • állítsa össze a vázlatot; • elemezze a beszéd nyelvi eszközeit a téma és a mondanivaló szempont- jából; • fogalmazza meg a szöveget, meg- őrizve az eredeti stílusát, kompozí- cióját, a szerzői elgondolást és a nyelvi kifejező eszközöket; • tisztázza a beszédhelyzetet, a meg- írandó beszéd célját és alapgondolatát; • vegyen igénybe különböző forrásmun- kákat, jegyzeteket, beszédmintákat; • állítsa össze a megírandó beszéd modelljét, vázlatát; • válassza meg a megfelelő nyelvi és stílári kifejező eszközöket;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
8	A beszédmű elkészítése és megformálása Az anyaggyűjtés módjai: megfigyelés, kísérlet, utánzás, meghallgatás, megtekintés és olvasás. Az anyaggyűjtés forrásai. Elsődleges és másodlagos források. Általános- és szakbibliográfiák. Periodikák és szakkönyvek. A gyűjtött anyag elrendezése és megszerkesztése. Az egység, a haladás, a folytonosság, az arányosság és a teljesség elve a beszédművek szerkesztésben. Időrendi, térbeli és ok-okozati szempont az elrendezésben. A konkrét retorikai téma kiválasztása. A megfelelő műfaj megválasztása. Az érvek felkutatása és rendszerezése. A külső és belső érvek. A toposz (érvforrás) és szerepe. A beszédmű felépítése: bevezetés, tárgyalás (előké-	• szövegezze meg a beszédet a műfaj és a szituáció követelményeinek megfelelően; • használja a hallgatóság figyelme ébrentartásának nyelvi eszközeit; • tanulja meg a beszédmű készítésének folyamatát; • ismerje és alkalmazza az anyaggyűjtés különböző módjait; • igazodjon el az anyaggyűjtés elsődleges és másodlagos forrásai között; • tanulja meg elrendezni a gyűjtött anyagot az egység, a haladás, a folytonosság, az arányosság és a teljesség elvének betartásával; • legyen képes alkalmazni mind az időrendi, mind a térbeli, mind az ok-okozati szempontot a beszédmű anyagának elrendezésében; • gyakorolja a beszédművek szerkesztését, a téma és a műfaj megválasztását; • legyen képes jól megszerkesztett és felépített beszédmű létrehozására; • legyen képes jól megszerkesztett beszédművet alkotni;

Óraszám	Az oktatandó anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
	szító rész, kifejtő rész) és befejezés. A tételmondat és a konklúziómondat szerepe. A bekezdésekre tagolás szerepe. Gyakorlati munkák <i>Olvasás.</i> Valamely megadott erkölcsi-etikai vagy egyéb témával kapcsolatos forrásmunkák néma olvasása, a szükséges (felhasználandó részek) kijelölése. <i>Íráskészség.</i> Társadalmi vagy erkölcsi-etikai tárgyú újságcikk írása publicisztikai stílusban.	• értékelje az olvasott forrásmunkát a témája kifejtésének és kitűzött céljának megvalósítására való felhasználhatósága szempontjából; • jegyzetelje le a szükséges részeket a forrás feltüntetésével (szerző, cím, kiadó, évszám, lapszám); • rendezze az összegyűjtött anyagot a megírandó beszéd szerkezetének megfelelően; • tisztázza az újságcikk műfajának tartalmi, formai és stiláris követelményeit; • tisztázza a cikkben felvetett problémát és a kifejtendő mondanivalót; • az előzőleg összegyűjtött anyagból válassza ki a leghasználhatóbb részeket; • készítse el a cikk modelljét és részletes vázlatát, s ezeknek megfelelően rendezze a gyűjtött anyagot; • fogalmazza meg a cikket, összehasonlítva vagy ütköztetve, általánosítva és értékelve a tényeket, saját megoldásokat javasolva, azokat érvekkel alátámasztva;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
8	A szóbeli beszéd technikája A beszédlevegzés. A hangindítás, a hangzás. A hangszín szerepe. A jól hallható beszéd követelményei. A mondat- és szövegfonetikai eszközök. A hangsúly (értelmi és érzelmi, ritmikai). A hanglejtés. A hangmagasság, a hangfekvés. A hangerő. A beszédsebesség és a beszédritmus. A szünet. Az egyéni beszédstílus és annak kialakítása. Gyakorlati munkák <i>Beszédkésztség.</i> Különböző témájú közéleti beszédművek elmondása (szónoklás).	- írás közben válassza meg a célnak megfelelő expresszív nyelvi és stilisztikai eszközöket; - javítsa, csiszolja fogalmazását; - ismerje az alapvető beszédtechnikai tudnivalókat; - tudja a kommunikációs céljainak megfelelően használni a beszéd szupraszegmentális tényezőit (hangsúly, hanglejtés, hangmagasság, hangerő, szünet); - ismerje és tudja összefoglalni a jól hallható beszéd követelményeit; - gyakorolja a hangkapcsolatok kiejtését, a beszédhangok időtartamát; - végezzen ritmusgyakorlatokat; - építse be a tanultakat egyéni beszédstílusába a gyakorlatban; - tisztázza az előadandó mű műfaját, témáját, célját, stílusát, a szituációt, amelyben és a hallgatóságot, amelynek a beszéd szól; - határozza meg a célnak megfelelő hangindítást és hangvételt; - tartsa meg a beszéd előadásának technikai követelményeit; - a beszéd gondolatmenetének megfelelően változtassa a szupraszegmentális eszközöket;

Óraszám	Az oktató anyag	A tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmények
10	A tanultak összefoglalása és rendszerezése A nyelv mibenléte és társadalmi szerepe; összetevői. A nyelv és a beszéd. A beszédtevékenység fő fajtái (befogadás, reprodukálás, beszédalkésség, íráskésség), ezek szerepe a személyiségformálásban. <i>Stilisztika és nyelvmlűvelés.</i> A beszéddel szemben támasztott főbb követelmények. Az irodalmi nyelv és a nyelvi norma. A helyesírás és a helyes kiejtés.	• értse a nyelv mibenlétét és szerepét a szóbeli és írásbeli közlésben; • ismerje a nyelv összetevőit; • értse a nyelv (jelrendszer) és a beszéd (a rendszer működtetése) különbségét; • különböztesse meg a beszédalkésség fő forrásait, értse azok személyiségfejlesztő szerepét; • alkalmazza a különböző beszédtevékenységi formákat; • ismerje a nyelv stílusát, azok funkcióit; • értse a stilisztika és nyelvmlűvelés szoros kapcsolatát; • ismerje az irodalmi nyelv hangtani, lexikai, szó- és mondattani, helyesírási és központoszási normáit; • szóbeli és írásbeli megnyilatkozásaiban tartsa meg ezeket a normákat; • ismerje fel és mellőzze a nem normatív nyelvi elemeket.

Szociokulturális tárgykör

Szónoklati műfajok	Tájékoztató jellegű témák	Követelmények a tanulóval szemben
	A szövegek tematikája	
Közlő jellegű beszédművek	Eötvös József: A magyar írók helyzete Kemény Zsigmond: Vörösmarty Mihály	A tanuló: tudja elemezni, értékelni és rendszerezni az összegyűjtött anyagot és abból megfelelő beszédművet alkotni a kommunikáció céljának és a beszédmű műfajának megfelelő nyelvi-stilisztikai eszközök megválasztásával.
Értékelő jellegű beszédművek	Arany János: Zrínyi és Tasso Széchenyi István: A magyar hadsereg ügyében Kodály Zoltán: Bartók és a magyar ifjúság	
Mozgósító jellegű beszédművek	Demoszthenész: A Philipposz elleni harmadik beszéd Kossuth Lajos: Beszéd a haderő megajánlásáról Kölcsey Ferenc: A magyar nyelv ügyében	
Tanácskozó beszéd	A. Saint-Just: Beszéd a konvertben Deák Ferenc: Az 1861. évi első fölrát Veres Péter: Író az országgyűlésben	
Törvényszéki beszéd	Platon: Szókratész védőbeszéde Cicero: Catilina ellen	
Bemutató beszéd	Móricz Zsigmond: Ady Endre búcsúztatása Illyés Gyula: Emlékbeszéd Petőfi Sándorról Németh László: A régi polgáristák	

Oktatási-stratégiai tárgykör

Kialakítandó készségek	A tanulók előmenetelével kapcsolatos követelmények
Szervezési és ellenőrzési készségek Általános ismeretszerzési készségek	A tanuló: kijelöli a tanulás célját; megtervezi munkáját a cél elérésére; céltudatosan valóra váltja kitűzött tervét; kritikusan értékeli a végzett munkát és az elért eredményt; A megelőző évek tanulási folyamatához kapcsolódik az alábbi képességek elmélyítésével: • a kultúra folyamatába való tudatos belépés, a kulturális viszonyulások gyakorlásának a képessége, • az önértés és világértés, a problémák megfogalmazásának és megoldásának a képessége, • az anyanyelv különböző helyzetekben való használatának képessége, • a sikeres írásbeli és szóbeli kommunikáció képessége, • az információ megszerzésének és felhasználásának a képessége, • a szerzett információ személyiségükbe való beépítésének képessége. Fejleszti a személyiség kompetenciáinak (irodalmi, nyelvi, problémamegoldó, tanulási stb.) új helyzetekben történő működését és újjászervezését. Rendszerezi a meglévő ismereteit, ami újfajta összefüggések létrehozását és felhasználását is jelenti. Így a középiskolai tanulmányok végére nem egy zárt ismeretkészlet alakul ki, hanem olyan személyiségkompetenciák, amelyek az önálló tájékozódásban, véleményalkotásban, problémamegoldásban, értéklátásban és sikeres kommunikációban jelennek meg.

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти

МОВИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

Критерії оцінювання розроблено для загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання.

Оцінювання результатів навчання мови здійснюється на основі функціонального підходу до шкільного мовного курсу, який передусім має забезпечити учням:

- уміння ефективно користуватися мовою як засобом пізнання, комунікації;
- високу мовну культуру особистості;
- сприяти формуванню громадянської позиції, національної самосвідомості.

У навчанні мови пріоритетним є розвиток навичок мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма. Робота над теорією мови, над формуванням знань про мову підпорядковується інтересам розвитку практичних мовних (вимовних, лексичних, граматичних) умінь і навичок, що є основою розвитку мовлення. Тому оцінювання стосується всіх видів мовленнєвої діяльності: слухання, читання, говоріння, письма.

Практична мовленнєва орієнтація шкільного курсу мови та оцінювання результатів навчання особливо актуальні з огляду на необхідність розвивати творчі здібності, ініціативність, пізнавальну самостійність школярів, їх уміння працювати з інформацією, критично оцінювати її, застосовувати для вирішення життєвих проблем. В оцінюванні результатів навчання мови слід враховувати, що мова є не лише предметом вивчення, а й засобом навчання інших предметів. Це підвищує вимоги до рівня сформованості мовленнєвих навичок школярів.

Об'єктами регулярної перевірки та оцінювання є:

- мовленнєві вміння та навички із чотирьох видів мовленнєвої діяльності;
- знання про мову, мовні вміння та навички;
- орфографічні та пунктуаційні навички.

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів розрізняються за такими показниками:

- обсяг матеріалу, що пропонується для слухання, читання, переказу, письма під диктовку (або списування);
- перелік та характер перевірних робіт у тому чи іншому класі;
- параметри, за якими оцінюється робота (оцінювання змісту та/чи мовного оформлення творчої письмової роботи; визначення кількісних показників на той чи інший бал).

Пропоновані в цьому документі критерії оцінювання мають бути конкретизовані щодо кожної окремої мови з урахуванням її специфіки.

Оцінювання навичок мовленнєвої діяльності

I. Аудіювання

(слухання, розуміння прослуханого)

1. *Перевіряються вміння сприймати на слух незнайомий текст і розуміти з одного прослуховування:*

- фактичний зміст;
- причинно-наслідкові зв'язки;
- основну думку висловлювання;
- виразально-зображальні засоби прослуханого твору.

Перевірка аудіативних умінь здійснюється фронтально. Вчитель читає учням незнайомий текст один раз.

Після прослуховування учням пропонується серія запитань. Школярі повинні мовчки вислухати кожне запитання, варіанти відповідей на нього, ви-брати один із варіантів і записати лише його номер поряд із номером запитання.

Кількість запитань та варіантів відповідей до них визначається за табл. 1.

Таблиця 1

Класи	Кількість запитань та варіантів відповідей до них
5–6-й	6 запитань із трьома варіантами відповідей
7–9-й	12 запитань із трьома варіантами відповідей
10–12-й	12 запитань із чотирма варіантами відповідей

Запитання мають стосуватися фактичного змісту тексту, причинно-наслідкових зв'язків, його головної думки, окремих мовних особливостей (переносне значення слова, образні вирази тощо).

2. *Матеріал для контрольного завдання: зв'язне висловлювання* (текст добирається відповідно до вимог програми для кожного класу).

Обсяг тексту (кількість слів) і відповідно тривалість звучання (хв.) орієнтовно визначаються за табл. 2.

3. *Одиниця контролю* – відповіді учнів на запитання за прослуханим текстом, одержані в результаті виконання тестових завдань.

4. *Оцінювання.*

У 5–6 класах правильна відповідь на кожне із 6 запитань оцінюється 2 балами; у 7–12 класах кожне з 12 запитань оцінюється 1 балом.

Таблиця 2

Клас	Обсяг та час звучання текстів			
	художнього стилю		інших стилів	
5-й	400–500 слів	4–5 хв.	300–400 слів	3–4 хв.
6-й	500–600	5–6	400–500	4–5
7-й	600–700	6–7	500–600	5–6
8-й	700–800	7–8	600–700	6–7
9-й	800–900	8–9	700–800	7–8
10-й	900–1000	9–10	800–900	8–9
11-й	1000–1100	10–11	900–1000	9–10
12-й	1100–1200	11–12	1000–1100	10–11

Оцінювання здійснюється, виходячи з того, що за цей вид діяльності учень може одержати від 1 бала (за сумлінну роботу, яка ще не дала задовільного результату) до 12 балів (за бездоганно виконану роботу). В тому разі, коли учень з певних причин не виконав завдання, він мусить пройти відповідну перевірку додатково, щоб одержати той чи інший бал.

II. Говоріння і письмо

(діалогічне та монологічне висловлювання)

При перевірці утворених учнями висловлювань (діалогів, усних/письмових переказів та творів) враховується ступінь самостійності роботи і міра допомоги вчителя.

Усне діалогічне мовлення

Усне діалогічне мовлення перевіряється в 5–9 класах.

1. *Перевіряються вміння:*

- виявляти певний рівень обізнаності з теми, що обговорюється; дотримуватися теми спілкування;
- складати, розігрувати діалог відповідно до запропонованої мовленнєвої ситуації та мети спілкування;
- знати й використовувати репліки для стимулювання, підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету;
- вміти аргументувати висловлені тези з метою бути зрозумілим, переконливим співрозмовником; розуміти можливість різних поглядів на ту саму проблему;
- дотримуватися правил спілкування (не перебивати співрозмовника, заохочувати його висловити власну думку, зацікавлено й добро-зичливо вислуховувати, вміти висловити незгоду з позицією іншого так, щоб не образити його, тощо);
- дотримуватися норм літературної мови.

Перевірка сформованості діалогічного мовлення здійснюється таким чином: учитель пропонує двом учням протягом 3–5 хв. обдумати, підготувати діалог і розіграти його перед класом. Оцінка ставиться кожному з учнів.

2. *Матеріал для контрольного завдання* залежить від підготовки учнів та ступеня передбачуваної самостійності під час виконання завдання: від даного (передбачається повтор з невеликим доповненням) до загального формулювання теми (передбачається самостійне визначення змісту діалогу, його мовного оформлення).

3. *Одиниця контролю* – діалог, складений двома учнями.

Обсяг діалогу орієнтовно визначається за табл. 3, у якій подається мінімальна кількість реплік для двох учнів.

Таблиця 3

Класи	Кількість реплік
5-й	6–7
6-й	7–8
7-й	8–10
8-й	10–12
9-й	12–14

4. Оцінювання.

Діалогічне мовлення оцінюють за такими критеріями:

початковий рівень – 1, 2, 3 бали одержують учні, які зуміли повторити запропонований матеріал і додати до нього 1–2 репліки (на кожного з учасників діалогу);

середній рівень – 4, 5, 6 балів одержують учні, які, спираючись на певну кількість допоміжних матеріалів, що не являють собою закінчених фрагментів діалогу, склали – хоч і не дуже вправно – діалог; при цьому припустилися відхилень від теми, окремі репліки співрозмовника залишилися без відповідей, не склали вступної та підсумкової реплік; припустилися значної кількості помилок у мовному оформленні реплік;

достатній рівень – 7, 8, 9 балів одержують учні, які самостійно, в цілому вправно склали діалог; продемонстрували належну культуру спілкування; висловили, але недостатньо обґрунтували свої погляди на предмет, що обговорюється; в окремих випадках використовували репліки, зміст яких не був тісно пов'язаний зі змістом висловлювання співрозмовника; припустилися помилок у структурі діалогу (відсутні вступна та/чи підсумкова репліки) та мовному оформленні реплік;

високий рівень – 10, 11, 12 балів одержують учні, які самостійно склали діалог; продемонстрували високу культуру спілкування, вміння уважно й доброзичливо слухати співрозмовника, стисло формулювати свою думку, даючи можливість висловитися партнеру по діалогу; представили не лише свою думку, а й змогли зіставити різні погляди на той самий предмет, навести аргументи „за” і „проти” в їх обговоренні; побудувати діалог, структура, мовне оформлення якого відповідають нормам.

Бали у межах кожного рівня диференціюються залежно від змістового наповнення діалогу, якості його мовного оформлення, додержання правил спілкування.

Оцінка за діалог залежить не лише від його змісту, але й від якості мовного оформлення, яке оцінюють орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок (зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

Монологічне мовлення.

Усний/письмовий переказ, усний/письмовий твір

1. Перевіряються вміння:

- виявляти певний рівень обізнаності з теми висловлювання;

- будувати висловлювання певного обсягу, добираючи та впорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал; відтворювати інформацію докладно, стисло, вибірково;
- викладати матеріал логічно, послідовно, враховуючи співвідношення основної та другорядної інформації; дотримуватися теми висловлювання;
- підпорядковувати виклад головній думці;
- враховувати ситуацію спілкування та адресата мовлення;
- виявляти своє ставлення до предмета висловлювання, розуміти можливість різних тлумачень тієї самої проблеми, оцінити аргументи на їх доказ, сформулювати своє бачення проблеми;
- використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання, дотримуючись норм літературної мови, вдало користуючись лексичним, граматичним багатством мови.

Усний переказ та твір перевіряються протягом усіх років навчання.

Письмові перекази і твори як перевірні види роботи по класах здійснюються наступним чином:

Класи	Переказ	Твір
5-й	+	—
6-й	+	—
7-й	+	+
8-й	+	+
9-й	+	+
10-й	+	+
11-й	+	+
12-й	+	+

Перевірка вміння **усно** переказувати чи створювати текст здійснюється індивідуально: учитель пропонує певне завдання (переказати зміст матеріалу докладно, стисло, вибірково; самостійно створити висловлювання на відповідну тему) і дає учневі час на підготовку.

Перевірка вміння **письмово** переказувати чи створювати текст здійснюється фронтально: учням пропонується переказати прочитаний учителем (за традиційною методикою) текст чи інший матеріал для переказу або самостійно написати твір.

2. Матеріал для контрольного завдання.

А. Переказ

Матеріалом для переказу (усного/письмового) можуть бути: текст, що читається вчителем, або попередньо опрацьований текст; самостійно прочитаний матеріал із газети, журналу, епізод кінофільму чи телепередачі, розповідь іншої людини про певні події, народні звичаї тощо.

У тому випадку, коли матеріал читається безпосередньо перед контрольною роботою, обсяг тексту (кількість слів) орієнтовно визначається за табл. 4.

Таблиця 4

Клас	Кількість слів
5-й	90–120
6-й	120–150
7-й	150–180
8-й	180–210
9-й	210–240
10-й	240–290
11-й	290–340
12-й	340–390

Обсяг тексту для стислого чи вибіркового переказу має бути у 1,5–2 рази більшим за обсяг тексту для докладного переказу.

Якщо для контрольної роботи використовуються інші джерела, то матеріал добирається так, щоб обсяг переказу міг бути у межах пропонованих для певного класу норм.

Б. Твір

Матеріалом для твору (усного/письмового) можуть бути: тема, сформульована на основі попередньо обговореної проблеми, життєвої ситуації, прочитаного та проаналізованого художнього твору, а також пропоновані для окремих учнів допоміжні матеріали.

3. Одиниця контролю – усні/письмові висловлювання учнів.

Час звучання усного переказу/твору – 3–5 хв.

Обсяг письмового переказу/твору (кількість сторінок), складеного учнем, орієнтовно визначається за табл. 5.

Таблиця 5

Клас	Кількість сторінок
5-й	0,75–1,0
6-й	1,00–1,25
7-й	1,25–1,5
8-й	1,5–1,75
9-й	1,75–2,0
10-й	2,0–2,25
11-й	2,25–2,5
12-й	2,5–3,0

4. Оцінювання.

У монологічному висловлюванні передусім оцінюють його зміст.

За усне висловлювання (переказ, твір) ставлять одну оцінку – за зміст, враховуючи при цьому якість мовного оформлення, зокрема відповідність орфоепічним, лексичним та граматичним нормам, правильність інтонування речень, стилістичну доречність використання мовних засобів. Це здійснюється орієнтовно, на основі досвіду вчителя, без підрахування помилок, зважаючи на технічні труднощі фіксації в усному мовленні помилок різних типів.

За письмове висловлювання ставлять також одну оцінку. Оцінюють зміст і форму (мовне оформлення).

У тому разі, коли оцінюється як зміст, так і мовне оформлення, оцінка є середнім показником набраних балів за зміст та мовне оформлення роботи. Наприклад, якщо учень за зміст письмової роботи одержав 12 балів, а за її мовне оформлення – 8, то підсумковою оцінкою за цей вид діяльності має бути 10 балів. Якщо загальна сума балів не ділиться без залишку, то підсумковим балом є ціле число, що є більшим із двох чисел. Наприклад, якщо за зміст письмової роботи виставлено 9 балів, а за мовне оформлення – 6, то підсумковим буде не 7,5 бала, а 8.

Коли оцінка виставляється лише за зміст письмової роботи, то помилки в мовному оформленні виправляються, але не враховуються при виведенні

підсумкового бала. Вчитель аналізує ці помилки і використовує їх під час проведення подальших тренувальних робіт.

Оцінювання усного/письмового переказу, а також усного/письмового твору відбувається за такими критеріями:

початковий рівень – 1, 2, 3 бали одержують учні, які, спираючись на значну кількість запропонованих учителем допоміжних матеріалів, будують лише окремі речення або переказують окремі фрагменти змісту, що не становлять зв'язного тексту; припускаються значної кількості помилок у мовному оформленні;

середній рівень – 4, 5, 6 балів одержують учні, які, спираючись на допоміжні матеріали, будують текст, який відзначається певною зв'язністю, але збідненим змістом, непропорційністю частин, недостатньо вправним слововживанням, наявністю помилок у мовному оформленні;

достатній рівень – 7, 8, 9 балів одержують учні, які без опори на допоміжні матеріали досить вправно будують текст, але припускаються окремих відхилень від теми, певних недоліків у структурі висловлювання, у співвідношенні основної та другорядної інформації; переказуючи, вони виявляють розуміння авторської позиції, але не коментують її; будуючи твір, висловлюють, але недостатньо аргументують свій погляд на предмет мовлення; припускаються окремих помилок у мовному оформленні;

високий рівень – 10, 11, 12 балів одержують учні, які вправно будують текст; висловлюють і аргументують свою думку; вміють зіставити різні погляди на той самий предмет, оцінити аргументи на їх доведення, обрати один із них; окрім того, вміють пристосувати висловлювання до особливостей тієї чи іншої мовленнєвої ситуації, комунікативного завдання; припускаються окремих помилок у мовному оформленні.

Бали у межах кожного рівня диференціюються залежно від змістового наповнення усного/письмового висловлювання, комунікативної спрямованості, якості його мовного оформлення.

При оцінюванні грамотності письмових переказів та творів ураховуються:

- помилки, що порушують лексичні та граматичні (морфологічні й синтаксичні) норми;
- помилки, що порушують стилістичну єдність тексту;
- орфографічні та пунктуаційні помилки

Критерії оцінювання грамотності творчих письмових робіт представлені у табл. 6.

Результати перевірки в учнівській роботі можуть бути позначені так: 8/6, де спочатку вказано кількість орфографічних та пунктуаційних помилок – 8 (наприклад, чотири орфографічні та чотири пунктуаційні), що відповідає балові 6; далі вказується кількість лексичних, граматичних та стилістичних помилок – 6 (наприклад, дві лексичні, дві морфологічні, одна синтаксична, одна стилістична), що відповідає балам 7, 8, 9.

Загальну оцінку за мовне оформлення виводять так: до бала за орфографію та пунктуацію (в нашому прикладі – 6) додають вищий із трьох балів, яких заслуговує робота з такою кількістю лексичних, граматичних та стилістичних помилок (у нашому прикладі – 7).

Разом: $6 + 7 = 13$.

Таблиця 6

Бали	Кількість помилок	
	орфографічних, пунктуаційних	лексичних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних
1	17–18 і більше	9–10
2	15–16	
3	13–14	
4	11–12	7–8
5	9–10	
6	7–8	
7	5–6	5–6
8	3–4	
9	1 + 1 (негруба) – 2	
10	1	3
11	1	2
12	(негруба)	1

Ділимо суму на 2 (відповідно до двох категорій помилок) і одержуємо бал за мовне оформлення (у нашому прикладі – 6). У тому разі, коли число не ділиться на 3 без залишку, беремо більше з двох чисел. Наприклад: поділивши 13 на 2, ставимо бал 7.

В окремих випадках може бути таке, що в учнівській роботі є велика кількість орфографічних та пунктуаційних помилок, але майже немає лексичних, граматичних та стилістичних.

У такому разі загальна (висока) оцінка за грамотність знижується на два бали. Наприклад, якщо в роботі є 18 орфографічних та пунктуаційних, одна лексична чи граматична, одна стилістична помилки, то загальна оцінка буде 8, але ми знижуємо її до 6 балів.

Якщо ж у роботі майже немає орфографічних та пунктуаційних помилок, але дуже багато помилок інших видів, то загальна (низька) оцінка за грамотність

підвищується на два бали. Наприклад, якщо в роботі немає орфографічних та пунктуаційних помилок, але є вісім лексичних чи граматичних, чотири стилістичні помилки, то загальна оцінка буде 6, але ми підвищуємо її до 8.

III. Читання

Читання вголос

Контрольна перевірка читання вголос здійснюється у 5–9 класах у такий спосіб.

1. *Перевіряється вміння* читати із достатньою швидкістю, плавно, з гарною дикцією, відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм, пристосовуючи темп, тембр, гучність читання до змісту, стилю тексту, авторського задуму й особливостей тих, хто слухає (ступінь підготовки, зацікавленість даною темою тощо).

Перевірка вміння читати вголос здійснюється індивідуально: вчитель дає учневі текст, опрацьований на попередніх уроках, деякий час на підготовку і пропонує прочитати цей текст перед класом.

2. *Матеріал для контрольного завдання*: знайомий учневі текст, дібраний відповідно до вимог програми для кожного класу; текст добирається так, щоб час його озвучення окремим учнем з нормативною швидкістю дорівнював 1–2 хв. (для читання слід пропонувати невеликі тексти, відносно завершені уривки творів або порівняно великий текст, розділений на частини, які читаються кількома учнями послідовно).

3. *Одиниця контролю* – озвучений учнем текст. Швидкість читання у звичайному для усного мовлення темпі 80–120 слів за 1 хв.;

4. *Оцінювання.*

Читання вголос оцінюється за такими критеріями:

початковий рівень – 1, 2, 3 бали одержують учні, які читають зі швидкістю, нижчою за норму, не зовсім правильно членують текст на речення, інтонаційно не пов'язують між собою слова в реченні, припускаються значної кількості помилок у читанні слів (пропуск, перестановка, заміна звуків та складів); порушують вимоги до вимови слів (дикція, орфоепічні норми), інтонуювання речень;

середній рівень – 4, 5, 6 балів одержують учні, які читають, інтонаційно пов'язуючи слова в реченні між собою, поділяючи текст на речення, але допускають помилки в інтонуванні кінця речення та в інтонуванні речень певної синтаксичної будови; читання не досить плавне, його швидкість не відповідає нормам; є орфоепічні помилки, недоліки в дикції;

достатній рівень – 7, 8, 9 балів одержують учні, які читають плавно, зі швидкістю, що відповідає нормам; належним чином інтонують речення різної

синтаксичної будови; логічно правильно поділяють речення на смислові відрізки, але недостатньо вправно передають авторський задум, стильові особливості тексту; не пристосовують читання до комунікативного завдання; припускаються орфоепічних помилок, недоліків дикції;

високий рівень – 10, 11, 12 балів одержують учні, які читають плавно, зі швидкістю, що відповідає нормам; належним чином інтонують речення різної синтаксичної будови, логічно правильно поділяють речення на смислові відрізки; добре відтворюють авторський задум, стильові особливості тексту, пристосовують читання до певного комунікативного завдання; читають орфоепічно правильно, з гарною дикцією.

Бали у межах кожного рівня диференціюються залежно від кількісних та якісних показників читання вголос.

Читання мовчки

Контрольна перевірка читання мовчки здійснюється у 5–12-х класах.

1. *Перевіряється вміння* читати незнайомий текст із належною швидкістю і розуміти після одного прочитування:

- фактичний зміст;
- причинно-наслідкові зв'язки;
- основну думку;
- виразально-зображальні засоби прочитаного твору.

Перевірка вміння читати мовчки здійснюється фронтально: учні читають незнайомий текст від початку до кінця (при цьому з метою визначення швидкості фіксується час, витрачений учнями на читання). Потім учитель пропонує серію запитань. Школярі повинні вислухати кожне запитання, варіанти відповідей на нього, вибрати один із них і записати лише його номер поряд із номером запитання.

Кількість запитань та варіантів відповідей до них визначається за табл. 7.

Таблиця 7

Класи	Кількість запитань та варіантів відповідей
5–6-й	6 запитань із трьома варіантами відповідей
7–9-й	12 запитань із трьома варіантами відповідей
10–12-й	12 запитань із чотирма варіантами відповідей

Запитання повинні стосуватися фактичного змісту тексту, його основної думки, окремих мовних особливостей (переносне значення слова, виражальні засоби тощо).

2. *Матеріал для контрольного завдання:* незнайомі учням тексти різних стилів, типів мовлення, жанрів, що включають монологічне та діалогічне мовлення (відповідно до вимог програми для кожного класу).

Для контрольної перевірки читання мовчки в усіх класах пропонують тексти, що належать до художнього та інших стилів.

Текст добирається так, щоб учні, які мають порівняно високу швидкість читання, витрачали на нього не менше 1–2 хв. часу і були достатньо завантажені роботою.

Обсяг текстів (кількість слів) для контрольного завдання орієнтовно визначається за табл. 8.

Таблиця 8

Клас	Обсяг текстів, що належать до	
	художнього стилю	інших стилів
5-й	360–450	300–360
6-й	450–540	360–420
7-й	540–630	420–480
8-й	630–720	480–540
9-й	720–810	540–600
10-й	810–900	600–660
11-й	900–990	660–720
12-й	990–1100	720–800

3. *Одиниця контролю:* відповіді учнів на запитання тестового характеру, складені за текстом, та швидкість читання.

4. *Оцінювання.* Оцінювання читання мовчки здійснюється за двома критеріями: розуміння прочитаного та швидкість читання.

Розуміння прочитаного виявляється за допомогою тестової перевірки: правильний вибір відповіді на кожне із 12 запитань оцінюється 1 балом (наприклад, вибір правильних відповідей на 12 запитань дає 12 балів).

Швидкість читання мовчки (слів за 1 хв.) по класах оцінюється з урахуванням орієнтовних норм, визначених у табл. 9.

Таблиця 9

Класи	Обсяг текстів
5-й	100–150
6-й	110–180
7-й	120–210
8-й	130–240
9-й	140–270
10-й	150–300
11-й	160–330
12-й	170–360

Швидкість читання при виведенні бала за цей вид мовленнєвої діяльності враховується таким чином:

7–9 балів може одержати лише учень, швидкість читання в якого не нижча, ніж мінімальний показник у нормативах для відповідного класу; 10–12 балів може одержати лише учень, швидкість читання в якого наближається до максимальних показників для відповідного класу.

Той, хто не виконує зазначених норм швидкості читання мовчки, одержує на 2 бали менше. Наприклад: за вибір 10 правильних відповідей учень

7-го класу повинен одержати 10 балів; але якщо він читає зі швидкістю, меншою ніж 120 слів за 1 хв., то йому виставляється не 10, а 8 балів.

У цілому оцінювання здійснюється, виходячи з того, що за цей вид мовленнєвої діяльності учень може одержати від 1 бала (за сумлінну роботу, яка ще не дала задовільного результату) до 12 балів (за правильні відповіді на запитання тестового характеру та належну швидкість читання). У тому разі, коли учень із певних причин не виконав роботу, він має пройти додаткову перевірку, щоб одержати відповідний бал.

Оцінювання знань та вмінь з мови

Оцінювання знань та вмінь з мови здійснюється тематично. Зміст контролю визначається згідно з функціональним підходом до шкільного мовного курсу.

1. *Перевіряється матеріал*, необхідний насамперед для правильного використання мовних одиниць.

Перевіряють такі знання та вміння з мови:

- розпізнавати вивчені мовні явища;
- групувати, класифікувати;
- сполучати слова, доповнювати, трансформувати речення, добираючи при цьому належну форму слова, потрібну лексему, відповідні засоби зв'язку між частинами речення, між реченнями у групі пов'язаних між собою речень тощо;
- виявляти розуміння значення мовних одиниць та особливостей їх використання в мовленні.

Перевірка здійснюється фронтально у письмовій формі із застосуванням завдань тестового характеру.

2. *Для контрольної перевірки* використовують завдання тестового характеру, складені на матеріалі слова, сполучення слів, речення, груп пов'язаних між собою речень.

Рекомендується пропонувати учням 6 завдань, складність яких збільшується від класу до класу.

Орієнтовно два з них мають стосуватися розпізнавання мовних одиниць, а чотири – їх побудови, реконструювання, використання.

До кожного завдання учням пропонується дібрати власні приклади.

Обсяг завдань визначається так, щоб контрольна перевірка за певною темою тривала 15–20 хв. (з огляду на можливості виконання завдання учнем середнього рівня підготовки).

3. *Одиниця контролю* – вибрані учнями правильні варіанти виконання завдань тестового характеру та самостійно дібрані приклади.

4. *Оцінювання результатів* контрольної роботи здійснюється таким чином: за правильне виконання кожного із 6 запропонованих завдань учень одержує по 1 балу. 1 бал за кожне завдання учневі додається в разі самостійного добору прикладів.

Оцінювання здійснюється так, щоб за зазначену вище роботу учень міг одержати від 1 бала (за сумлінну роботу, яка не дала задовільного результату) до 12 балів (за бездоганно виконану роботу). У тому разі, коли учень з певних причин не виконав роботу, він має пройти додаткову перевірку, щоб одержати відповідний бал.

Оцінювання орфографічних і пунктуаційних умінь учнів

Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності є списування, зорово-слуховий і слуховий диктанти.

У 5–6 класах використовується списування та слуховий диктант, у 7–9 класах – слуховий диктант.

1. *Перевіряються* вміння правильно писати слова на вивчені орфографічні правила та словникові слова, визначені для запам'ятовування; ставити розділові знаки відповідно до опрацьованих правил пунктуації; належно оформляти роботу.

Перевірка здійснюється фронтально за традиційною методикою.

2. *Матеріал для контрольного завдання.*

Для контрольного диктанту (списування) використовується текст, доступний для учнів певного класу.

У табл. 10 подається обсяг письмових робіт з правопису – списування, зорово-слухового та слухового диктантів (кількість слів у тексті).

Таблиця 10

Клас	Списування	Зорово-слуховий диктант	Слуховий диктант
5-й	80–90	–	80–90
6-й	90–100	–	90–100
7-й	–	90–100	100–110
8-й	–	100–110	110–120
9-й	–	–	120–130
10-й	–	–	130–140
11-й	–	–	140–150
12-й	–	–	150–160

Примітка. Під час визначення кількості слів у диктанті (тексті для списування) враховуються як самостійні, так і службові слова.

Для контрольних диктантів використовуються тексти, в яких кожне з опрацьованих протягом семестру правил орфографії та/чи пунктуації, були представлені 3–5 прикладами. Однак для списування добирають тексти, не обмежуючись вивченими правилами орфографії та пунктуації.

3. *Одиниця контролю:* текст, записаний учнем під диктовку.

4. *Оцінювання.*

Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких критеріїв:

- орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково;
- помилка в одному й тому ж слові, яке повторюється в диктанті кілька разів, вважається однією помилкою; помилки на одне правило, але в різних словах, вважаються різними помилками;
- розрізняють грубі й негрубі помилки;
- п'ять виправлень (неправильне написання на правильне) прирівнюються до однієї помилки;
- орфографічні та пунктуаційні помилки на невивчені правила виправляються, але не враховуються.

Списування оцінюється на тих самих підставах, але однаково враховуються помилки на вивчені й невивчені правила.

Оцінювання здійснюється за таблицею 11.

Таблиця 11. Нормативи оцінювання

Бали	Кількість помилок
1	17–18 і більше
2	15–16
3	13–14
4	11–12
5	9–10
6	7–8
7	5–6
8	3–4
9	$1 + 1(\text{негруба}) - 2$

Бали	Кількість помилок
10	1
11	1 (негруба)
12	–

Нормативи для 1–9 балів передбачають певну можливість урахувати поступ кожного учня в навчанні правопису, охайність оформлення роботи тощо (наприклад, 5 балів ставиться за 9–10 помилок). Для найвищих балів такого варіювання не передбачено.

Виведення підсумкового (семестрового) бала

Підсумковий (семестровий) бал виставляється наприкінці кожного семестру (півріччя). Він узагальнено відображає підготовку учня з відповідної мови.

Підсумковий бал є результатом оцінювання досягнень учня в таких аспектах:

- слухання-розуміння (аудіювання);
- говоріння (діалогічне мовлення; монологічне мовлення: усний переказ, усний твір);
- читання (вголос та мовчки);
- письмо (списування, диктант, письмовий переказ, письмовий твір);
- відомості про мову, мовні вміння;
- ведення зошитів.

Контрольна перевірка здійснюється фронтально та індивідуально.

Фронтально оцінюються: аудіювання, читання мовчки, диктант, письмовий переказ та письмовий твір, мовні знання та вміння.

Індивідуально оцінюються: говоріння (діалог, усний переказ, усний твір) та читання вголос.

Оцінювання говоріння здійснюється індивідуально шляхом поступового накопичення оцінок: кожний учень за семестр має одержати мінімум одну оцінку за виконання завдань на побудову діалогу, усного переказу та усного твору.

Читання вголос оцінюється також індивідуально, оцінки накопичуються протягом семестру.

За умови, коли вчитель має можливість здійснити додаткову перевірку того чи іншого виду навчальної діяльності (наприклад, провести перевірку аудіювання не один раз, а двічі на семестр, перевірку читання вголос в окремих учнів не один раз, а двічі), то для виведення підсумкової оцінки береться кращий показник за відповідний вид роботи.

Ведення зошитів оцінюється 12 балами двічі на семестр у 5–9 класах, раз на семестр – у 10–12 класах. При перевірці зошитів ураховується наявність різних видів робіт, грамотність, охайність, уміння правильно оформити роботу.

Протягом семестру учня: треба оцінити за визначеними показниками, для кожного з яких у класному журналі відводиться окрема колонка: „мовна тема” (кількість колонок, що залежить від кількості тематичних блоків), „диктант” („списування”), „аудіювання”, „діалог”, „усний переказ” та/чи „усний твір”, „письмовий переказ” та/чи „письмовий твір”, „читання вголос”, „читання мовчки”, „зошити”.

У таблиці 12 подаються параметри, за якими здійснюється оцінювання.

Таблиця 12

Параметри перевірки	Клас Семестр	5-й		6-й		7-й		8-й		9-й		10-й		11-й		12-й	
		I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
Знання з мови та мовні вміння		4	4	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1	1	1	1	1
Аудіювання		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	–	1	–	1	–
Говоріння: діалог		–	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–
усний переказ		1		1		1		1		1		1		1		1	
усний твір		–	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1
Читання: мовчки		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
вголос		1	–	1	–	1	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–
Письмо: слуховий диктант		–	1	–	1	–	1	–	1	1	1	1	1	1	1	1	1
зорово-слуховий диктант		–	–	–	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–
списування		1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
письмовий переказ		–	1	–	1	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–
письмовий твір		–	–	–	–	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1
ведення зошитів		2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1
Загальна кількість показників, на основі яких виводиться загальний бал																	
		11	12	10	11	11	11	11	11	11	11	7	6	7	6	7	6

TARTALOM

Tantervi útmutató	3
-------------------------	---

I. ALAPFOKÚ KÖZÉPISKOLA 5—9. OSZTÁLY

5. osztály	9
6. osztály	27
7. osztály	42
8. osztály	69
9. osztály	88

II. TELJES KÖZÉPISKOLA 10—12. OSZTÁLY

10. osztály	102
11. osztály	115
12. osztály	129

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти	140
--	-----

Навчально-практичне видання

Міністерство освіти і науки України

КОВТЮК Іштван
ГНАТИК-РІШКО Марта
ГОРКАІ Жужанна
ЧЕРНИЧКО Іштван

Угорська мова

5–12 класи

Програма
для загальноосвітніх навчальних закладів
з угорською мовою навчання

Затверджено Міністерством освіти і науки України

За редакцією кандидата філологічних наук ***Іштвана Ковтюка***

Відповідальна за випуск ***Ж. О. Кошкіна***

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Коректор ***Єлизавета Сабо***
Комп'ютерна верстка ***Маріанни Лазорець-Стан***
Художнє оформлення обкладинки ***Раїси Рязанової***

Підписано до друку 15.08.2005. Формат 60×84/16.
Папір газетний. Гарнітура Шкільна. Друк офсетний. Умов. друк. арк. 9,3. Обл.-вид. арк. 8,9.
Тираж 1000 прим. Вид. № 11. Зам. № 298.

Видавничий дім „Букрек”. 58000 м. Чернівці, вул. Радищева, 10.
Тел. (0372) 52-69-56, факс (0372)55-29-43. E-Mail: bukrek@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавничої справи ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.